

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: ΣΕΥΠ

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΕΙ
ΠΑΤΡΑΣ**

ΠΑΤΡΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1685
----------------------	------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη αυτή στοχεύει στην εξακρίβωση της κοινωνικής προέλευσης και των εκπαιδευτικών εμπειριών των σπουδαστών Κοινωνικών Λειτουργιών της ΣΕΥΠ του ΤΕΙ Πάτρας.

Γι' αυτή τη μελέτη βασικό κίνητρο αποτέλεσε η εμπειρία μου μέσα στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα ερχόμουν σε καθημερινή επαφή με τους σπουδαστές του τμήματός μου.

Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν η συλλογή στοιχείων σχετικά με την κοινωνική προέλευση και τους εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς των σπουδαστών της Κοινωνικής Εργασίας τη χρονική στιγμή που διεξάγεται η έρευνα.

Η ολοκλήρωση της έρευνας αυτής ήταν αποτέλεσμα μελέτης συγγραμμάτων Ελλήνων και ξένων επιστημόνων. Συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε η μελέτη αυτή στο ΣΤ' εξάμηνο Κοινωνικών Λειτουργιών του ΤΕΙ Πάτρας κατά το χρονικό διάστημα του εαρινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 1994-1995. Για την επίτευξη του σκοπού της μελέτης χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελείται από 3 μέρη εκ των οποίων το ένα χωρίζεται σε δύο υποθέματα. Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικές με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικές με τα ερεθίσματα που οδήγησαν τους σπουδαστές στο τμήμα που παρακολουθούν και το τρίτο μέρος προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες που αναφέρονται στις αντιλήψεις και στάσεις των σπουδαστών σχετικά με τις προοπτικές που έχουν για το επάγγελμα.

Σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση των γονέων των σπουδαστών της Κοινωνικής Εργασίας βλέπουμε ότι στον πληθυσμό αυτό υποαντιπροσωπεύονται σπουδαστές των οποίων οι γονείς έχουν τίτλους ανώτατης εκπαίδευσης.

Όσο αφορά τη γεωγραφική προέλευση μπορούμε να κάνουμε την εξής παρατήρηση, η αναλογία των σπουδαστών που προέρχονται από αγροτική περιοχή (χωριό) με σπουδαστές που προέρχονται από αστικά κέντρα (κωμόπολη, πόλη, μεγαλούπολη) είναι αντίστοιχη της κατανομής του εθνικού πληθυσμού.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών που ρωτήθηκαν απάντησαν ότι δεν είχε δηλώσει σαν πρώτη σε σειρά επιλογής το τμήμα που τώρα παρακολουθεί.

Ενα σημαντικό ποσοστό από αυτούς που δε θα ψάξουν αμέσως για δουλειά μένουν αναποφάσιστοι στο τι θα κάνουν από άποψη επαγγελματικής αποκατάστασης.

Ενα σημαντικό ποσοστό σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας εκτιμά ότι υπάρχει ανεργία στο μελλοντικό τους επάγγελμα.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών δεν προτίθεται να κάνει χρήση των ευκαιριών ERASMUS κυρίως λόγω έλλειψης χρημάτων ή γιατί δεν γνωρίζουν τη γλώσσα.

Ενα πολύ μεγάλο ποσοστό Κοινωνικών Λειτουργών πιστεύουν ότι η αρχική χρονική περίοδος της επαγγελματικής τους απασχόλησης θα είναι συγχρόνως και μια περίοδος κατά την οποία θα καλύψουν γνωστικά κενά που δεν έχουν καλυφθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ

Μετέχουσα σπουδάστρια
Μαριάννα Σαγιά

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός
Αθανάσιος Παπαδημητρίου
Επίκουρος Καθηγητής Εφαρμογών

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής
Επαγγελματών Υγείας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού
Ιδρύματος (ΤΕΙ) Πάτρας

Πάτρα 22 Δεκεμβρίου 1995

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας:

Θάνος Παπαδημητρίου
Επικ. Καθηγητής του Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Γεωργία Ζαφειροπούλου
Καθηγήτρια Εφαρμογής Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Σωτηρία Τσαπαλήρα
Επικ. Καθηγήτρια Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της μελέτης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μικρή βιβλιογραφική αναφορά στο αντικείμενο και τους στόχους της Κοινωνικής Εργασίας.

1. Η προέλευση των κοινωνικών Οργανώσεων και Υπηρεσιών (Ιστορική αναδρομή)
2. Ο προσανατολισμός της Κοινωνικής Εργασίας
3. Το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας γενικά
4. Η ιδεολογία της Κοινωνικής εργασίας
Σκοποί και στόχοι
5. Η Κοινωνική Εργασία στο Κράτος Πρόνοιας
6. Πώς αντιμετωπίζει η πολιτεία τους κοινωνικούς λειτουργούς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. Είδος της έρευνας
2. Σκοπός της έρευνας
3. Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας
4. Ερωτηματολόγιο
5. Περιορισμοί της έρευνας
6. Τρόπος ανάλυσης των συλλεχθέντων στοιχείων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Αποτελέσματα της έρευνας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα:

1. Γενικά συμπεράσματα της έρευνας
2. Μορφωτικό επίπεδο των γονέων
3. Γλώσσα και Σχολική Επίδοση
4. Συμπεράσματα για το πώς αιτιολογούν οι σπουδαστές την εμπειρία των σπουδών
5. Συμπεράσματα για το πώς βλέπουν οι σπουδαστές τις προοπτικές για το επάγγελμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

1. Προτάσεις
2. Επίλογος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο Κοινωνικών Λειτουργών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τρίχρονη εμπειρία μας μέσα στο τμήμα κοινωνικής εργασίας της Σχολής επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πάτρας έπαιξε βασικό ρόλο στην επιλογή του θέματος της πτυχιακής μας εργασίας. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα ερχόμαστε σε καθημερινή επαφή με τους σπουδαστές του τμήματος της ίδιας Σχολής, του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

Θεωρήσαμε λοιπόν ότι θα ήταν ενδιαφέρον, να προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε την κοινωνική προέλευση, τον τρόπο αξιολόγησης των σπουδαστών και τους εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς τους.

Επιλέχθηκε η έρευνα να γίνει στο τελευταίο εξάμηνο σπουδαστών Κοινωνικών Λειτουργιών γιατί είναι αυτοί που βρίσκονται ανάμεσα στα δύο βασικά σημεία της έρευνάς μας, την εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργιών - και το επάγγελμα Κοινωνικού Λειτουργού - και έχουν διαμορφώσει μια γνώμη και για τα δύο.

Οι σπουδαστές κινούνται καθημερινά στους ίδιους εκπαιδευτικούς χώρους και έχουν ορισμένα κοινά πράγματα μεταξύ τους, κοινούς καθηγητές, κοινά μαθήματα, κοινά βιβλία και κατ' επέκταση ορισμένα κοινά εκπαιδευτικά ερεθίσματα τα οποία στόχος μας είναι να ερευνήσουμε.

Όπως αναφέρει η E. Younghusbanb στο βιβλίο της "Social work and social change" (σελίδες 153-154) "δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι σπουδαστές μαθαίνουν πιο γρήγορα και αποτελεσματικά με κάποια εκπαιδευτικά μέσα απ' ό,τι με άλλα, θα 'πρεπε να παρακολουθούμε και να εξετάζουμε αυτό συνεχώς, όχι μόνο στα πεδία μάθησης σε μια

συγκεκριμένη στιγμή, αλλά και στο πεδίο της αποτελεσματικότερης κινητοποίησης, καλύτερης ικανότητας για μνήμη και αφομοίωση και το πιο σημαντικό απ' όλα, στο πεδίο του τι οι σπουδαστές θα μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν. Η εξέταση αυτή είναι πολύ δύσκολη στην επαγγελματική εκπαίδευση, που θέλει επιδεξιότητα και κατάλληλες στάσεις, όπως και γνώσεις. Δεν έχει σημασία τι "δίνουμε" στους σπουδαστές όταν οι εκπαιδευτικοί περίοδοι και οι εξετάσεις έχουν τελειώσει, αλλά τι ζει μέσα τους, πώς θα εξελιχθεί και θα γίνει πιο κατανοητό, πιο συγκεκριμένο και πιο ευρύ, καθώς θα περνά ο καιρός".

Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της μελέτης είναι η συλλογή στοιχείων σχετικά με την κοινωνική προέλευση και τους εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς σπουδαστών ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ της ΣΕΥΠ του ΤΕΙ Πάτρας τη χρονική στιγμή που διεξάγεται η έρευνα.

Ιδιαίτεροι στόχοι της μελέτης αυτής είναι:

- Διερεύνηση της κοινωνικής προέλευσης σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας της ΣΕΥΠ.
- Διερεύνηση των ερεθισμάτων που οδήγησαν τους σπουδαστές της παραπάνω σχολής στο τμήμα που παρακολουθούν.
- Στάσεις και αντιλήψεις για το επάγγελμα του καθενός, όπως βιώνονται από τους ίδιους τους σπουδαστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

(Ιστορική αναδρομή)

Η εμφάνιση της Κοινωνικής Εργασίας τοποθετείται στα τέλη του 19ου αιώνα, όπου αποτέλεσε ένα βασικό στοιχείο της κοινωνικοπολιτικής παρέμβασης με σκοπό την κοινωνική ένταξη ενός μέρους του πληθυσμού, όταν έγινε πλέον φανερό ότι τα κοινωνικά προβλήματα δε μπορούσαν να αντιμετωπισθούν μόνο με κατασταλτικά μέτρα, τα οποία συμπληρώθηκαν με την κοινωνική πολιτική. (Α. Ζωγράφος, Ο διπλός ρόλος της Κ.Ε. στο πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων, Πάτρα 1992).

Πρόδρομος της κοινωνικής εργασίας είναι η πρόνοια για τους φτωχούς. Οι πρώτες εφαρμογές της Κοινωνικής Εργασίας ήταν οργανωμένες δραστηριότητες φιλανθρωπίας, που αναπτύχθηκαν στις φτωχογειτονιές των βιομηχανικών πόλεων της Αγγλίας και των γκέτο των μεταναστών της Αμερικής, από την ιδιωτική πρωτοβουλία, και διχοτομήθηκε στις τάξεις των πολύ εύπορων και των πολύ φτωχών - συνέπεια της εκβιομηχάνισης. (Μ. Ασημακοπούλου - Ο. Ζάρναρη 1984 από το βιβλίο του Ζωγράφου).

Στα χρόνια αυτά η Κοινωνική Εργασία δεν υπήρχε σαν επάγγελμα αλλά σαν λειτούργημα. Η διαδικασία της βοήθειας στους άπορους δε φαινόταν ως τότε να απαιτεί ειδικές γνώσεις ή ειδικές μεθόδους. Αρκούσε το πνεύμα της γενναιοδωρίας ή η συναίσθηση του καθήκοντος. Μετά τις αρχές του 20ού αιώνα οργανώθηκαν στη Ν. Υόρκη οι πρώτοι επίσημοι κύκλοι μαθημάτων και ανάλογα προγράμματα εγκαινιάστηκαν μετά από λίγα χρόνια στο Βέλγιο και

στη Γαλλία. Αυτές οι ενέργειες αντικαθρέφτιζαν την καινούρια αντίληψη ότι η αποτελεσματικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών εξαρτιόταν από την εφαρμογή ορθών γνώσεων και από τη χρησιμοποίηση ενσυνείδητα ανεπτυγμένων μεθόδων.

Στα επόμενα 50 χρόνια το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού αναπτύχθηκε και εξαπλώθηκε από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ σε όλο και πιο πολλές χώρες του κόσμου.

Όταν συγκροτήθηκε το 1928 το πρώτο Διεθνές Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, 111 Ιδρύματα προσέφεραν ήδη επαγγελματική εκπαίδευση στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής και σε μία χώρα της Λατινικής Αμερικής, τη Χιλή. Στις επόμενες δεκαετίες ιδρύθηκαν Σχολές Κοινωνικών Λειτουργών στις περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής και στην Ινδία, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, τη Νότιο Αφρική, την Αίγυπτο, την Κίνα και την Ιαπωνία. Μία μελέτη των Ηνωμένων Εθνών που έγινε το 1950 επισήμανε 373 ιδρύματα σε 46 χώρες. Πέντε χρόνια αργότερα ο αριθμός τους ξεπερνούσε τα 600 (Ιστορία της ανθρωπότητας UNESCO). Η προέλευση του όρου "Κοινωνική Εργασία" είναι αόριστη. Ο όρος όμως "Κοινωνική Εργασία με άτομα" φαίνεται να έχει προκύψει συμπτωματικά.

Πρωτοεμφανίστηκε σε ένα κείμενο που διαβάστηκε στην Εθνική Συνδιάσκεψη των Οργανώσεων Φιλανθρωπίας, στα τέλη του 1890, σε μία πρόταση που ανέφερε χωριστά την "Κοινωνική Εργασία με περιπτώσεις". Ο όρος δεν εμφανίστηκε ξανά σε ανάλογα πρακτικά ως το 1909. Αλλά το 1911 είχε γίνει αποδεκτός και ορίστηκε σαν "τεχνική" και πέρασε στη γραπτή ιστορία.

(ΠΗΓΗ: Μαρία Χαραλάμπους, Κ. Εργ. στο σχολείο, πρόληψη και καταπολέμηση της χρήσης ναρκωτικών στη σχολική ηλικία, ΙΑΚΕ, Αθήνα 1991).

Το ερώτημα που τίθεται, είναι αν μόνο η ανάγκη για οργανωμένη και συστηματική "φιλανθρωπία" στάθηκε η αποκλειστική αφορμή για τη δημιουργία της Κοινωνικής Εργασίας.

Όπως αναφέραμε και στην αρχή, η Κοινωνική Εργασία αναπτύχθηκε όταν έγινε κατανοητό ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν μπορούσαν να αντιμετωπισθούν πλέον μόνο με κατασταλτικά μέτρα.

Η ποιότητα των παροχών που προσφέρει το εκάστοτε κοινωνικό-πολιτικό σύστημα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τη συνειδητοποίηση και αγωνιστικότητα των εργαζομένων για την επίτευξη κοινωνικών αλλαγών, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής για τα πλατιά στρώματα της κοινωνίας. Γενικά, όλες οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που παρατηρούνται την πρώτη πενήκονταετία του 19ου αιώνα και επηρεάζονται από τον PESTALOZZI και τον WICHERN έχουν σαν κίνητρο το φόβο της αστικής τάξης από την ενδυνάμωση του οργανωμένου εργατικού κινήματος. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούσαν στην εξασφάλιση του υπάρχοντος κοινωνικο-πολιτικού συστήματος.

Σύμφωνα με αυτό το πνεύμα, γίνεται κατανοητό και το "έργο κοινωνικής ασφάλισης" του BISMARCK, με το οποίο καθιερώθηκε μια σειρά μέτρων κοινωνικής ασφάλισης (ασφάλεια κατά της ασθένειας (1883), ασφάλεια κατά των ατυχημάτων στο χώρο της εργασίας (1884) και ασφάλεια αναπηρίας και γήρατος (1889), που είχαν σαν στόχο να συντρίψουν το εργατικό κίνημα δίνοντας "ζάχαρη" στο προλεταριάτο.

Την εποχή αυτή προσπαθούν διάφοροι φιλανθρωπικοί σύλλογοι να διατηρήσουν την αυτονομία τους απέναντι στο κράτος. Έτσι, ο ιδρυτής της INNERE MISSION, προδρόμου του Διακονικού Έργου της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Γερμανία, WICHERN, απέρριπτε κάθε δραστηριότητα του κράτους στον τομέα αυτό. Ο WICHERN υποστήριξε ότι η χριστιανική εργασία "αγάπης" είναι "προσωπική βοήθεια και όχι φροντίδα των απόρων" (νομοθεσία απόρων, αστυνομία φτωχών και ηθών, καταβολή φόρων απόρων). (WENDT 1983, σελ. 07).

Ανάλογες ήταν και οι αντιλήψεις των φιλανθρωπικών οργανώσεων πρόνοιας των απόρων και σε άλλες χώρες, όπως π.χ. η "CHARITY ORGANISATION" στο Λονδίνο και πολλές άλλες φιλανθρωπικές οργανώσεις και σύλλογοι στην Αμερική.

Αργότερα, το 1921, για την κρατική πρόνοια χρησιμοποιήθηκε ο όρος "προνοιακή πολιτική" και για τη δραστηριότητα των φιλανθρωπικών συλλόγων ο όρος "φιλανθρωπική πολιτική" (ό.π., σελ. 107).

Η εγκατάλειψη της αρχής της παροχής ελεημοσύνης στους φτωχούς από τις φιλανθρωπιστικές οργανώσεις οδηγεί τους εργαζομένους στους φιλανθρωπικούς συλλόγους και οργανώσεις "CHARITY WORKERS" στην Αμερική να χρησιμοποιήσουν το σύνθημα "NOT ALMS, BUT A FRIEND" (όχι ελεημοσύνη αλλά μια φιλική εξυπηρέτηση) (ό.π., σελ. 107).

Η παραπάνω αντίληψη επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη και την αυτοαντίληψη της κοινωνικής εργασίας, διότι, για την αντιμετώπιση της μεμονωμένης περίπτωσης (CASE) ήταν αναγκαία η ανάλυση της περίπτωσης, η διάγνωση και η θεραπεία.

Ακόμη και σήμερα, η κοινωνική εργασία βασίζεται στην ιδεολογία της "υγειούς" κοινωνίας, η οποία θέλει να βοηθήσει άτομα ή ομάδες, για να ανταποκριθούν στις γενικές απαιτήσεις της. Η βοήθεια αυτή, από καθαρή υλική βοήθεια, συμπληρώθηκε από την "ψυχοκοινωνική" βοήθεια, η οποία μάλιστα προσφέρεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες προσαρμογής που απορρέουν από τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη. (ROSS 1971, σελ. 17-19).

Επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κοινωνικής εργασίας είναι το "απροσάρμοστο" άτομο. "Η βασική αρχή της εξατομίκευσης καθορίζει τη θεραπεία της σύγχρονης κοινωνικής εργασίας". Σύμφωνα με την παραπάνω αυτοαντίληψη, κοινωνική βοήθεια είναι σχεδόν αποκλειστικά "προσωπική βοήθεια", στην οποία ο κοινωνικός λειτουργός αντιμετωπίζει τον απομονωμένο πελάτη". (HOLLSTEIN 1973, σελ. 15).

Η κοινωνία θεωρείται γενικά ένας χώρος, ο οποίος εγγυάται δημοκρατία, ίσες ευκαιρίες, κοινωνική δικαιοσύνη και ευημερία για όλα τα άτομα.

Εδώ επάνω έρχεται να ισορροπήσει τις διαφορές η Κοινωνική Εργασία (Ανδρέας Ζωγράφου: "Ο διπλός ρόλος της Κ.Ε. στο πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων", σελ. 24-26, Πάτρα 1992).

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όπως αναφέραμε ήδη, η κοινωνική εργασία έχει τις ρίζες της στη φιλανθρωπία και αγαθοεργία. Αν λάβει κανείς υπόψη την κυριαρχία των θρησκευτικών οργανώσεων (ιδίως στη Βόρεια Αμερική) και την άρνηση της κοινωνίας να δεχτεί τη φτώχεια σαν κοινωνικό πρόβλημα, μπορεί εύκολα να εξηγηθεί η πατερναλιστική ιδεολογία και η συμπεριφορά των πρωτοπόρων της κοινωνικής εργασίας.

Ο CASTEL και άλλοι, σε μια ανάλυση της ψυχιατρικής στην Αμερική, διαπιστώνουν μεταξύ άλλων τα εξής:

Στην Αμερική, περί τα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, παρατηρείται μια τάση επαγγελματοποίησης και πολιτικοποίησης της κοινωνικής εργασίας. Η επαγγελματοποίηση προήλθε από την ανάγκη συντονισμού των δραστηριοτήτων των διαφόρων φιλανθρωπικών οργανώσεων, οι οποίες έφεραν το μεγαλύτερο βάρος της πρόνοιας, ενώ η κρατική πρόνοια περιοριζόταν κυρίως στο σύστημα των "ALMHOUSES". (CASTEL κ.α. 1982, σελ. 54).

Τη εποχή αυτή διαπιστώνεται μια τάση "επιστημονικής αγαθοεργίας", βάσει της οποίας αρχίζει η "εξέταση" των φτωχών. Το σύνθημα της εποχής αυτής είναι: "καμιά βοήθεια (πλην εξαιρετικών περιπτώσεων ανάγκης ή κινδύνου ζωής), χωρίς μια προηγούμενη εξονυχιστική εξέταση". (ό.π., σελ. 54).

Βασικό εργαλείο επί του προκειμένου είναι η "CASE WORK" (κοινωνική εργασία με άτομα), που αποτελεί εγγύηση μιας προσεκτικής εξέτασης κάθε περίπτωσης, πριν χορηγηθεί οποιαδήποτε μορφή υλικής βοήθειας στον "βοηθούμενο", πράγμα που προϋποθέτει την ύπαρξη ειδικά εκπαιδευμένου προσωπικού, το

οποίο θα μπορούσε να κάνει χρήση της σχετικής τεχνικής. Έτσι, την εποχή αυτή τη θέση των ερασιτεχνών βοηθών προνοίας παίρνουν οι επαγγελματίες.

Το 1904-1906 εμφανίζονται στη Νέα Υόρκη οι πρώτοι κοινωνικοί βοηθοί, οι οποίοι έχουν σαν αποστολή τη συμπαράσταση ασθενών προσώπων μετά την έξοδό τους από το νοσοκομείο. (ό.π., σελ. 55). Σαν πρώτο εργαλείο χρησιμοποιείται κυρίως το βιβλίο της MARY RICHMOND "SOCIAL DIAGNOSIS" (1917), το οποίο βασίζεται στην πράξη της βοήθειας για τον φτωχό. (KARAS 1988, σελ. 149).

Το 1931 μια από τις κοινωνικούς βοηθούς, η MARY JARNET, εκπονεί ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα για την ψυχιατρική κοινωνική εργασία με αποτέλεσμα το 1951 να υπάρχει σε όλα τα ψυχιατρικά ιδρύματα της πολιτείας της Μασαχουσέτης τουλάχιστον ένας κοινωνικός λειτουργός. (CASTEL κ.ά. 1982, σελ. 55).

Ταυτόχρονα με την επαγγελματοποίηση της κοινωνικής εργασίας παρατηρείται και μια τάση ενάντια στην παραδοσιακή ιδεολογία της ηθικολογίας και της κηδεμόνευσης. Ο TRATTNER αναφέρει επί του προκειμένου, ότι ένας βοηθός της εποχής εκείνης, για να τονίσει την ανάγκη επιρροής στον κοινωνικό περίγυρο των φτωχών, αντί της διαπίστωσης της "ηθικής αδυναμίας" ή της "αμοιβής" του βοηθούμενου, χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό "προληπτική αγαθοεργία". (ό.π., σελ. 55).

Την εποχή αυτή ο σύνδεσμος κοινωνικών λειτουργών (NATIONAL COMMITTEE FOR SOCIAL WORK) υποβάλλει ένα πρόγραμμα με ουσιώδεις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις (εξασφάλιση ελάχιστης αμοιβής εργασίας, ασφάλεια κατά της ασθενείας, 8ωρη εργασία, αξιοπρεπείς συνθήκες στέγασης), οι οποίες υιοθετούνται από το κόμμα του Θεόδωρου Ρούσβελτ, χωρίς, όμως, επιτυχία.

Ταυτόχρονα, εμφανίζεται και το κίνημα των κοινοτικών εστιών (SETTLEMENT HOUSES), το οποίο δίνει έμφαση στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και στέγασης των κοινωνικά αδυνάτων πληθυσμιακών ομάδων. (ό.π., σελ. 56).

Την ίδια εποχή η κοινωνική εργασία χαρακτηρίζεται από ένα διπλό προσανατολισμό. Από τη μια μεριά βρίσκει την έκφρασή της με την "CASE WORK", που επικεντρώνεται στο άτομο, και από την άλλη με το κίνημα των κοινοτικών εστιών, το οποίο εστιάζει τις δραστηριότητές του στον κοινωνικό περίγυρο.

Με την εμφάνιση της ψυχανάλυσης και της κοινωνικής υγιεινής, η αντίφαση αυτή εξαλείφεται, διότι η κοινωνική εργασία αποκτά για πρώτη φορά ένα επιστημονικό υπόβαθρο. Η "ηθική αδυναμία" χαρακτηρίζεται πλέον σαν ανικανότητα "ψυχολογικής προσαρμογής", πράγμα που συνεπάγεται τον αποκλεισμό των κοινωνικο-πολιτικών παραγόντων της δυστυχίας. (ό.π., σελ. 55-56).

Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η κοινωνική πρόνοια στην Αμερική ποτέ δεν συνήλθε από τον παραπάνω "κατακλυσμό" και ότι ακόμη και σήμερα το σύστημα της κοινωνικής πρόνοιας παρέχει τις υπηρεσίες του σύμφωνα με τις αρχές της γραφειοκρατίας και ψυχολογικοποίησης, πράγμα που δεν επηρεάστηκε σημαντικά από τις τάσεις πολιτικοποίησης της κοινωνικής εργασίας που κάνουν την εμφάνισή τους εκ νέου κατά τη δεκαετία του '60, καθότι οι παραπάνω δραστηριότητες προήλθαν από μια ασήμαντη μειοψηφία. (ό.π., σελ. 58).

Για τη διανομή της κοινωνικής βοήθειας το κράτος δημιούργησε αργότερα στοιχειώδεις οργανωτικές δομές και απασχολούσε έναντι αμοιβής ανάλογο προσωπικό.

Αργότερα, με την εξέλιξη των συνθηκών παραγωγής και την ανάπτυξη της κοινωνικής δομής, το προσωπικό αυτό άρχισε να εκπαιδεύεται, για να μπορεί να φέρει εις πέρας τις βοηθητικές υπηρεσίες.

(Ανδρέας Ζωγράφου, 27-29 σελ., "Ο διπλός ρόλος της Κ.Ε. στο πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων", Πάτρα 1992).

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΕΝΙΚΑ

Οι κοινωνικοί λειτουργοί απευθύνονται αποκλειστικά σε περιπτώσεις (ατόμων, οικογενειών, ομάδων, κοινοτήτων, κοινωνικής πολιτικής, σχεδιασμού, οργάνωσης και έρευνας) μέσα στο ίδιο πάντα πλέγμα ανθρώπων και περιβάλλοντος.

Στην πρακτική εξάσκηση μπορεί να υπάρχει διαφοροποίηση σε σχέση με τις μεθόδους ή τη στρατηγική, αλλά η επιδίωξη να δουλεύουμε στην αρένα των ανθρώπων και του περιβάλλοντός τους παραμένει σταθερή, όπου κι αν δουλεύουμε, ό,τι κι αν κατορθώνουμε με τις διάφορες μεθόδους Κοινωνικής Εργασίας.

Σ' οποιονδήποτε τομέα, πλαίσιο πρακτικής ή οργάνωση εργάζονται κοινωνικοί λειτουργοί με τη διαμεθοδική, την κλινική προσέγγιση ως λειτουργοί, σχεδιαστές ή ως ερευνητές.

Οι Κ.Λ., σε αντίθεση με τους άλλους επαγγελματίες (γιατρούς, δασκάλους, δικηγόρους, δικαστές), αντιμετωπίζουν τον πελάτη όχι μεμονωμένα αλλά στο περιβαλλοντικό του πλαίσιο, όπου το ίδιο το περιβάλλον αποτελεί μια μεταβλητή που πρέπει να δουλέψουν μαζί της.

Ο Κοινωνικός λειτουργός ασχολείται με την οικογένεια, το συγγενικό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον γιατί αυτά αποτελούν τ' απαραίτητα υλικά για μια ψυχοκοινωνική αξιολόγηση σε μια συγκεκριμένη περίπτωση.

Οι άνθρωποι είναι η πρωταρχική μας φροντίδα, όλοι οι Κ.Λ. αποβλέπουν στην ευημερία τους, ανεξάρτητα από τον τομέα δράσης τους και την προσέγγιση που ακολουθούν.

Οι τρόποι για να μάθεις του ανθρώπους είναι ατέρμονοι: σαν άτομα, μέσα στην οικογένεια, στις ομάδες, οργανώσεις, κοινότητες,

σαν παιδιά, νέους και ενήλικες όλων των ηλικιών και σαν ασθενείς, πελάτες, σπουδαστές, κατοίκους και πολίτες.

Οι Κ.Λ. ταξινομούν το περιβάλλον για να το γνωρίσουν από την κοινωνία μέχρι την πόλη και το χωριό, από το οργανωμένο πλαίσιο ως το σπίτι, από την κυβερνητική κοινωνική πολιτική ως τον άγραφο κώδικα συμπεριφοράς των οικογενειών.

Οι Κ.Λ. έχουν μια πλατιά γκάμα γνώσεων. Π.χ. γνωρίζουν το μεγάλο τομέα της κοινωνικής πολιτικής, γνωρίζουν τις υποδιαιρέσεις της πολιτικής για την παιδική πρόνοια και την οικογενειακή περίθαλψη, είναι ενημερωμένοι για τις πληθυσμιακές ομάδες τις οποίες εξυπηρετούν και για τα ιδιαίτερα προβλήματά τους (π.χ. υπερήλικες, άπορους, άστεγους, άνεργους, παραπρωματικούς, σωματικά ή ψυχικά άρρωστους κλπ.).

Όταν εργάζονται σε κοινότητα (ΚΕΚ) γνωρίζουν την κοινότητα, τους φορείς, τα κοινοτικά προγράμματα, τα αναπτυξιακά προγράμματα, τα προβλήματα, τις ελλείψεις, τους προβληματικούς πληθυσμούς, τις κρατικές επιχορηγήσεις, τα κρατικά προνοιακά προγράμματα καθώς και τους περιορισμούς και τα όρια που μπαίνουν στις παρεμβάσεις και επιτελούμενες εργασίες τους. Πολλές φορές τα προγράμματα που διαμορφώνουν γίνονται αιτίες σύγκρουσης για τους πελάτες τους. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να έχουν γνώση της ανθρώπινης πλευράς στην εξίσωση "άνθρωπος - περιβάλλον".

Οι Κ.Λ. μαθαίνουν για την αστική κοινότητα όχι μόνο γιατί αποτελεί το πλαίσιο ζωής και δράσης των πελατών τους, αλλά γιατί πρέπει να δουλέψουν με το αστικό περιβάλλον και να το χρησιμοποιήσουν σαν μια πηγή ή σαν μια θεραπευτική παρέμβαση.

"Ο κοινωνικός σχεδιασμός πάλι σημαίνει το σχεδιασμό για τη διαμόρφωση υγιούς χώρου διαβίωσης και ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών όλων των ανθρώπων στην εκάστοτε κοινότητα".

(Α. Ζωγράφου, σελ. 115, "Κ. Ε. με Κοινότητα", Πάτρα 1992).

Ο κοινωνικός σχεδιασμός έχει τις εξής έννοιες:

α. Την έννοια "σφαιρικού σχεδιασμού".

β. Κοινωνικός σχεδιασμός σαν "τοπικός σχεδιασμός ανάπτυξης".

γ. Κοινωνικός σχεδιασμός σαν "ειδικός σχεδιασμός".

δ. Κοινωνικός σχεδιασμός σαν "κοινωνική πολιτική προσανατολισμένη σε προβλήματα και ομάδες".

ε. Κοινωνικός σχεδιασμός σαν "αντιστάθμιση των προβλημάτων του γεωγραφικού σχεδιασμού" (κοινωνικό σχέδιο).

στ. Κοινωνικός σχεδιασμός σαν "σχεδιασμός της κοινωνικής δομής".

Ο κοινωνικός σχεδιασμός αποτελεί μαζί με την Κοινωνική Εργασία ένα σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής πολιτικής της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ενώ η κοινωνική εργασία ασχολείται με τη "μεσίτευση" των κοινωνικών παροχών, ο κοινωνικός σχεδιασμός ασχολείται με το σχεδιασμό και την οργάνωση της κοινωνικής υποδομής και των κοινωνικών υπηρεσιών. Ενώ η Κ.Ε. ασχολείται με ομάδες στόχου, ο κοινωνικός σχεδιασμός "σκέπτεται σε γεωγραφικές-τοπικές κατηγορίες". Η Κ.Ε. με κοινότητα συνδέει την Κοινωνική Εργασία με τον κοινωνικό σχεδιασμό διότι αντιμετωπίζει διάφορες ομάδες στόχου στο γεωγραφικό και κοινωνικό τους περίγυρο.

Η Κ.Ε. είναι υποχρεωμένη να δράσει ανάμεσα στους μηχανισμούς ελέγχου της διοίκησης και τα νομικά δικαιώματα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ενδιαφερομένων. Πλην όμως, πρέπει να προσπαθεί

να εκμεταλλευθεί τα υπάρχοντα περιθώρια δράσης. Αυτό σημαίνει ότι ο Κ.Λ. πρέπει να είναι σε θέση να αντιληφθεί τις συνέπειες της προσωπικής του δράσης και να εξηγήσει γιατί ενδιαφέρεται περισσότερο για μερικές ομάδες ενδιαφερομένων και γιατί λιγότερο για άλλες ομάδες, να αιτιολογήσει δηλαδή με ποιά κριτήρια προβαίνει στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων. (Ζωγράφου Α.). Αλλά η Κ.Ε. υπάρχει και σαν εργασία επιμόρφωσης, και σαν κοινωνική παιδαγωγική, και σαν φορέας κοινωνικοποίησης και σαν σχολική κοινωνική εργασία και σαν κοινοτική εκπαίδευση.

Η Κ.Ε. γίνεται με κοινότητα με συνοικιακό προσανατολισμό. Όταν όλες οι δυνατότητες αυτοβοήθειας των ενδιαφερομένων πελατών εξαντληθούν, αρχίζει η προσφορά προγραμμάτων εξυπηρέτησης και υποστήριξης από τους Κοινωνικούς λειτουργούς.

Η Κ.Ε. εφαρμόζεται και σε ομάδες (ΚΕΟ) είτε στο σχολείο, είτε στο πλαίσιο της συνοικίας, είτε στο πλαίσιο οργανώσεων ή ιδρυμάτων κλειστής ή ανοιχτής περίθαλψης (π.χ. άνεργοι νέοι, ενήλικες, αλκοολικοί, ευάλωτοι νέοι, τοξικομανείς, άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλοδαποί εργάτες, γυναίκες και ιδρύματα τυφλών, κωφάλαλων, άσυλα ανιάτων, κέντρα ψυχικής υγείας, ιδιωτικές ή κρατικές ψυχιατρικές κλινικές, φυλακές, αναμορφωτήρια, ΚΑΠΗ, γηροκομεία, ορφανοτροφεία, κλπ.).

Σκοπός της Κ.Ε. είναι η ενεργοποίηση, δραστηριοποίηση και ευαισθητοποίηση των μελών της ομάδας ώστε να μάθουν να αλληλοβοηθούνται και αυτοβοηθούνται. Μέσω της ΚΕΟ μαθαίνουν να αυτενεργούν, να ξεπερνούν δεδομένα προβλήματα και δυσκολίες. Στόχος είναι η αλληλεπίδραση, η συνεργασία, η σύμπνοια, η οργάνωση απέναντι σε κοινούς σκοπούς και επιδιώξεις. Μέλημα της ομάδας είναι η από κοινού υπερπήδηση συναφών αντιξοοτήτων, η

πραγμάτωση κοινών επιτευγμάτων, και η διεκδίκηση συλλογικών συμφερόντων. Με άλλα λόγια, η ΚΕΟ είναι ομαδική αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων, πράγμα που δίνει τη δυνατότητα συλλογικής άμυνας ενάντια σε ομοειδή εμπόδια και προβλήματα.

Οι Κ.Α. συμβάλλουν στη δημιουργία και ενίσχυση ομάδων πρωτοβουλίας με σκοπό την αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης στην κοινωνία.

Η στενή συνεργασία ανάμεσα στους επαγγελματίες Κ.Α. και τους ενδιαφερόμενους συμβάλλει αναμφισβήτητα στην ποιότητα του παραγόμενου έργου, διότι πολλά προβλήματα αντιμετωπίζονται κατ' αυτό τον τρόπο αποτελεσματικότερα ή γρηγορότερα.

Η Κοινωνική εργάζεται μέσα σε οργανώσεις, ιδρύματα κλπ. με το άτομο-πελάτη, είτε αυτός έρχεται με δική του πρωτοβουλία είτε γιατί του το έχει υποδείξει κάποιος άλλος, ο Κοινωνικός απευθύνεται σ' αυτόν για να τον εξυπηρετήσει.

Σκοπός της Κοινωνικής Εργασίας με άτομα (ΚΕΑ) είναι η προάσπιση των δικαιωμάτων και κεκτημένων του πελάτη, η διερεύνηση και ανίχνευση του προβλήματός του και η αξιολόγησή του και κατόπιν η παρέμβαση πάνω στον πελάτη, ώστε μέσω της ευαισθητοποίησης και της ενεργοποίησης να αυτενεργήσει και αυτοβοηθηθεί, και να ανακαλύψει με δική του πρωτοβουλία πιθανούς τρόπους και εναλλακτικές λύσεις στο πρόβλημά του.

Ο ρόλος της ΚΕΑ μπορεί να είναι υποστηρικτικός, ενθαρρυντικός, ενισχυτικός, κατευθυντήριος. Μπορεί να είναι συμβουλευτικός, θεραπευτικός, επιμορφωτικός.

Ο Κ.Α. δεν δίνει έτοιμες λύσεις, αλλά κατευθύνει και δραστηριοποιεί τον πελάτη, ώστε να τις ανακαλύψει από μόνος του. Μόνο τότε επιτελείται κοινωνικό έργο.

Η ΚΕΑ όταν εξασκείται σε μια οργάνωση ή υπηρεσία στις αρμοδιότητες της οποίας δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που φέρνει ο πελάτης, τότε ο Κ.Λ. τον παραπέμπει στην αρμόδια κοινωνική υπηρεσία που μπορούν να αναλαμβάνουν τέτοιου είδους προβλήματα.

Όταν ένα άτομο αποδιοργανωμένο εισέρχεται σε μια κοινωνική οργάνωση, σκοπός του κοινωνικού λειτουργού είναι να το βοηθήσει με κατάλληλες δεξιότητες, κατευθύνσεις και στρατηγικές ώστε να δομηθεί με προσωπικές του προσπάθειες.

Στην προσπάθειά του ο Κ.Λ. να βοηθήσει ένα άτομο έρχεται σε συνεργασία και με άλλους επαγγελματίες, όπως ψυχιάτρους, ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς, γιατρούς, αστυνομικούς ή διοικητικούς υπαλλήλους κλπ. Οπου και αν εργάζεται, με όποιον και να συνεργάζεται σκοπός του Κοινωνικού λειτουργού είναι η υποστήριξη, η αποκατάσταση, η προάσπιση, η προαγωγή των ανθρώπων στις συναλλαγές τους με το περιβάλλον.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι το γεγονός ότι εργαζόμαστε σ' ένα περιβάλλον ψυχοκοινωνικών συναλλαγών προϋποθέτει ότι πρέπει να φέρουμε διπλή ευθύνη, τόσο στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων του πελάτη όσο και την επίτευξη των σκοπών της κοινωνικής οργάνωσης, που όμως μπορεί να βρίσκονται σε σύγκρουση μεταξύ τους. Το γεγονός ότι είμαστε ένα επάγγελμα που αντανakλά τα συμφέροντα της κοινωνίας μπορεί να μας εμπλέκει στη σύγκρουση αξιών μεταξύ μιας ορισμένης κοινωνικής πολιτικής και των αναγκών του πελάτη. Γι' αυτό οι Κ.Λ. πρέπει να έχουν μια ξεκάθαρη αντίληψη για τη φύση των ανθρώπινων και κοινωνικών αξιών. Αυτές μαζί με τη δεοντολογία του Κ.Λ. είναι που θα μας κατευθύνουν στο τι πρέπει να κάνουμε σ' αυτού του είδους τις συγκρούσεις.

Σήμερα το πεδίο γνώσεων της Κοινωνικής Εργασίας βρίσκεται σε δύο επίπεδα:

Των θεωριών Εφαρμογής (θεωρητική γνώση - δανεισμένη από άλλες επιστήμες).

Της Πρακτικής της Θεωρίας (τεχνική γνώση, αναπτυγμένη μέσα από εφαρμογές) και ποικίλα μοντέλα εργασίας έχουν διαμορφωθεί. Μια απόπειρα κατάταξης των κυριότερων μοντέλων μπορεί να είναι αυτή που προτείνει ο J. Triseliotis (1985) και τα οποία εδώ θίγονται χωρίς να αναλύονται.

I. Το πραγματιστικό μοντέλο ή μηχανιστικό (κύρια κατεύθυνση, το άτομο αναλαμβάνει την ευθύνη λύσης των προβλημάτων του μέσα σε οργανωμένα και δομημένα - Davies M. 1981).

II. Το ουμανιστικό μοντέλο ή ελιτίστικο (κυρίως έχει να κάνει με τις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου στην προσπάθεια ικανοποίησης εσωτερικών και εξωτερικών αναγκών - Butrym 1976).

III. Το ριζοσπαστικό μοντέλο (Μαρξιστική κυρίως θεώρηση - το άτομο θεωρείται θύμα της άδικης κοινωνικής ανισότητας και προσβλέπει σε δομικές αλλαγές στο κοινωνικό - οικονομικό σύστημα - Bailey και Brake 1975).

IV. Το μοντέλο των γενικών συστημάτων - Ολιστικό (τα προβλήματα θεωρούνται και αντιμετωπίζονται από μια ολιστική θέση - Pincus και Minahan 1973). (Μαρία Χαραλάμπους, "Η θέση της Κ.Ε. στο σημερινό κόσμο", σελ. 45, ΙΑΚΕ, Αθήνα 1991).

Για να ολοκληρώσουμε θα επιχειρήσουμε να δώσουμε έναν ορισμό της πρακτικής της Κοινωνικής Εργασίας.

Ο Η. Goldstein (1973) αναφέρει ότι: "Η Κοινωνική Εργασία είναι ένας τύπος κοινωνικής παρέμβασης που διατηρεί, επεκτείνει και επαυξάνει τα μέσα με τα οποία οι άνθρωποι, ατομικά ή συλλογικά, μπορούν να αντιμετωπίσουν αποδιοργανωτικές καταστάσεις της κοινωνικής τους ύπαρξης. Το επάγγελμα διέπεται από τη σε συνδυασμό αναγνώριση του ατόμου ως μοναδικού και ενεργού οργανισμού, της δυναμικότητας του κοινωνικού περιβάλλοντος και των αποτελεσμάτων της αλληλεπίδρασής του. Ο αντικειμενικός σκοπός της Κοινωνικής Εργασίας είναι η αξιοποίηση της κοινωνικής μάθησης που απορρέει μέσα στα πλαίσια και σε συνέπεια μιας σκόπιμης ανθρώπινης σχέσης, στην οποία εμπλέκεται ο Κ.Λ. με τον άνθρωπο (ατομικά ή συλλογικά) σε συσχέτιση με το σκοπό. Αυτό που οδηγεί τη διεργασία προς σαφείς στόχους και κοινωνική αλλαγή, είναι η επιρροή του επαγγελματία Κ.Λ., η οποία περιλαμβάνει τα τεχνικά, γνωστικά, συναισθηματικά και προσωπικά εφόδια, που διαμορφώθηκαν από ένα σύστημα γνώσεων, πεποιθήσεων και αξιών. (Μαρία Χαραλάμπους: "Η θέση της Κ.Ε. στο σημερινό κόσμο. Τι μπορεί να προσφέρει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής μας", σελ. 50, Αθήνα 1991).

Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

"Η Κοινωνική Εργασία είναι κατ' ουσίαν πρόνοια. Πρόνοια είναι η προγραμματισμένη ατομική βοήθεια εκ μέρους του κράτους και της κοινωνίας για την προστασία ή την εξάλειψη υλικών, σωματικών ή ηθικών αναγκών, ατόμων των οποίων οι ατομικές τους δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της οικογένειάς τους και τρίτων προσώπων που υποχρεούνται να πράξουν αυτό, δεν επαρκούν για το σκοπό αυτό. Κίνητρα της πρόνοιας είναι ο αλτρουϊσμός, η χριστιανική αγάπη για το συνάνθρωπο (φιλανθρωπία), η αλληλεγγύη, τα ενδιαφέροντα του κράτους και της κοινωνίας (αποφυγή των επιβλαβών επιδράσεων των χρηζόντων βοήθειας επί των άλλων μελών της κοινωνίας).

Ως προς την προέλευση της ανάγκης, τα αίτιά της μπορεί να είναι είτε προσωπικά, είτε κοινωνικά, είτε κοινωνιολογικά (Ζωγράφος: "Κ.Ε. με κοινότητα", Πάτρα 1992, σελ. 24).

Τα καθήκοντα της Κοινωνικής Εργασίας είναι:

α. Τα "καθήκοντα πρόνοιας υγείας", στα οποία περιλαμβάνονται η "εξασφάλιση της αναγκαίας διατροφής, η διατήρηση της εργασιακής δύναμης, η πρόνοια εργασίας και η βιοποριστική ικανότητα".

β. Τα "καθήκοντα πρόνοιας υγείας", στα οποία συμπεριλαμβάνονται εκτός από τη "βοήθεια ασθένειας" και πολλά καθήκοντα πρόληψης.

Στις περιπτώσεις που αυτό είναι δυνατόν, πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια για την αποκατάσταση της ικανότητας εργασίας.

γ. Τα καθήκοντα "πρόνοιας διαπαιδαγώγησης", κυρίως η συμπάρσταση των νέων που χρήζουν βοήθειας διαπαιδαγώγησης. Στην περίπτωση των ενηλίκων, η πρόνοια διαπαιδαγώγησης είναι

δυνατή σε περιορισμένη κλίμακα για άτομα ναρκομανή, άτομα που κινδυνεύουν σεξουαλικά, άτομα "ακοινωνικά" ή "αντικοινωνικά" (Ζωγράφος, "Κοιν. Ε. με κοινότητα", σελ. 25, Πάτρα 1992).

Ετσι η Κοινωνική Εργασία για να φέρει σε πέρας τα καθήκοντά της διακρίνεται σε:

Κοινωνική Εργασία με άτομα (ΚΕΑ).

Κοινωνική Εργασία με ομάδες (ΚΕΟ).

Κοινωνική Εργασία με κοινότητες (ΚΕΚ).

Κοινωνική Εργασία με ιδρύματα (ΚΕΙ).

Η Κοινωνική Εργασία είναι επιχορηγούμενη για να κρατάει τις κυρίαρχες ισορροπίες.

Σύμφωνα με μια άποψη, η ουσία του ρόλου της Κοινωνικής Εργασίας βρίσκεται στη διατήρηση των δικαιωμάτων και ευκαιριών εκείνων που σε μια ασχεδίαστη και ανεξέλεγκτη κοινωνία κινδυνεύουν να καταρρεύσουν. Αυτό που υπονοείται είναι ότι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί θα μπορέσουν να προσφέρουν σημαντική βοήθεια στο σχεδιασμό των κοινωνικών υπηρεσιών εάν ουσιαστικά αξιολογήσουν το παραγόμενο έργο και το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων σε σχέση με τις υπάρχουσες ανάγκες.

Για να κατανοήσουμε αυτό θα πρέπει να δούμε τους σκοπούς και στόχους της Κοινωνικής Εργασίας.

Μέσα απ' τους σκοπούς της Κοινωνικής Εργασίας βλέπουμε ότι η προσφορά της στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής μας είναι πολύ μεγάλη.

Οι παροχές υπηρεσιών, όπως είναι γνωστό, οργανώνονται ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές) κάθε χώρας και βέβαια η Κοινωνική Εργασία σαν επιστήμη μπορεί να

προσφέρει σημαντική βοήθεια αν συμμετέχει στα κέντρα σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων.

Υπάρχουν όμως κάποια πράγματα που η Κοινωνική Εργασία μπορεί να παρέχει πάντα, όποιο και αν είναι το πλέγμα των υπηρεσιών και όποιο και αν είναι το κοινωνικό πρόβλημα.

Ο κεντρικός και ξεχωριστός ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας είναι η ικανότητα να παρέχει τα μέσα και τις ευκαιρίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι μπορούν να βρουν διέξοδο στο πρόβλημά τους ή μια εναλλακτική λύση, να οργανωθούν γύρω από μια κατάσταση ή να την αποδεχτούν ή με οποιοδήποτε αυτόνομο τρόπο να αντιμετωπίσουν συνθήκες (εσωτερικές, διαπροσωπικές ή περιβαλλοντικές) που παρεμποδίζουν την παραγωγική κοινωνική ζωή τους. Αυτός ο σκοπός είναι σε συμφωνία και σε ανταπόκριση με τις ατομικές εμπειρίες που εκφράζονται είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά.

Η Κοινωνική Εργασία ουσιαστικά ενδιαφέρεται για το πώς οι άνθρωποι ενεργητικά χειρίζονται τις σχέσεις τους και το περιβάλλον στα πλαίσια της κοινωνικής τους ύπαρξης. Η Κοινωνική Εργασία παρέχει ένα δρόμο, μια πρόσβαση, μια γέφυρα που ο άνθρωπος μπορεί να χρησιμοποιήσει για να βρει λύσεις ή εναλλακτικούς τρόπους δράσης σε μια κατάσταση που τον αποδιοργανώνει. Συνακόλουθο αυτού είναι ότι η Κοινωνική Εργασία δε λύνει προβλήματα ή αλλάζει συνθήκες. Η επαγγελματική πρακτική ουσιαστικά είναι ένα μέσο, όχι ένας αυτοσκοπός.

Οι υπηρεσίες του επαγγέλματος κατά συνέπεια δεν προορίζονται μόνο για όσους εκούσια ζητήσουν να τις χρησιμοποιήσουν. Αντίθετα, ο επαγγελματικός σκοπός μπορεί να περιλαμβάνει αυτοκινούμενες προληπτικές προσπάθειες προκειμένου να διαπιστωθούν οι συνθήκες εκείνες που βλάπτουν την κοινωνική ζωή και μαχητικά να εμπλέκει τα

σημαντικά για την κατάσταση πρόσωπα στη διεργασία πραγματοποίησης της αλλαγής. (Μαρία Χαραλάμπους: "Η θέση της Κ.Ε. στο σημερινό κόσμο. Τι μπορεί να προσφέρει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής μας", σελ. 51-52, Αθήνα 1991).

Κύρια επιδίωξη της Κοινωνικής Εργασίας είναι η υποστήριξη, η αποκατάσταση, η προάσπιση, ή η προαγωγή των ανθρώπων στις συναλλαγές τους με το περιβάλλον τους.

Οι Κ.Λ. απευθύνονται αποκλειστικά σε περιπτώσεις (ατόμων, οικογενειών, ομάδων, κοινοτήτων, κοινωνικής πολιτικής, σχεδιασμού, οργάνωσης και έρευνας) μέσα στο ίδιο πάντα πλέγμα ανθρώπων και περιβάλλοντος.

Σκοπός της Κ.Ε. επίσης είναι η κινητοποίηση, η ενεργοποίηση, η υποκίνηση ατόμων, οικογένειας ή ομάδας να ανταπεξέλθουν στην προβληματική τους κατάσταση, να προσπαθήσουν να αυτενεργήσουν και αυτοβοηθηθούν, να μάθουν να χρησιμοποιούν εποικοδομητικά και αποτελεσματικά τις κοινωνικές παροχές και υπηρεσίες ώστε να μην καταντήσουν οι Κ.Λ. δεκανίκια για μια παραπληγική σχέση μεταξύ βοηθούμενου και παροχού βοήθειας.

Μέλημα των Κ.Λ. είναι η ευαισθητοποίηση της πολιτείας για τους προβληματικούς πληθυσμούς (άπορους, άνεργους, ψυχικά άρρωστους, άστεγους, παραμελημένους, φοβισμένους, υπερήλικες, παραπτωματικούς, πολύτεκνους, σωματικά ή πνευματικά άρρωστους, ανάπηρους κλπ.) είτε εργάζονται αυτοί σε εργατικά συνδικάτα, είτε εξασκούν ιδιωτικά το επάγγελμα.

Η κοινωνική εργασία είναι "ψυχοκοινωνική βοήθεια ζωής με τις μορφές της βοήθειας προσαρμογής, ανάπτυξης, ωρίμανσης και επιμόρφωσης".

Ο στόχος της κοινωνικής εργασίας δεν είναι μόνο η θεραπεία και η αποκατάσταση, αλλά η προαγωγή, η πρόληψη, η υπεύθυνη συμμετοχή στη διαμόρφωση και αλλαγή του περιβάλλοντος.

Άλλος στόχος της Κοινωνικής Εργασίας είναι η ευαισθητοποίηση και ενίσχυση του σώματος των εθελοντών, ανθρώπων δηλαδή που προσφέρονται να παράσχουν υλική, συναισθηματική, υποστηρικτική, ψυχολογική ή πρακτική βοήθεια (π.χ. αιμοδότες, άτομα που κρατούν συντροφιά, συμπαραστέκονται ή κάνουν κάποιες μικροδουλιές σε άτομα υπερήλικα) σε άτομα που έχουν άμεσα ή έμμεσα ανάγκη.

Στόχος της Κ.Ε. είναι να θέτει κριτήρια και να διαπραγματεύεται με τις υπηρεσίες υγείας, στέγασης και άλλες σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής.

Ενας από τους στόχους της Κοινωνικής Εργασίας είναι η επανένταξη στο κοινωνικό περιβάλλον ατόμων που λόγω παραπτωματικής συμπεριφοράς έμειναν έγκλειστοι για μικρό ή μεγαλύτερο διάστημα σε σωφρονιστικά ιδρύματα (αναμορφωτήρια, φυλακές).

Μέσα απ' τους σκοπούς της Κοινωνικής Εργασίας βλέπουμε ότι η προσφορά της, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής μας, είναι πολύ μεγάλη.

Οι παροχές υπηρεσιών, όπως είναι γνωστό, οργανώνονται ανάλογα με τις επικραρούσες συνθήκες (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές) κάθε χώρος και βέβαια η Κοινωνική Εργασία σαν επιστήμη μπορεί να προσφέρει σημαντική βοήθεια αν συμμετέχει στα κέντρα σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων.

Υπάρχουν όμως κάποια πράγματα που η Κοινωνική Εργασία μπορεί να παρέχει πάντα, όποιο και αν είναι το πλέγμα των υπηρεσιών και όποιο και αν είναι το κοινωνικό πρόβλημα.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Θα μπορούσε κανείς να ορίσει την έννοια του Κράτους Πρόνοιας με πολλούς τρόπους. Ενδεικτικά παραθέτουμε μερικούς:

α. Το Κράτος Πρόνοιας (Π.Λ. Μπριτάνικα Τ. 25 σελ. 95) ή Ευημερίας "είναι μια έννοια διακυβέρνησης σύμφωνα με την οποία το Κράτος διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην προστασία και προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας των πολιτών του. Βασίζεται στις αρχές της ισότητας των ευκαιριών μίας δίκαιης διανομής του πλούτου και της δημόσιας ευθύνης για τα άτομα εκείνα που αδυνατούν να εξασφαλίσουν τα ελάχιστα απαιτούμενα για μία καλή ζωή. Σαν γενικός όρος η έννοια της ευημερίας καλύπτει μία ποικιλία μορφών κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Χαρακτηριστικότερες είναι αυτές της Κοινωνικής Ασφάλισης, Κρατικές Υπηρεσίες για βασική εκπαίδευση, Υπηρεσίες Υγείας, Κατοικίας κ.ά. Επίσης προγράμματα οργανωμένα κατά της φτώχειας και το σύστημα της προσωπικής φορολογίας, είναι απόψεις του Κράτους Πρόνοιας".

α. Κράτος πρόνοια - σύνολο ενεργειών της οργανωμένης κοινωνίας - πολιτείας - κράτους που απευθύνεται στους πολίτες, παρέχοντάς τους ένα κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο αποτελεσματικής λειτουργίας (παιδεία - υγεία - πολιτισμός -εργασία κλπ.).

β. Κράτος πρόνοια με τη στενή έννοια σύνολο ενεργειών που απευθύνονται από την πλευρά της πολιτείας σε ειδικές ομάδες πολιτών (άνεργοι, άποροι, τοξικομανείς, φυλακισμένοι), οι οποίες αποσκοπούν στην παροχή ενός ελάχιστου πλαισίου στήριξης από οικονομική, κοινωνική και ψυχολογική άποψη προς τα άτομα αυτά.

Ας εξετάσουμε ορισμένες παραμέτρους που υπεισέρχονται και καθορίζουν την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους πρόνοιας:

α. Προσδιορισμός ενός επιθυμητού επιπέδου παροχής υπηρεσιών από το κράτος προς τον πολίτη.

β. Η διασφάλιση ότι το σύστημα προσωπικών παροχών ικανοποιεί τις ανάγκες σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο, παρέχοντας παράλληλα κίνητρα για παραγωγική εργασία.

γ. Η διασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας των κρατικών μονοπωλίων και γραφειοκρατιών.

δ. Τη δίκαια παροχή πόρων για χρηματοδότηση των υπηρεσιών πέρα από τις εισφορές των άμεσα οφειλουμένων. (Δηλαδή να δημιουργήσει κατάλληλες συνθήκες για όλους τους πολίτες και αυτούς που είναι σε θέση να συνεισφέρουν και σ' αυτούς που δεν μπορούν).

Στο ελληνικό Σύνταγμα η έννοια του κοινωνικού κράτους πρόνοιας υιοθετείται από τα παρακάτω άρθρα 17 παράγρ. 1, 2, 18, 21, 22 (προστασία εργασίας, δηλ. το κράτος είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης για όλους τους πολίτες).

Το 21 προστατεύει τη μητρότητα, την παιδική ηλικία, τους αναπήρους, την υγεία και θεσπίζει την υποχρέωση του κράτους για τη στέγαση όσων στερούνται εργασίας.

Η αναφορά μας σ' ορισμένα άρθρα του Συντάγματος τα οποία δεν είναι τα μόνα που αναφέρονται στο κοινωνικό κράτος, αποτελεί αφετηρία ορισμένων σκέψεων τις οποίες και παραθέτω.

Σε μια περίοδο έντονης κοινωνικοοικονομικής κρίσης (ανεργία, φτώχεια, εξαθλίωση κλπ.) και έντονων διεργασιών και ανακατατάξεων (εσωτερικές πληθυσμιακές μετακινήσεις, έκρηξη ρατσιστικών φαινομένων), δημιουργούνται δύο σημαντικά ερωτήματα:

α. Μπορεί το κράτος πρόνοιας σε μια σύγχρονη αστική κοινωνία ν' ανταποκριθεί σ' αυτές τις νέες συνθήκες;

β. Με δεδομένη την ανεπάρκεια πόρων, εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης κινδυνεύει άραγε με κατάρρευση το κράτος πρόνοιας;

Πρόκειται για δύο πολυσήμαντα και πολυσύνθετα προβλήματα τα οποία δεν μπορούν να απαντηθούν με σαφήνεια για τον πολύ απλό λόγο ότι αφενός υπάρχει μια ρευστότητα που χαρακτηρίζει το παγκόσμιο πολιτικό-οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι και αφετέρου εξαρτάται από ορισμένες παραμέτρους δύσκολα προβλέψιμες (οικονομική ανάκαμψη, βελτίωση της ανταποδοτικότητας του συστήματος εισφορών κλπ.).

Στο πλαίσιο που με συντομία εξετάσαμε, τίθεται το θεμελιώδες ερώτημα. Η ύπαρξη ρευστότητας και ανισοτήτων αφενός και η δεδομένη αδυναμία του σύγχρονου κράτους ν' ανταποκριθεί ικανοποιητικά αφετέρου, δημιουργεί ένα κενό το οποίο καλείται να καλύψει ο κοινωνικός λειτουργός με την προσφορά της κοινωνικής του εργασίας. Μπορεί ν' ανταποκριθεί σ' αυτό το ρόλο ο Κ.Λ. και πώς; Να σταθούμε σ' ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα: η αυξανόμενη ανεργία οδηγεί όλο και μεγαλύτερες μάζες νέων κυρίως ανθρώπων στην ένδεια, την εξαθλίωση και την κοινωνική τους περιθωριοποίηση.

Πώς αντιμετωπίζεις νέους ανθρώπους που κατακλύζουν τα γραφεία εύρεσης εργασίας και αναζητούν απεγνωσμένα να σπάσουν τον ασφυκτικό κλοιό της ανασφάλειας και της κοινωνικής τους απομόνωσης, αναζητώντας οποιαδήποτε δουλειά, που τόσο από άποψη αμοιβών όσο και από άποψη γνώσεων δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές τους δυνατότητες;

Ας εξετάσουμε άλλη μια κατηγορία ανθρώπων, τους αποκαλούμενους κοινωνικά ανέντακτους ή περιθώριο (τοξικομανείς, φυλακισμένους κλπ.). Πρόκειται για ανθρώπους οι οποίοι για διάφορους λόγους έχουν περάσει ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής κάτω από ιδιόμορφες και ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες. Σ' αυτή την περίπτωση παρατηρούμε ότι ενώ η φιλοσοφία, η ηθική ενός σύγχρονου κράτους δικαίου πρέπει να προβλέπει και έμπρακτα να παρέχει με τους κατάλληλους μηχανισμούς τη δυνατότητα σταδιακής τους επανέντασης και ισότιμης αντιμετώπισης, αυτό δεν συμβαίνει.

Πώς μπορεί λοιπόν να παρέμβει ο Κ.Λ. σ' αυτές τις περιπτώσεις και να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο Κ.Λ.;

Πώς αντιμετωπίζει η πολιτεία τους Κοινωνικούς λειτουργούς;

Εδώ και πολλά χρόνια το επάγγελμα του Κ.Λ. αμφισβητείται και επιδέχεται αυστηρή κριτική.

Πολύ συχνά συναντάμε αρνητισμό από πλευράς άλλων ανθρωπιστικών επαγγελματιών και πολλοί επαγγελματίες άλλων επιστημών με τους οποίους συνεργάζονται στα διάφορα πλαίσια Υγείας και Πρόνοιας δεν τους αποδέχονται.

"Συχνά ακούγεται ότι οι Κ.Λ. είναι ιδεαλιστές, ονειροπόλοι, ανεδαφικοί, τελείως ανεπαρκείς στο πρακτικό επίπεδο.

Ή ακόμα λέγεται ότι η εκπαίδευση που έχουν πάρει είναι ανεπαρκής, ξεπερασμένη, δεν είναι αρμόδιοι παρά μόνο για άμεσες και πρόχειρες διορθωτικές υπηρεσίες που ανακουφίζουν τον εξυπηρετούμενο. Δεν ενδιαφέρονται όμως για την πρόληψη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν". (Εκλογή 1985-86, άρθρο της Marquerite Mathiew).

Άλλοι κατηγορούν την Κοινωνική Εργασία ότι έχει εξ ολοκλήρου αγκαλιάσει τη Φροϋδική Ψυχολογία που έχει μικρή σχέση με το αρχικό ενδιαφέρον του επαγγέλματος. Έτσι δημιουργούνται απορίες, γιατί άλλες επικρατούσες θεωρίες, όπως η Γιουνγκιανή ή η Αντλεριανή ή άλλες δεν επελέγησαν.

Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι αντιφάσεις και οι αμφιβολίες της παραδοσιακής Κοινωνικής Εργασίας, ή η χωρίς αντίσταση απόληξη των καπιταλιστικών ιδεολογικών επιρροών, έχουν οδηγήσει στην παραγωγή μιας άποψης στην πρακτική, η οποία είναι ιδιαίτερα ατομιστική. Αυτή η άποψη, βασισμένη σε ένα μοντέλο ατομικής και οικογενειακής παθολογίας, ακόμα κυριαρχεί στην πράξη της Κοινωνικής Εργασίας και στην εκπαίδευση. Παρά το γεγονός ότι

έχουν αναπτυχθεί οι μέθοδοι εργασίας με ομάδες, με κοινότητες και, τελευταία, εργασίας με οργανισμούς, δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά το μοντέλο παθολογίας της πρακτικής.

Κατά μια άλλη άποψη υποστηρίζεται, ότι το επάγγελμα επέλεξε να εξετάζει και να δομεί τη βάση των γνώσεων με εμπειρική κυρίως και κυκλική διαδικασία μελέτης.

Αμφιβολίες και κριτική έχει επιδεχθεί η Κοινωνική Εργασία όσον αφορά την ταυτότητα του επαγγέλματος και τους τρόπους οικοδόμησης της θεωρίας. Λέγεται ότι μέσα από τον πυρήνα της έχουν περάσει πολλές θεωρίες, μέρος των οποίων αφομοιώθηκαν στην περιφέρεια της πρακτικής. Κάποιο μέρος προγραμματίστη τροφοδοτούσε πάλι τον πυρήνα ο οποίος συσώρευσε μια μάζα πρακτικής γνώσης που δεν ήταν αρκετά επαρκής να δώσει στο επάγγελμα μια ουσιαστική και μεταδοτική εσωτερική δομή γνώσης.

Το θεωρητικό πρόβλημα της Κοινωνικής Εργασίας, για το οποίο έχει δεχθεί αρκετή κριτική, είναι η έλλειψη βασικής γνώσης αποκλειστικής της Κοινωνικής Εργασίας, κατηγορώντας την ότι έχει δανειστεί και αφομοιώσει θεματολογία της Ψυχολογίας, Ψυχιατρικής και Κοινωνιολογίας και εξαρτιέται από την εισαγωγή γνώσεων αναπτυγμένων σε μία ποικιλία ακαδημαϊκών και επαγγελματικών χώρων.

Πρεσβεύουν ότι στο μέλλον η Κοινωνική Εργασία πρέπει να αναπτύξει το δικό της αποκλειστικά σύνολο γνώσεων ασχολούμενη με την ανάπτυξη φυσιολογικών πλαισίων μετατρέψιμων σε υποδείγματα για εφαρμογές, αλλά δεν υπάρχει ως τώρα απόδειξη που να εισηγείται ότι θα αποκτήσει ένα αποκλειστικό σώμα γνώσεων περισσότερο ιδεώδες.

Άλλοι υποστηρίζουν ότι όσοι Κ.Λ. κατορθώνουν, παρ' όλες τις αντιξοότητες, να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένους επαγγελματίες, ικανούς ν' αναλάβουν όλες τις υποχρεώσεις τους, πολλές φορές συνθλίβονται κάτω από το μέγεθος του έργου και γίνονται θύματα του Durn out - δηλαδή στερεύουν, δεν διαθέτουν πια ενεργητικότητα (δεν έχουν άλλα καύσιμα). (Εκλογή 1985 Marquerite Matheu).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. Είδος της έρευνας

Η έρευνα αυτή είναι διερευνητική. Επιλέχθηκε το είδος αυτό της έρευνας για τους ακόλουθους λόγους:

1. Δεν υπήρχαν στοιχεία από κάποια άλλη παρόμοια έρευνα ώστε να μπορεί να στηριχθεί μια έρευνα πιο συγκεκριμένης μεθοδολογίας.

2. Οι μελετητές δεν διέθεταν τον απαραίτητο χρόνο, εξειδικευμένες γνώσεις και την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή, για μια πιο εκτεταμένη διερεύνηση. Σύμφωνα με τον Φίλια (1977), όταν πρωταρχικός σκοπός της έρευνας είναι η διατύπωση ενός προβλήματος για ακριβέστερη εξέταση ή η διατύπωση υποθέσεων ή η ιεράρχηση προτεραιοτήτων για παραπέρα έρευνα, συνιστάται η διερευνητική έρευνα.

Βασική της έμφαση είναι η ανακάλυψη και βασικό της χαρακτηριστικό η ευελιξία.

2. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της μελέτης είναι να ερευνηθούν οι στάσεις και γνώμες των σπουδαστών σε θέματα που αφορούν την εισαγωγή τους στο τμήμα, τις εκπαιδευτικές τους εμπειρίες σ' αυτό και τις επαγγελματικές προοπτικές.

Τα αποτελέσματά της είναι αντιπροσωπευτικά και μόνο γι' αυτή την ομάδα σπουδαστών που ρωτήθηκαν.

Ειδικότερα οι στόχοι της μελέτης αυτής είναι:

1. Διερεύνηση της κοινωνικής προέλευσης σπουδαστών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

2. Διερεύνηση των ερεθισμάτων που οδήγησαν τους σπουδαστές Κοινωνικούς Λειτουργούς στο τμήμα που παρακολουθούν.
3. Στάσεις και αντιλήψεις για το επάγγελμα όπως βιώνονται από τους σπουδαστές Κοινωνικής Εργασίας.
4. Διερεύνηση συνθηκών που αφορούν την εκπαιδευτική διαδικασία και το πώς οι σπουδαστές την αντιλαμβάνονται.

Πληθυσμός και Δείγμα της έρευνας

Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι σπουδαστές του ΣΤ' εξαμήνου του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ακαδημαϊκού έτους 1994-1995.

Τα άτομα που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας ήταν σπουδαστές και σπουδάστριες του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας της σχολής Επαγγελματιών Υγείας, Πρόνοιας του ΤΕΙ Πάτρας.

Στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ήταν εγγεγραμμένοι 37 σπουδαστές, από τους οποίους παρακολουθούσαν τα μαθήματα από το πρώτο εξάμηνο 35 σπουδαστές.

Από τους 37 σπουδαστές ρωτήθηκαν και οι 37. Τα ερωτηματολόγια ήταν έγκυρα και έδιναν σαφείς πληροφορίες στις ερωτήσεις που είχαν τεθεί.

Ο καθορισμός του χρόνου και της ημερομηνίας για τη διανομή των ερωτηματολογίων έγινε μετά από συνεννόηση μεταξύ του ερευνητή και του καθηγητή που είχε αναλάβει την παρακολούθηση της πτυχιακής. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν το Μάρτιο του 1995 την ώρα του μαθήματος των Σεμιναρίων. Η ώρα του μαθήματος διαλέχτηκε να είναι υποχρεωτική για να έχουμε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προσέλευση σπουδαστών. Πριν γίνει η έρευνα, μελετήσαμε το χρόνο που απαιτείται για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για να δούμε πόσο είναι κατανοητές οι ερωτήσεις.

Το περιεχόμενο των ερωτήσεων δεν γνωστοποιήθηκε, για να μην υπάρξει ενδεχόμενο προετοιμασίας των σπουδαστών και δόθηκε ταυτόχρονα στην τάξη για να μην υπάρξει δυνατότητα συζήτησης και συνεννόησης μεταξύ τους.

Πριν συμπληρωθεί το ερωτηματολόγιο, έγινε μια σύντομη εισήγηση στους σπουδαστές με το σκοπό και τον τρόπο απαντήσεως

των ερωτήσεων, τονίστηκε η ανωνυμία και το απόρρητο και δόθηκε έμφαση στη σπουδαιότητα της ειλικρίνειας των απαντήσεων.

Ερωτηματολόγιο

Για την επίτευξη των στόχων της μελέτης αυτής δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο απαρτίζεται από τρία μέρη των οποίων το ένα χωρίζεται σε δύο υποθέματα.

Το πρώτο μέρος και των δύο ερωτηματολογίων προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικές με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων. Το δεύτερο μέρος και των δύο ερωτηματολογίων προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικές με τα ερεθίσματα που οδήγησαν τους σπουδαστές στο τμήμα που παρακολουθούν και τον τρόπο που αξιολογούν την εμπειρία των σπουδών τους.

Το τρίτο μέρος προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες που αναφέρονται στις αντιλήψεις και στάσεις των σπουδαστών σχετικά με τις προοπτικές που έχουν για το επάγγελμα.

Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από 30 ερωτήσεις. Το είδος των ερωτήσεων είναι πραγματικές και ερωτήσεις "γνώμης" ή "πίστης". Ο τύπος των ερωτήσεων είναι κλειστές και προκατασκευασμένες. Επίσης υπάρχουν και ανοιχτές ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονται στα επαγγέλματα των γονιών και σπουδαστών σχετικά με τη σχολή προτίμησής τους.

Περιορισμοί της έρευνας

Η έρευνα περιορίστηκε μόνο στο τελευταίο εξάμηνο σπουδαστών της σχολής ΣΕΥΠ του ΤΕΙ Πάτρας, γιατί αυτή η ομάδα που ερευνήθηκε βρίσκεται στο τέλος της ολοκλήρωσης των σπουδών της και έχει μια περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα για τη διαδικασία της

εκπαίδευσής τους. Επίσης βρίσκονται πολύ κοντά στην αναζήτηση εργασίας και είναι αναμενόμενο να έχουν ορισμένους προβληματισμούς σχετικά με τις προοπτικές τους για το επάγγελμα.

Σαν τελευταίο θα μπορούσαμε να προσθέσουμε το γεγονός, ότι ο ερευνητής δεν διέθετε τον απαραίτητο χρόνο και τις εξειδικευμένες γνώσεις για μια πιο εκτεταμένη διερεύνηση.

Τρόπος Ανάλυσης των Συλλεχθέντων Στοιχείων

Η ανάλυση των συλλεχθέντων στοιχείων έγινε από τον ερευνητή και παρουσιάζονται σε αριθμητικές και εκατοστιαίες μονάδες σε πίνακες. Επιπλέον γίνεται συσχετισμός των σπουδαστών που θέλουν να ακολουθήσουν μεταπτυχιακές σπουδές ή σπουδές σε κάποια άλλη σχολή, με τη μόρφωση και το επάγγελμα των γονιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα άτομα που ρωτήθηκαν από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας ήταν 37, 6 αγόρια και 31 κορίτσια. Σε ποσοστό 16% κορίτσια και 84% αγόρια.

No	%
Αγόρια 6	31
Κορίτσια 31	84
Σύνολο 37	100

Στην ερώτηση 1: Ποιά είναι η σχολική βαθμίδα στην οποία φοίτησε ο πατέρας σου;

3 σπουδαστές, ποσοστό 8% απάντησαν «Ανώτατη».

5 σπουδαστές, ποσοστό 14% απάντησαν «Ανώτερη».

7 σπουδαστές, ποσοστό 19% απάντησαν «Εξατάξιο γυμνάσιο έως και την Τρίτη Γ' λυκείου».

2 σπουδαστές, ποσοστό 5% απάντησαν ως και τη Β' λυκείου.

3 σπουδαστές, ποσοστό 8% απάντησαν ως και την Α' λυκείου.

3 σπουδαστές, ποσοστό 8% απάντησαν μέχρι και την Γ' γυμνασίου, ενώ ένας σπουδαστής, ποσοστό απάντησε ως τη Β' γυμνασίου.

12 σπουδαστές, ποσοστό 32% απάντησαν «Δημοτικό» μέχρι και την ΣΤ' (έκτη).

0 στους 36 σπουδαστές, ποσοστό 0% απάντησε «δεν πήγε σχολείο».

	No	%
Ανώτατη	2	5
Ανώτερη	5	14
Εξατάξιο Γυμνάσιο	15	40
Δημοτικό	15	40
Δεν πήγε σχολείο	0	0
	37	100

Στην ερώτηση 2: Ποιά είναι η σχολική βαθμίδα στην οποία φοίτησε η μητέρα σου.

3 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησε «Ανώτατη».

4 σπουδαστές, ποσοστό 11%, απάντησε «Ανώτερη».

12 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησε «εξατάξιο γυμνάσιο».

5 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησε μέχρι και τη Γ' λυκείου.

1 σπουδαστής, ποσοστό 3%, απάντησε μέχρι τη Β' λυκείου, και

ένας ακόμα σπουδαστής, ποσοστό 0%, απάντησε μέχρι και την Α' λυκείου.

5 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησε μέχρι και τη Γ' γυμνασίου.

18 σπουδαστές, ποσοστό 49%, απάντησε «Δημοτικό», ένας εκ των οποίων απάντησε, ποσοστό 3%, ως και την Ε' Δημοτικού, και ακόμα ένας σπουδαστής, ποσοστό 3%, απάντησε μέχρι τη Γ' Δημοτικού.

0 στους σπουδαστές, ποσοστό 0%, απάντησε «Δεν πήγε σχολείο».

	No	%
Ανώτατη	3	8
Ανώτερη	2	5
Εξατάξιο Γυμνάσιο	12	32
Δημοτικό	20	54
Δεν πήγε σχολείο	0	0
	37	100

Μορφωτικό επίπεδο των γονέων

	Πατέρας	Ποσοστό	Μητέρα	Ποσοστό
Αναλφάβητος	0	0%	0	0%
Δημοτικό	12	32%	18	49%
Λύκειο	11	30%	7	19%
Γυμνάσιο	5	14%	5	14%
Ανώτερη	6	16%	4	11%
Ανώτατη	3	8%	3	8%
Σύνολο	37	100%	37	100%

Ο μεγαλύτερος αριθμός των γονέων έχει παρακολουθήσει το Δημοτικό (40%), ενώ μόλις το 8% οι άντρες και το 8% οι γυναίκες έχουν πάρει Ανώτατη μόρφωση.

Στην ερώτηση 3: Ποιά είναι η βασική εργασία του πατέρα σου;
(Σε συνδυασμό με την ερώτηση 1: σχολική βαθμίδα).

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν «Αγρότης».

6 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν «έμπορος».

Άλλοι από τους αγρότες ασχολούνταν με οπωροκηπευτικά, άλλοι ήσαν αμπελουργοί.

Από τους εμπόρους άλλος κάνει εισαγωγές-εξαγωγές, άλλος εμπόριο καλλυντικών, άλλος έχει βιοτεχνία ρούχων (φασόν), άλλος έχει ιδιωτική επιχείρηση, άλλος είναι έμπορος οπωροκηπευτικών, άλλος είναι έμπορος φρούτων (μεσίτης).

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν «Υπάλληλος στοιχ. εκπαίδευσης».

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν «Υπάλληλος μέσης εκπαίδευσης».

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν «Υπάλληλος ανώτερης εκπαίδευσης».

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν «Υπάλληλος ανώτατης εκπαίδευσης».

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν «Ελεύθερος επαγγελματίας (στοιχ. και μέσης εκπαίδευσης)».

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν «εργάτης».

1 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 3%, απάντησε «Ελεύθ. επαγγ. ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης»

	No	%
Αγρότης	6	16
Εργάτης	4	11
Υπάλληλος (στοιχ. εκπαίδ.)	3	8
Υπάλληλος (μέσης εκπαίδ.)	3	8
Υπάλληλος (ανωτάτης εκπαίδ.)	3	8
Ελεύθερ. επαγγ. (στοιχ. και μέσης κπαίδ.)	17	46
Ελεύθερ. επαγγ. (ανώτατης εκπαίδ.)	1	3
	37	100

Από τους 6 αγρότες οι 4 έχουν βγάλει και την 6η δημοτικού, ποσοστό 66%, ο ένας ως και τη Γ' δημοτικού, ποσοστό 17%, και ο ένας ως και τη Δ' δημοτικού, ποσοστό 17%.

Αγρότες	No	%
Αγράμματος	-	0
Δ' Δημοτικού	1	17
Γ' Δημοτικού	1	17
ΣΤ' Δημοτικού	4	66
	6	100

Από τους 4 εργάτες ο ένας έχει τελειώσει την Α' λυκείου και δουλεύει ως ειδικευμένος εργάτης σε βιομηχανία.

2 από τους 4 εργάτες έχουν τελειώσει την ΣΤ' δημοτικού και 1 από τους 4 εργάτες έχει τελειώσει τη Β' δημοτικού.

Εργάτες	No	%
ΣΤ' Δημοτικού	2	50
A' Λυκείου	1	25
B' Γυμνασίου	1	25
	4	100

Από τους 3 υπάλληλους στοιχειώδης εκπαίδευσης, ο 1 έχει τελειώσει την Ε' Δημοτικού και οι άλλοι 2 μέχρι και τη ΣΤ' Δημοτικού.

Υπάλληλοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	No	%
Ε' Δημοτικού	1	34
ΣΤ' Δημοτικού	2	66
	3	100

Από τους 3 υπάλληλους μέσης εκπαίδευσης, οι 2 έχουν τελειώσει τη Β' γυμνασίου και ο ένας τη Γ' λυκείου.

Υπάλληλοι μέσης εκπαίδευσης	No	%
B' Γυμνασίου	2	66
Γ' Λυκείου	1	34
	3	100

Από τους 11 ελεύθερους επαγγελματίες (στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης) 5 έχουν τελειώσει τη Γ' λυκείου, 2 την Α' λυκείου, 2 την ΣΤ' Δημοτικού, 1 τη Β' Γυμνασίου και 1 τη Γ' Γυμνασίου.

Ελεύθ. επαγγελματίες (στοιχ. και μέσης εκπαίδ.)	No	%
Γ' Λυκείου	5	45
Α' Λυκείου	2	18
Β' Γυμνασίου	1	9
Γ' Γυμνασίου	1	9
ΣΤ' Δημοτικού	2	18
	11	100

Από τους 3 υπάλληλους ανώτατης εκπαίδευσης οι 2 έχουν βγάλει ανώτατη εκπαίδευση (παιδαγωγική) και ο ένας ανωτάτη (Πάντειο).

Ελεύθερος επαγγελματίας (ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης) είναι ένας που έχει τελειώσει ανωτάτη και ιδρύσει δική του επιχείρηση.

Από τους 6 εμπόρους (στοιχ. και Μ.Ε.) οι 3 έχουν βγάλει τη Γ' Λυκείου, ο 1 την ΣΤ' Δημοτικού και οι 2 τη Β' Γυμνασίου. Και αυτοί κατατάσσονται γενικότερα στους ελεύθερους επαγγελματίες στοιχειώδ. και μέσης εκπαίδευσης.

Εμποροι	Νο	%
Γ' Λυκείου	3	50
Β' Γυμνασίου	2	33
ΣΤ' Δημοτικού	1	17
	6	100

Στην ερώτηση 4: Ποιά είναι ή ήταν η βασική εργασία της μητέρας σου.

(Σε συνδυασμό με την ερώτηση 2 σχολική βαθμίδα).

16 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 43%, απάντησαν «Νοικοκυρά».

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, απάντησαν εργάτρια.

1 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 3%, απάντησε αγρότρια, και ως γαζώτρια σε βιοτεχνία.

1 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 3%, απάντησε «Υπάλληλος (στοιχ. εκπαίδευσης)» (τραπεζοκόμος σε νομαρχιακό νοσοκομείο).

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν «Υπάλληλος (μέσης εκπαίδευσης)» (μία ιδιωτική υπάλληλος συνοδός σε σχολικό λεωφορείο και 1 υπάλληλος υπεύθυνη προσωπικού σε ξενοδοχειακό συγκρότημα).

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, «Υπάλληλος (ανώτερης εκπαίδευσης)».

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν «Υπάλληλος ανώτατης εκπαίδευσης» (δάσκαλος, γιατρός, νηπιαγωγός).

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν «Ελεύθερος επαγγελματίας (στοιχ. και Μ.Ε.).

0 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 0%, απάντησε «Ελεύθερος επαγγελματίας (ανώτερης και ανωτάτης Εκπαίδευσης).

	No	%
Νοικοκυρά	16	43
Αγρότισσα	1	3
Εργάτρια	4	11
Υπάλληλος (στοιχ. εκπ.)	1	3
Υπάλληλος (μέσης εκπ.)	2	5
Υπάλληλος (ανώτερης εκπ.)	4	11
Υπάλληλος (ανώτατης εκπ.)	3	8
Ελεύθερος επαγγελμ. (στοιχ. και μέσης εκπ.)	6	16
Ελεύθερος επαγγελμ. (ανώτατης και νώτερης)	0	0
	37	100

Από τις 16 νοικοκυρές, οι 9 έχουν βγάλει τη ΣΤ' Δημοτικού, 3 τη Γ' Γυμνασίου, 2 τη Γ' Λυκείου, 1 την Ε' Δημοτικού και 1 τη Δ' Δημοτικού.

Νοικοκυρές	No	%
Γ' Λυκείου	2	13
Γ' Γυμνασίου	3	19
ΣΤ' Δημοτικού	9	56
Ε' Δημοτικού	1	6
Δ' Δημοτικού	1	6
	16	100

Η αγρότισσα έχει βγάλει τη Γ' δημοτικού.

Αγρότισσα	No	%
Γ' Δημοτικού	1	100
	1	100

Από τις 4 εργάτριες οι 2 έχουν τελειώσει τη ΣΤ' Δημοτικού και οι άλλες 2 την Ε' Δημοτικού.

Εργάτριες	No	%
ΣΤ' Δημοτικού	2	50
Ε' Δημοτικού	2	50
	4	100

Η μία υπάλληλος (στοιχ. εκπ.) έχει τελειώσει τη ΣΤ' Δημοτικού.

Από τις 2 υπαλλήλους (μέσης εκπ.) έχει τελειώσει τη Γ' Γυμνασίου και η άλλη τη Β' Γυμνασίου.

Υπάλληλοι (μέσης εκπαίδ.)	No	%
Γ' Γυμνασίου	1	50
Β' Γυμνασίου	1	50
	2	100

Οι 4 υπάλληλοι (ανώτερης εκπαίδ.) έχουν πάρει ανώτερη εκπαίδευση ομοίως οι 3 της ανώτατης εκπαίδευσης.

Από τις 6 ελεύθερες επαγγελματ. (στοιχ. και μέσης εκπαίδευσης, οι 2 έχουν βγάλει τη Γ' Λυκείου, οι 2 τη Γ' Γυμνασίου, και οι άλλες 2 τη ΣΤ' Δημοτικού.

Ελεύθ. επαγγελματίες (στοιχ. και μέσης εκπαίδ.)	No	%
Γ' Λυκείου	2	33,3
Γ' Γυμνασίου	2	33,3
ΣΤ' Δημοτικού	2	33,3
	6	100,0

Στις ερωτήσεις 5 και 6: Πού έζησες τα περισσότερα χρόνια της ζωής σου.

Οι γονείς σου πού πέρασαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους.

10 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 27%, απάντησαν ότι έζησαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «χωριό».

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, απάντησαν ότι έζησαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «κωμόπολη».

14 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 38%, απάντησαν ότι έζησαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «πόλη».

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν ότι έζησαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «μεγαλούπολη».

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν ότι έζησαν οι γονείς τους τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «πόλη».

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν ότι έζησαν οι γονείς τους τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε «μεγαλούπολη».

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, απάντησαν ότι έζησαν οι γονείς τους τα περισσότερα χρόνια σε «κωμόπολη».

9 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 24%, απάντησαν ότι οι γονείς τους έζησαν τα περισσότερα χρόνια τους σε «χωριό».

	Παιδιά	Γονείς	% Παιδιά	% Γονείς
Χωριό	13	13	35	35
Κωμόπολη	4	4	11	11
Πόλη	14	12	38	32
Μεγαλούπολη	6	8	16	22
	37	37	100	100

Στην ερώτηση 7: Το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσες πριν περάσεις στο τμήμα που είσαι τώρα;

11 στους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσε, ποσοστό, ενώ 26 σπουδαστές απάντησαν ότι δεν ήταν η πρώτη τους επιλογή, ποσοστό.

	No	%
ΝΑΙ	11	30
ΟΧΙ	26	70
	37	100

Στην ερώτηση 8: Η σχολή ή το τμήμα της πρώτης επιλογής.

10 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 27%.

8 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα νομικής ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 22%.

4 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα νηπιαγωγών ήταν το 1ο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 11%.

2 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα ψυχολογίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 5%.

2 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα αγγλικής φιλολογίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 5%.

2 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν ότι το τμήμα ιατρικής ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 5%.

1 από τους 37 σπουδαστές απάντησε ότι το τμήμα δημοσιογραφίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 3%.

1 από τους 37 σπουδαστές απάντησε ότι το τμήμα βρεφονηπιοκόμων ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 3%.

1 από τους 37 σπουδαστές απάντησε ότι το τμήμα μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 3%.

1 από τους 37 σπουδαστές απάντησε ότι το τμήμα αρχαιολογίας ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 3%.

3 από τους 37 σπουδαστές απάντησε ότι το τμήμα παιδαγωγικής ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 8%.

0 στους 37 σπουδαστές δεν απάντησε ότι «δεν θυμάται» ποιό ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσαν, ποσοστό 0%.

	No	%
Ιστορικό αρχαιολογικό	1	4
Φιλοσοφική	2	7
Νηπιαγωγών	4	15
Αγγλική φιλολογία	2	7
Βρεφονηπιοκόμων	1	4
Παιδαγωγική	2	7
Ψυχολογία	2	7
Ιατρική	2	7
Δημοσιογραφία	1	4
Νομική	8	30
Μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας	1	4
	27	100

Στην ερώτηση 9: Πριν περάσεις στο τμήμα που είσαι τώρα είχες κάποια ενημέρωση για το γνωστικό αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας;

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, απάντησαν «καμία ενημέρωση».

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, απάντησαν «ελάχιστη ενημέρωση».

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 27%, απάντησαν «ικανοποιητική ενημέρωση».

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν «πλήρη ενημέρωση».

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	No	%
Καμία ενημέρωση	4	11
Ελάχιστη ενημέρωση	12	32
Μέτρια ενημέρωση	8	22
Ικανοποιητική ενημέρωση	10	27
Πλήρης ενημέρωση	3	8
	37	100

Στην ερώτηση 10: Πώς κρίνεις την ενημέρωση που είχες, πριν περάσεις στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, για τους χώρους που εργάζονται οι Κοινωνικοί Λειτουργοί (δηλ. για το πού δουλεύουν).

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν καμία ενημέρωση.

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν ελάχιστη ενημέρωση.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν μέτρια ενημέρωση.

9 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 24%, απάντησαν ικανοποιητική ενημέρωση.

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν πλήρη ενημέρωση.

	No	%
Καμία ενημέρωση	3	8
Ελάχιστη ενημέρωση	11	30
Μέτρια ενημέρωση	12	32
Ικανοποιητική ενημέρωση	9	24
Πλήρης ενημέρωση	2	5
	37	100

Στην ερώτηση 11: Αν είχες κάποια ενημέρωση ποιές ήταν οι πηγές της;

Απάντησαν 33 από τους 37 σπουδαστές, οι οποίοι είχαν απαντήσει στην προηγούμενη ερώτηση ότι είχαν κάποια ενημέρωση.

Τις περισσότερες απαντήσεις συγκέντρωσαν «τα βιβλία». 13 προτιμήσεις από τους 33 σπουδαστές.

Μετά ακολούθησαν οι απαντήσεις «σχολείο» και το «φιλικό περιβάλλον» με 10 απαντήσεις αντίστοιχα.

Υστερα ακολούθησαν οι απαντήσεις: «μέσα μαζικής ενημέρωσης» και «επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός» με 9 απαντήσεις αντίστοιχα.

5 απαντήσεις πήρα από την προτίμηση «οικογένεια».

4 σπουδαστές από τους 33 που συμπλήρωσαν την Ζ προτίμηση (πηγή από κάπου αλλού, εκτός τις προαναφερθείσες).

Συγκεκριμένα: ένας σπουδαστής απάντησε ότι πηγή για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού προήλθε από μια παραπομπή του σε Κ.Λ. για παραπτωματική συμπεριφορά.

Άλλος σπουδαστής απάντησε ότι πηγή του ήταν κάποιο λεξικό.

Άλλος σπουδαστής απάντησε ότι πηγή του ήταν οι πληροφορίες που του έδωσε μια σπουδάστρια που φοιτούσε στο ΣΤ' εξάμηνο Κοινωνικής Εργασίας.

Και ένας ακόμα σπουδαστής απάντησε ότι πηγή του στάθηκε ο κλάδος της κοινωνικής πρόνοιας που είχε πάρει στη Γ' Λυκείου.

	No
Οικογένεια	5
Σχολείο	10
Βιβλία	13
Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	9
Φιλικό περιβάλλον	10
Επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί	9
Από κάπου αλλού	4

Β2 ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΣ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Στην ερώτηση 12: Οι γνώσεις που έχεις πάρει από τα μαθήματα που έχεις διδαχθεί μέχρι τώρα, κατά τη γνώμη σου, ανταποκρίνονται στις προσδοκίες που έχεις μετά την ενημέρωση που είχες πάρει από τη σχολή στο Α' εξάμηνο σπουδών;

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν «καθόλου».

17 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 46%, απάντησαν «ελάχιστα».

13 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 35%, απάντησαν «ικανοποιητικά».

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, απάντησαν «ολοκληρωτικά».

	No	%
Καθόλου	5	14
Ελάχιστα	17	46
Ικανοποιητικά	13	35
Ολοκληρωτικά	2	5
	37	100

Στην ερώτηση 13: Οι γνώσεις που πήρες μέσα από τα μαθήματα που διδάχθηκαν πιστεύεις ότι θα βοηθήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό ν' ανταπεξέλθεις στις απαιτήσεις του επαγγέλματος;

12 από τους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν «ΝΑΙ».

25 από τους 37 σπουδαστές, ποσοστό 68%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	12	32
ΟΧΙ	25	68
	37	100

Στην ερώτηση 14: Τα μαθήματα μη ειδικότητας νομίζεις ότι ήταν απαραίτητα να διδαχθούν;

29 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 78%, απάντησαν «ΝΑΙ».

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	29	78
ΟΧΙ	8	22
	37	100

Στην ερώτηση 15: Πώς είδες τη χρησιμότητα των μαθημάτων ειδικότητας, στην εργαστηριακή πρακτική σου άσκηση κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εξαμήνων σπουδών σου;

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, απάντησαν «Ελάχιστη».

27 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 73%, απάντησαν «Μέτρια».

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, απάντησαν «Μεγάλη».

	No	%
Ελάχιστη	3	8
Μέτρια	27	73
Μεγάλη	7	19
	37	100

Στην ερώτηση 16: Οι εργασίες που είχες ασχοληθεί από το πρώτο εξαμήνο σπουδών σου μέχρι τώρα σε έχουν βοηθήσει; (Ιεράρχησε τους 3 τομείς, αρχίζοντας από το (1) με βαθμό σπουδαιότητας. Αν δεν σε ενδιαφέρει κανένας από τους 3 τομείς, συμπλήρωσε τον 4ο τομέα.

- α. Για την καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας.
- β. Για την καλύτερη λειτουργικότητά σου στην πρακτική.
- γ. Για τη διερεύνηση των γνώσεών σου.
- δ. Σε τίποτα από τα παραπάνω.

Το α: Πρώτη προτίμηση 20 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 8 σπουδαστές
 Τρίτη προτίμηση 3 σπουδαστές

Το β: Πρώτη προτίμηση 6 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 7 σπουδαστές
 Τρίτη προτίμηση 10 σπουδαστές

Το γ: Πρώτη προτίμηση 11 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 8 σπουδαστές
 Τρίτη προτίμηση 7 σπουδαστές

Το δ: Σημείωσαν κανένας σπουδαστής

Από τους 37 σπουδαστές απάντησαν οι 28.

Πρώτες προτιμήσεις

20 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 54%, απάντησαν το «α» σαν πρώτη προτίμηση.

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν το «β» σαν πρώτη προτίμηση.

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν το «γ» σαν πρώτη προτίμηση.

Πρώτες προτιμήσεις	No	%
α.	20	54
β.	6	16
γ.	11	30
	37	100

Στην ερώτηση 17: Στα πλαίσια της εργαστηριακής πρακτικής, συνεργάζεσαι με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων;

26 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 70%, απάντησαν «ΝΑΙ».

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	26	70
ΟΧΙ	11	30
	37	100

Στην ερώτηση 18: Αν απάντησες ΝΑΙ στην 17 ερώτηση ποιά σημεία θα χαρακτήριζες θετικά και ποιά αρνητικά γύρω από τη συνεργασία σου με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων στην πρακτική;

ΘΕΤΙΚΑ

α. Σε ενθαρρύνουν να λάβεις ενεργό μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο.

β. Σου αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχουν αναλάβει.

γ. Αν χρειαστείς τη βοήθειά τους είναι πρόθυμοι να σου την προσφέρουν.

δ. Ενισχύουν τις πρωτοβουλίες σου με το να τις αποδέχονται.

ε. Διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς σου.

στ. Κάτι άλλο.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ

α. Δεν σε ενθαρρύνουν να λάβεις ενεργό μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο.

β. Δεν σου αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχεις αναλάβει.

γ. Δεν αποδέχονται τις πρωτοβουλίες σου.

δ. Αν χρειαστείς τη βοήθειά τους δεν είναι πρόθυμοι να σου την προσφέρουν.

ε. Δεν διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς σου.

στ. Κάτι άλλο.

ΘΕΤΙΚΑ			
Το α	συγκέντρωση	11	προτιμήσεις
Το β	«	6	«
Το γ	«	15	«
Το δ	«	11	«
Το ε	«	4	«
Το στ	«	6	«

ΑΡΝΗΤΙΚΑ			
Το α	συγκέντρωση	4	προτιμήσεις
Το β	«	3	«
Το γ	«	3	«
Το δ	«	3	«
Το ε	«	11	«
Το στ	«	4	«

Το στ. (κάτι άλλο) οι σπουδαστές απάντησαν τα εξής:

ΘΕΤΙΚΑ

1. Κοινωνικές επαφές.
2. Συνεργασία - ανταλλαγή απόψεων.
3. Πλουραλισμός γνώσεων, διαφορετικές απόψεις.
4. Επαφή με άλλες ειδικότητες.
5. Γνώσεις περισσότερες.
6. Καλύτερο αποτέλεσμα.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ

1. Περιορισμένος χρόνος και συχνά περιορισμένες γνώσεις επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών.

2. Δεν έχει πολύ χρόνο για συζητήσεις σχετικά με τις δυσκολίες του πλαισίου.
3. Συχνά οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί εμφανίζονται αδιάφοροι.
4. Δεν αποδέχονται όλοι τους Κοινωνικούς Λειτουργούς (Κ.Λ.).

Στην ερώτηση 19: Ποιά κατά τη γνώμη σου είναι τα θετικά σημεία της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης;

- α. Βοηθάει στην καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας.
- β. Βοηθάει να αναπτύξεις τις ικανότητες και δεξιότητές σου.
- γ. Να γνωρίσεις από κοντά με τι ασχολούνται οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί.
- δ. Να γνωρίσεις από κοντά το χώρο δουλειάς σου πριν πάρεις το πτυχίο σου.
- ε. Κάτι άλλο.

Ιεράρχησε και τους 4 τομείς, αρχίζοντας από το (1) με βαθμό σπουδαιότητας.

- Το α: Πρώτη προτίμηση 6 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 7 σπουδαστές
 Τρίτη προτίμηση 6 σπουδαστές
 Τέταρτη προτίμηση 15 σπουδαστές
- Το β: Πρώτη προτίμηση 13 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 8 σπουδαστές
 Τρίτη προτίμηση 13 σπουδαστές
 Τέταρτη προτίμηση 2 σπουδαστές
- Το γ: Πρώτη προτίμηση 12 σπουδαστές
 Δεύτερη προτίμηση 8 σπουδαστές

Τρίτη προτίμηση 11 σπουδαστές

Τέταρτη προτίμηση 4 σπουδαστές

Το δ: Πρώτη προτίμηση 6 σπουδαστές

Δεύτερη προτίμηση 11 σπουδαστές

Τρίτη προτίμηση 7 σπουδαστές

Τέταρτη προτίμηση 12 σπουδαστές

Το (ε) σημείωσαν 2 σπουδαστές από τους 37.

Αυτοί απάντησαν 1. Διασυνδέσεις επαγγελματικές.

2. Σε τίποτα από τα παραπάνω.

Πρώτες προτιμήσεις

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν το «α» σαν πρώτη προτίμηση.

13 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 35%, απάντησαν το «β» σαν πρώτη προτίμηση.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν το «γ» σαν πρώτη προτίμηση.

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν το «δ» σαν πρώτη προτίμηση.

Πρώτες προτιμήσεις	No	%
α	6	16
β	13	35
γ	12	32
δ	6	16
	37	100

Στην ερώτηση 20: Ποιά κατά τη γνώμη σου είναι τα αρνητικά σημεία της εργαστηριακής άσκησης;

- α. Συμβάλλει στην υπερφόρτωση προγράμματος.
- β. Είναι αναγκαίο να ολοκληρωθεί η θεωρητική κατάρτιση και ν' ακολουθεί η πρακτική.
- γ. Η επιλογή του πλαισίου δεν ενδιαφέρει το σπουδαστή.
- δ. Τα πλαίσια πρακτικής άσκησης δεν προσφέρονται για να καλύψουν τις ανάγκες του σπουδαστή.
- ε. Κατά τη διάρκεια της πρακτικής φοίτησης δεν υπάρχει ουσιαστική σύνδεση με τη θεωρία.
- στ. Κάτι άλλο. (Διασάφησε τι).

Το α: Πρώτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Δεύτερη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τρίτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τέταρτη προτίμηση   σπουδαστές

Το β: Πρώτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Δεύτερη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τρίτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τέταρτη προτίμηση   σπουδαστές

Το γ: Πρώτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Δεύτερη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τρίτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τέταρτη προτίμηση   σπουδαστές

Το δ: Πρώτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Δεύτερη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τρίτη προτίμηση   σπουδαστές
                  Τέταρτη προτίμηση   σπουδαστές

Το ε:

Πρώτες προτιμήσεις

10 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 27%, σημείωσαν το «α» σαν πρώτη τους επιλογή.

1 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 3%, σημείωσαν το «β» σαν πρώτη τους επιλογή.

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, σημείωσαν το «γ» σαν πρώτη τους επιλογή.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, σημείωσαν το «δ» σαν πρώτη τους επιλογή.

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, σημείωσαν το «ε» σαν πρώτη τους επιλογή.

Πρώτες προτιμήσεις	No	%
α	10	27
β	1	3
γ	6	16
δ	12	32
ε	8	22
	37	100

Δεύτερες προτιμήσεις

9 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 24%, σημείωσαν το «α» σαν δεύτερη επιλογή τους.

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, σημείωσαν το «β» σαν δεύτερη επιλογή τους.

9 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 24%, σημείωσαν το «γ» σαν δεύτερη επιλογή τους.

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 24%, σημείωσαν το «δ» σαν δεύτερη επιλογή τους.

4 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 11%, σημείωσαν το «ε» σαν δεύτερη επιλογή τους.

Τρίτες προτιμήσεις

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, σημείωσαν το «α» σαν τρίτη τους επιλογή.

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, σημείωσαν το «β» σαν τρίτη τους επιλογή.

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, σημείωσαν το «γ» σαν τρίτη τους επιλογή.

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, σημείωσαν το «δ» σαν τρίτη τους επιλογή.

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, σημείωσαν το «ε» σαν τρίτη τους επιλογή.

Τέταρτες προτιμήσεις

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, σημείωσαν το «α» σαν 4η τους επιλογή.

13 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 35%, σημείωσαν το «β» σαν 4η τους επιλογή.

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, σημείωσαν το «γ» σαν 4η τους επιλογή.

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, σημείωσαν το «δ» σαν 4η τους επιλογή.

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, σημείωσαν το «ε» σαν 4η τους επιλογή.

Πέμπτες προτιμήσεις

3 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 8%, σημείωσαν το «α» σαν 5η επιλογή.

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, σημείωσαν το «β» σαν 5η επιλογή.

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, σημείωσαν το «γ» σαν 5η επιλογή.

2 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 5%, σημείωσαν το «δ» σαν 5η επιλογή.

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, σημείωσαν το «ε» σαν 5η επιλογή.

- Υπήρχε ένας σπουδαστής που σημείωσε το στ. δίνοντας την εξής απάντηση: Δεν υπάρχει σωστή συνεργασία και υποστήριξη από τους επόπτες για περαιτέρω δράση των σπουδαστών.

- Δύο σπουδαστές δεν βρήκαν τίποτα αρνητικό στην άσκηση της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης.

Τέλος υπήρχαν πολλοί σπουδαστές που σημείωσαν μόνο 2 ή 3 αρνητικά σημεία.

Στην ερώτηση 21: Είσαι ενημερωμένος για τις ευκαιρίες που προσφέρουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα στους σπουδαστές του ΤΕΙ (ERASMUS, COMET, SOCRATES, κλπ.).

25 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό, απάντησαν «ΝΑΙ».

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	25	68
ΟΧΙ	12	32
	37	100

Στην ερώτηση 22: Προτίθεται να κάνεις χρήση των ευκαιριών αυτών (ERASMUS) για να κάνεις την άσκηση στο επάγγελμα σε Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν «ΝΑΙ».

25 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 68%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	12	32
ΟΧΙ	25	68
	37	100

Στην ερώτηση 23: Αν δεν προτίθεται να κάνεις την άσκηση στο επάγγελμα σε εκπαιδευτικό Ίδρυμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του ERASMUS. Γιατί:

α. Δεν γνωρίζω τη γλώσσα.

- β. Δεν είχα έγκαιρη και σωστή ενημέρωση.
  - γ. Διστάζω να μπω σε μια τέτοια περιπέτεια.
  - δ. Εχω επιλέξει πλαίσιο πρακτικής στην Ελλάδα που ενδιαφέρει ιδιαίτερα.
  - ε. Δεν διαθέτω τα χρήματα που είναι απαραίτητα.
  - στ. Κάτι άλλο.
- Διασάφησε τι...

Την ερώτηση 23 την απάντησαν και μερικοί σπουδαστές που στην προηγούμενη ερώτηση (22) είχαν απαντήσει (θετικά) «ΝΑΙ» κι αυτό για να δείξουν τυχόν κωλύματα ή εμπόδια που τους αναγκάζουν να μην ακολουθήσουν το ERASMUS.

Ετσι απάντησαν σ' αυτή την ερώτηση συνολικά 29 σπουδαστές. Μερικοί σπουδαστές απάντησαν σε 2 ή 3 σκέλη της ερώτησης. 4 από τους 37 σπουδαστές απάντησαν το στ. το οποίο θα αναλύσω λεπτομερειακά παρακάτω.

5 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 17%, απάντησαν το «α» σαν επιλογή τους.

6 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 21%, απάντησαν το «β».

4 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν το «γ».

3 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 10%, απάντησαν το «δ».

12 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 41%, απάντησαν το «ε».

4 από τους 29 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν το «στ».

Οι 4 σπουδαστές που σημείωσαν το στ. έγραψαν αναλυτικά

- «Τα πλαίσια στον Ελλαδικό χώρο θεωρούνται καλύτερα για την εκπαίδευση του Κ.Λ.».

- «Θέλω να τελειώσω όσο γίνεται πιο γρήγορα και εύκολα».

- «Έχω οικογένεια και παιδιά».
- «Θα προτιμούσα να βγω στο εξωτερικό μόνο για μεταπτυχιακά».

	No	%
α	5	17
β	6	21
γ	4	14
δ	3	10
ε	12	41
στ	4	14
	29	100

Γ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ερώτηση 24: Όταν θα πάρεις το πτυχίο σου θα ψάξεις αμέσως για δουλειά στο αντικείμενο που διδάχθηκες; (Αν είσαι αγόρι, όταν θα τελειώσεις τις στρατιωτικές σου υποχρεώσεις).

ΝΑΙ   ΟΧΙ   ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ

14 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 38%, απάντησαν «ΝΑΙ».

8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%, απάντησαν «ΟΧΙ».

15 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 40%, απάντησαν «Δεν έχω αποφασίσει».

	No	%
ΝΑΙ	14	38
ΟΧΙ	8	22
ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ	15	40
	37	100

Στην ερώτηση 25: Αν δεν ψάξεις αμέσως στο αντικείμενο που διδάχθηκες τι σκοπεύεις να κάνεις;

α. Μεταπτυχιακές σπουδές.

β. Να εργασθείς στη δουλειά του πατέρα σου ή της μητέρας σου.

γ. Να συνεχίσεις τις σπουδές σου σε κάποια διαφορετική σχολή.

δ. Να εργασθείς σε κάποιο τομέα εκτός από το αντικείμενο που διδάχθηκες.

ε. Ακόμη δεν έχω αποφασίσει.

στ. Κάτι άλλο.

Οι απαντήσεις πάρθηκαν από τους 23 σπουδαστές που είχαν απαντήσει «ΟΧΙ» ή «Δεν έχω αποφασίσει» στην ερώτηση 24.

Ετσι τις περισσότερες απαντήσεις συγκέντρωσε το «ε» με 9 απαντήσεις.

Αμέσως μετά έρχεται το «α» με 5 απαντήσεις.

Το «γ» με 3 απαντήσεις.

Το «δ» με 3 απαντήσεις και στη συνέχεια

το «στ» με 3 απαντήσεις.

Κανένας σπουδαστής δεν απάντησε το «β».

Όσον αφορά το «στ» οι σπουδαστές σημείωσαν τα εξής:

- «Θα ασχοληθώ με το ραδιόφωνο».
- «Ίσως να πάρω κάποια ειδικότητα (όχι στο εξωτερικό)».
- «Μ' ενδιαφέρει να σπουδάσω και δασκάλα για να συνεχίσω εν

συνεχεία Κοινωνική - Σχολική Εργασία.

	No
α	5
β	0
γ	3
δ	3
ε	9
στ	3
	23

Στην ερώτηση 26: Κατά τη γνώμη σου υπάρχει ανεργία στο επάγγελμα του Κ.Λ.;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

32 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 86%, απάντησαν «ΝΑΙ».

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	32	86
ΟΧΙ	5	14
	37	100

Στην ερώτηση 27: Ελπίζεις ότι θα βρεις εύκολα δουλειά μετά τη λήψη του πτυχίου σου;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

7 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 19%, απάντησαν «ΝΑΙ».

30 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 81%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	7	19
ΟΧΙ	30	81
	37	100

Στην ερώτηση 28: Αναζητώντας δουλειά θα περιορισθείς στην αναζήτηση σε ορισμένα πλαίσια που σε ενδιαφέρουν. Π.χ. ΚΑΠΗ, Κοινωνική Πρόνοια κλπ. ή θα δουλέψεις οπουδήποτε σου προσφερθεί δουλειά.

ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΜΕ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ

ΟΠΟΥΔΗΠΟΤΕ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΔΟΥΛΕΙΑ

20 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 54%, απάντησαν «Πλαίσιο που με ενδιαφέρει».

17 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 46%, απάντησαν «Οπουδήποτε προσφέρει δουλειά».

	No	%
Πλαίσιο που με ενδιαφέρει	20	54
Οπουδήποτε μου προσφερθεί δουλειά	17	46
	37	100

Στην ερώτηση 29: Θα συμφωνούσες με την εξειδίκευση σε ορισμένους χώρους δουλειάς πριν ή μετά τη λήψη του πτυχίου (π.χ. προσθήκη κύκλου μαθημάτων εξειδίκευσης σε επιπλέον εξάμηνο);

ΝΑΙ ΟΧΙ

32 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 86%, απάντησαν «ΝΑΙ».

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν «ΟΧΙ».

	No	%
ΝΑΙ	32	86
ΟΧΙ	5	14
	37	100

Στην ερώτηση 30: Με τις γνώσεις που ήδη έχεις αποκτήσει, νιώθεις έτοιμος να ανταποκριθείς στις απαιτήσεις του επαγγέλματος στο χώρο που πιθανόν θα ασχοληθείς ή πιστεύεις ότι η αρχική περίοδος της επαγγελματικής απασχόλησης θα είναι συγχρόνως και μια περίοδος κατά την οποία θα καλύψεις γνωστικά κενά που δεν έχουν καλυφθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών σου:

α. Πιστεύω ότι είμαι έτοιμος να ανταποκριθώ στις απαιτήσεις του επαγγέλματος.

β. Πιστεύω ότι θα χρειαστεί μια χρονική περίοδος κάλυψης γνωστικών κενών.

5 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 14%, απάντησαν το «α».

32 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 86%, απάντησαν το «β».

	No	%
α	5	14
β	32	86
	37	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στους 37 σπουδαστές που ρωτήθηκαν οι 6 ήταν αγόρια, ποσοστό 16% και τα 31 ήταν κορίτσια ποσοστό 84%. Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των κοριτσιών που έχουν εισαχθεί και παρακολουθούν τα τμήματα της Κοινωνικής Εργασίας είναι σημαντικά μεγαλύτερος από τον αριθμό των αγοριών που παρακολουθούν τα ίδια τμήματα.

Η παραπάνω διαπίστωση επαληθεύεται από τη θεωρητική προσέγγιση του Θωμά Μαλούτα, Δημήτρη Οικονόμου στο βιβλίο τους "Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα", Εκδ. Εξάντας, 1988 (σελ. 183-184), όπου αναφέρουν:

"Το επιστημονικό ενδιαφέρον της συσχέτισης του γυναικείου ζητήματος με την ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας - και συνακόλουθα με την υποανάπτυξή του στην Ελλάδα - γίνεται φανερό αν επισημάνουμε αρχικά ότι το σύστημα κοινωνικών παροχών που εξαπλώνεται στο πλαίσió του αφορά σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες. Μπορούμε μάλιστα να παρατηρήσουμε ότι η ικανοποίηση ενός τύπου γυναικείων διεκδικήσεων που αναφέρονται στην καθημερινή ζωή, προϋποθέτει αλλά και συνεπάγεται συγχρόνως την ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας.

Πολύ μαζικά είναι γυναίκες οι χρήστες των υπηρεσιών του, είτε γι' αυτές τις ίδιες, είτε, κυρίως, ως μητέρες, κόρες ή σύντροφοι των αποδεκτών διαφόρων παροχών.

Εχει εξάλλου παρατηρηθεί ότι, ιστορικά, οι γυναίκες διεκδικούν συχνότερα για άλλους (και ιδιαίτερα για τα παιδιά τους) απ' ό,τι για τις ίδιες, αφού οι κοινωνικές αναμονές που απορρέουν από τους παραδοσιακούς ρόλους τους σχετίζονται πολύ λίγο με μαχητικές και

δικδικητικές στάσεις και συμπεριφορές. Παράλληλα και ως τομέας απασχόλησης οι υπηρεσίες του κράτους πρόνοιας αφορούν σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες, αφού στελεχώνονται σε μεγάλο ποσοστό από εργαζόμενους γυναικείου φύλου. Ο χώρος της κοινωνικής εργασίας (Κοινωνικοί Λειτουργοί, Ιατρικοί επισκέπτες κ.ά.) αλλά και της υγείας και της εκπαίδευσης - στις κατώτερες βέβαια βαθμίδες - γυναικοκρατείται στις χώρες όπου η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας εξελίχθηκε σύμφωνα με το κλασικό αντίστοιχο πρότυπο, αλλά ακόμα και σε χώρες με υποανάπτυκτο κράτος πρόνοιας, όπως η Ελλάδα".

"Βασικοί τομείς απασχόλησης των γυναικών είναι η γεωργία (37,3%), αλλά κυρίως ο τριτογενής τομέας (45,3%), στον οποίο το σχετικό ποσοστό ήταν κατά 13 εκατοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο το 1981 απ' ό,τι το 1971 (και ακόμα 5 μονάδες το 1986) σε αντίθεση με τη γεωργία όπου την ίδια δεκαετία σημειώθηκε αντίστοιχη μείωση. Εξάλλου, στο δευτερογενή τομέα, όπου το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών επί του συνόλου εργαζομένων γυναικών παραμένει σταθερό γύρω στο 17% από το 1971 μέχρι σήμερα σχετικά λίγο συμμετέχουν οι γυναίκες, πράγμα το οποίο πρέπει να οφείλεται και στις κυρίαρχες αντιλήψεις των λαϊκών στρωμάτων σχετικά με τη γυναικεία απασχόληση (λύση ανάγκης ή προσωρινή που παραπέμπει σε συγκεκριμένες φάσεις στον κύκλο ζωής) οι οποίες, σε συνδυασμό με το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών των σχετικών κοινωνικών στρωμάτων, συμβάλλουν στο χαμηλό δείκτη συμμετοχής τους στο σύνολο των οικονομικών ενεργών.

Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης συντελείται κυρίως με την είσοδό τους στον τριτογενή τομέα, ενώ ως προς τη θέση τους στο επάγγελμα συνεχίζουν να υπεραντιπροσωπεύονται στα "συμβοηθούντα και μη αμοιβόμενα

μέλη", αφού σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας απασχόλησης του Υπ. Εργασίας το 1986, 35,6% των εργαζομένων γυναικών κατατάσσονται σ' αυτή την κατηγορία, όπως και 4,9% των αντίστοιχων ανδρών. Παράλληλα ακόμα και σε τομείς όπου οι εργαζόμενες γυναίκες κυριαρχούν αριθμητικά, όπως είναι η εκπαίδευση, στην Αθήνα υπάρχουν 26.076 γυναίκες εκπαιδευτικοί και 17.549 άνδρες, η παρουσία τους στις ανώτερες διοικητικές εκπαιδευτικές βαθμίδες είναι περιορισμένη. Στο δημόσιο τομέα γενικά και συγκεκριμένα στους απόφοιτους μέσης εκπαίδευσης ενώ στον 4ο βαθμό το 73% είναι άνδρες και το 27% γυναίκες, στο 10ο τα ποσοστά αντιστρέφονται: 34,8% για τους άνδρες και 65,2% για τις γυναίκες. Εξάλλου στους πτυχιούχους μονίμους υπαλλήλους του δημοσίου με 1ο βαθμό το 97,4% είναι άνδρες και το 2,6% είναι γυναίκες, ενώ όσο κατεβαίνουμε στη δημοσιοϋπαλληλική ιεραρχία τα ποσοστά εξισορροπούνται 52% για τους άνδρες και 48% για τις γυναίκες.

Όσον αφορά τον τομέα της υγείας, με βάση στοιχεία για την Αθήνα, φαίνεται ότι απασχολούνται 19.271 γυναίκες και 15.932 άνδρες. Ωστόσο οι γυναίκες υπεραντιπροσωπεύονται στα βοηθητικά και νοσηλευτικά επαγγέλματα, αφού, με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο, βλέπουμε ότι οι γυναίκες που έχουν τελειώσει μόνο δημοτικό είναι εξαπλάσιες από τους αντίστοιχους άνδρες (4.823 με 814), ενώ είναι υπερτριπλάσιες στους απόφοιτους μέσης εκπαίδευσης. Συγχρόνως, στον τομέα αυτό οι γυναίκες που είναι μισθωτές ανέρχονται σε 15.078, ενώ οι άνδρες σε 9.465. Αλλά και στα άτομα που ζητούν εργασία στον τομέα υγείας υπεραντιπροσωπεύονται οι γυναίκες, αφού είναι δύομιση φορές περισσότερες από τους αντίστοιχους άνδρες. Ενώ η συνολική εικόνα της δομής της γυναικείας απασχόλησης κάνει φανερή στην κατώτερη

και εξαρτημένη θέση των γυναικών ως κοινωνικής κατηγορίας στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων και σε αντιστοιχεία με την ανδροκεντρική δομή εξουσίας, η υπεραντιπροσώπευσή τους στις κοινωνικές υπηρεσίες ως τομέα απασχόλησης δείχνει την επίδραση που ασκεί σ' αυτό το επίπεδο ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας. Με βάση στοιχεία της ΕΣΥΕ από έρευνα του 1983, στην Αθήνα απασχολούνται στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών 64.084 γυναίκες και 45.179 άνδρες, ενώ ο συνολικός αριθμός των Ελληνίδων που ασχολούνται στον τριτογενή τομέα αυξάνεται θεαματικά μεταξύ 1971 και 1981 (αύξηση 92%) για να φθάσει το 1986 στις 553.000. Η κατηγορία των μισθωτών γυναικών στον τριτογενή τομέα αυξάνει μάλιστα κατά 165% περίπου κατά την τριαντακονταετία 1951-1981, ενώ η κατανομή τους κατά κλάδο απασχόλησης πιστοποιεί τη συγκέντρωσή τους στις υπηρεσίες και μάλιστα τις κοινωνικές. Αξίζει εξάλλου να σημειώσουμε ότι οι υπηρεσίες συνιστούν το μόνο τομέα απασχόλησης που μπορεί να θεωρηθεί συγχρόνως ως αναπτυσσόμενος και ως "γυναικείος".

Στην περιοχή της πρωτεύουσας, όπως προκύπτει από στοιχεία της ΕΣΥΕ, οι μισές εργαζόμενες γυναίκες κατατάσσονται στις κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας που περιλαμβάνουν τους εργαζόμενους στις τράπεζες, Ασφάλεις, Υποθέσεις ακινήτων και "Λοιπές Υπηρεσίες". Παράλληλα παρατηρείται, όπως ήδη είπαμε, μια τάση εξισορρόπησης της καμπύλης ηλικιών των απασχολουμένων στις υπηρεσίες με χαρακτηριστικό τόσο την απόλυτη όσο και σε σύγκριση με τους άνδρες αύξηση του ποσοστού γυναικών 25-29 και 30-40 ετών.

Αυτό σήμερα δεν σημαίνει ότι αναιρείται η παρατηρούμενη σε πολλές χώρες πτώση στην καμπύλη της γυναικείας απασχόλησης

στις ηλικίες που αντιστοιχούν στην πρώτη γονεϊκή φάση. Κι ακόμα περισσότερο όταν αναφερόμαστε σε κοινωνίες, όπου η εκτεταμένη οικογένεια καλύπτει συνήθως τις ανάγκες που απορρέουν από την ύπαρξη μικρών παιδιών, και όχι ένα γενικευμένο σύστημα κοινωνικών παροχών. Έτσι παρατηρούμε ότι στην ομάδα ηλικιών 25-44 ετών το 46,6% των παντρεμένων γυναικών είναι οικονομικά ενεργές έναντι 77,4% των μη παντρεμένων. Γενικότερα ωστόσο είναι φανερό ότι, αν στους άνδρες σημειώνεται όπως είδαμε τάση μείωσης στο ποσοστό συμμετοχής στον ενεργό πληθυσμό, αντίθετα στις γυναίκες το ποσοστό ενεργού πληθυσμού εμφανίζει σαφή αυξητική τάση, ενώ παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ότι, όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο τόσο περισσότερες πιθανότητες πιθανότητες υπάρχουν ώστε η γυναίκα να είναι επαγγελματικά εργαζόμενη. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις πτυχιούχους εργάζεται το 69,2%, από τις αποφοίτης μέσης εκπαίδευσης το 34,7%, από αυτές που δεν τελείωσαν στοιχειώδη εκπαίδευση το 26% και από όσες δεν πήγαν σχολείο το 17,4%.

Με βάση τα παραπάνω, διαφαίνεται, τη δεκαπενταετία 1971-1986 ως παράλληλη η ανάπτυξη της απασχόλησης των γυναικών - που κατευθύνονται μαζικά προς τις υπηρεσίες και χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο - και των μέτρων κοινωνικής πολιτικής, που παρά τις ατέλειες και ανεπάρκειές τους σηματοδοτούν ένα υπό ανάπτυξη κράτος πρόνοιας, με αμφίβολη ωστόσο εξελικτική πορεία. Ενώ, όμως, η παρατηρούμενη γενική τάση ανύψωσης του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών αναμένεται ότι θα συμβάλει στη μαζικότερη είσοδο γυναικών (με υψηλό μορφωτικό επίπεδο) στην αγορά εργασίας του τριτογενούς τομέα, η πολιτική και οικονομική συγκυρία θα καθορίσουν, τελικά, ποιά από τις δύο

υποκατηγορίες του εργατικού δυναμικού θα τροφοδοτήσουν αυτές: τις απασχολούμενες ή άνεργες". Θωμάς Μαλούτας, Δημήτρης Οικονόμου: "Προβλήματα ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα", Εκδόσεις Εξάντας, 1988, (σελ. 210-213).

Για να καθοριστεί η κοινωνική προέλευση των σπουδαστών της Σχολής Κοινωνικής Εργασίας που ανήκει στη Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας έγιναν ερωτήσεις με αναφορά στη σχολική βαθμίδα στην οποία φοίτησαν οι γονείς τους, επάγγελμα και στη μόνιμη κατοικία τους.

α. Κύριο χαρακτηριστικό ως προς την εκπαιδευτική βαθμίδα των γονιών α. σ' ό,τι αφορά τους πατέρες των σπουδαστών είναι η παντελής απουσία πατέρων αναλφάβητων.

Ενα πολύ μικρό ποσοστό τελείωσε ανωτάτη εκπαίδευση (3 άνδρες, ποσοστό 8%).

Ενα μικρό ποσοστό τελείωσε ανώτερη εκπαίδευση (5 άνδρες, ποσοστό 14%).

Το μεγαλύτερο ποσοστό, 32%, δήλωσε ότι έχει παρακολουθήσει τάξεις ή τελειώσει το Δημοτικό Σχολείο, 12 άτομα, ενώ ένα άλλο μεγάλο ποσοστό, 30%, έχει παρακολουθήσει τάξεις ή τελειώσει Λύκειο (11 άνδρες).

Ενα μικρό ποσοστό, 14%, έχει παρακολουθήσει τάξεις ή τελειώσει το Γυμνάσιο (5 άτομα).

β. Σ' ό,τι αφορά τις μητέρες των σπουδαστών παρατηρούμε ότι καμία γυναίκα δεν είναι αναλφάβητη, ποσοστό 0%.

Ενα μικρό ποσοστό, 11% (4 γυναίκες), έχουν τελειώσει ανώτερη εκπαίδευση.

Ενα μικρότερο ποσοστό, 8% (3 γυναίκες), έχουν τελειώσει ανωτάτη εκπαίδευση.

Η μεγαλύτερη πλειοψηφία των γυναικών (18 γυναίκες, ποσοστό 49%) δηλώνουν ότι έχουν παρακολουθήσει ή τελειώσει Δημοτικό σχολείο.

Ενα ποσοστό 19% έχει παρακολουθήσει τάξεις ή έχει τελειώσει το Λύκειο (7 γυναίκες).

Ενα ποσοστό, 14%, έχει παρακολουθήσει τάξεις ή έχει ολοκληρώσει το Γυμνάσιο (5 γυναίκες).

Συγκρίνοντας τους πίνακες που αναφέρονται στην εκπαίδευση των γονέων βλέπουμε ότι οι άνδρες υπερτερούν των γυναικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων

Μία σημαντική παρατήρηση σ' ότι αφορά την εκπαίδευση των γονέων των σπουδαστών του ΤΕΙ βλέπουμε ότι στον πληθυσμό αυτό υποαντιπροσωπεύονται σπουδαστές των οποίων οι γονείς έχουν τίτλους ανώτατης εκπαίδευσης. Εδώ βλέπουμε ότι δικαιώνονται οι παρατηρήσεις της Ιωάννας Λαμπίρη - Δημάκη, "Προς μιας Ελληνικήν Κοινωνιολογίας της Παιδείας", ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974, (σελ. 95-96), όσον αφορά τη σχέση ταξικής προέλευσης των γονέων και εκπαιδευτικών ευκαιριών των παιδιών.

"Το επάγγελμα του πατέρα, ως καθοριστικός παράγοντας του όλου τρόπου ζωής της οικογένειας, είναι καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχία (ή αποτυχία) του παιδιού τόσο στις εισαγωγικές εξετάσεις όσο και στις μετέπειτα σπουδές του.

Αυτό απέδειξαν πολυάριθμες έρευνες, με αποτέλεσμα να μπορούμε σήμερα να προβλέψουμε τις πιθανότητες σχολικές επιτυχίας του παιδιού με βάση το επάγγελμα του πατέρα του.

Το επάγγελμα όχι μόνο του πατέρα αλλά και της μητέρας (στην περίπτωση που αυτή δεν εργάζεται, η κοινωνική της προέλευση) επιδρά στη μορφωτική εξέλιξη του παιδιού. Η επίδραση της κοινωνικής θέσης της μητέρας δεν έχει μελετηθεί τόσο όσο του πατέρα, γιατί η κοινωνική θέση του πατέρα είναι η περισσότερο καθοριστική για τη θέση της οικογένειάς του.

Πάντως οι σχετικές έρευνες έχουν καταλήξει στην παρακάτω διαπίστωση: Στην περίπτωση που ο πατέρας ανήκει στη μεσαία τάξη και η σύζυγός του στην εργατική, οι πιθανότητες σχολικής επιτυχίας του παιδιού είναι μικρότερες απ' ότι θα ήταν εάν και οι δύο ανήκουν στη μεσαία τάξη.

Υπάρχουν επίσης και ορισμένες ενδείξεις, ότι στην αντίθετη περίπτωση, έχουμε το αντίθετο αποτέλεσμα: ότι δηλαδή, αν ο πατέρας ανήκει στην εργατική τάξη και η σύζυγός του στη μεσαία το παιδί τους έχει μεγαλύτερες πιθανότητες σχολικής επιτυχίας απ' ότι θα είχε αν και οι δύο γονείς ανήκουν στην εργατική τάξη. Αυτό συμβαίνει γιατί η μητέρα, η οποία με το γάμο της κατήλθε κοινωνικά, έχει αυξημένες φιλοδοξίες για την πρόοδο των παιδιών της, μέσω των οποίων ελπίζει να "ανεβάσει" και τη δική της θέση.

Ιδίες αναλογίες ισχύουν και σ' ότι αφορά το επάγγελμα των γονέων όπου επαγγέλματα τα οποία τοποθετούνται σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα όπως αργότης, εργάτης, υπάλληλος (απόφοιτος στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης) αποτελούν πολύ μεγάλο ποσοστό των γονέων (πατέρας) των σπουδαστών. Ενώ αντίστοιχα των μητέρων επισημαίνει με πιο έντονο τρόπο την παραπάνω παρατήρηση (αντίστοιχο ποσοστό).

Δημιουργείται το ερώτημα της σχέσης της ταξικής προέλευσης των σπουδαστών ΑΕΙ - ΤΕΙ. ΑΕΙ απευθυνόμενα σε σπουδαστές με προέλευση μεσαία στρώματα και άνω και ΤΕΙ απευθυνόμενα σε σπουδαστές με προέλευση μεσαία στρώματα και κάτω. (Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, "Προς μίαν ελληνική κοινωνιολογία της Παιδείας 1", ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974, σελ. 95-96.

"Η "τυπική" μορφωτική στάθμη των γονιών (αν δηλαδή είναι απόφοιτοι Γυμνασίου, Πανεπιστημίου κλπ.) αλλά και η ουσιαστική καλλιέργειά τους (αν π.χ. το βιβλίο, η μουσική, το θέατρο κλπ. κατέχουν βασική θέση στη ζωή τους και αν συνηθίζουν να συζητούν μεταξύ τους και μπροστά στα παιδιά για πνευματικά θέματα) επιδρούν τόσο στη δική τους στάση απέναντι στην παιδεία όσο και για τη συνειδητοποίηση της αξίας και της σημασίας της από το ίδιο

το παιδί. Εξ' άλλου ο μορφωμένος και καλλιεργημένος γονιός εξασκεί - κατά κανόνα ασυναίσθητα - στο παιδί του τη σωστή λεκτική διατύπωση: η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι μορφωμένοι γονείς είναι συνήθως πλούσια σε αφηρημένους όρους και αποχρώσεις εννοιών με αποτέλεσμα το παιδί να εξοικειώνεται από νωρίς μ' αυτήν.

Οι μορφωμένοι γονείς είναι επί πλέον σε θέση να βοηθήσουν αποτελεσματικά το παιδί τους όχι μόνο στα μαθήματά τους αλλά και στην προσαρμογή του στο Σχολείο. Πρέπει να σημειωθεί ότι η "πνευματική ατμόσφαιρα" που επικρατεί στην οικογένεια των μορφωμένων - κυρίως, όμως των βαθιά καλλιεργημένων - γονιών, επιδρά αναμφισβήτητα θετικά στην όλη νοοτροπία του παιδιού, το οποίο εθισμένο στο κλίμα της "μορφωσιογόνου" οικογένειάς του συνιστά στο Σχολείο του την προέκταση του οικογενειακού του περιβάλλοντος και επομένως δεν αντιμετωπίζει προβλήματα προσαρμογής σ' ένα εντελώς άγνωστο κόσμο. Τον άγνωστο κόσμο, όμως, αντιπροσωπεύει το Σχολείο για το παιδί των αμόρφωτων γονιών". Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη "Προς μίαν ελληνική Κοινωνιολογίαν της Παιδείας 1", ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974, σελ. 99-100.

Γλώσσα και Σχολική Επίδοση

"Μέχρι τη δεκαετία του 1960 δεν υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία παρά ελάχιστες μελέτες, όπου να αναφέρεται η διαφοροποίηση στη χρήση της γλώσσας ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες. Γλωσσολόγοι και κυρίως ψυχολόγοι μελετούν τη γλωσσική επάρκεια, την έκφραση και τη γλωσσική εξέλιξη των παιδιών στα διάφορα στάδια από τη βρεφική ηλικία, τη σχέση γλωσσικής και διανοητικής εξέλιξης, αλλά δεν αναφέρεται σχεδόν πουθενά η γλωσσική διαφορά ανάμεσα σε μέλη διαφορετικών κοινωνικών τάξεων.

Από τη δεκαετία του 1960 και μετά, μεγάλος αριθμός από εμπειρικές μελέτες κυρίως στις ΗΠΑ στρέφουν την προσοχή τους σ' αυτό που ονομάζουν "μορφωτικά στερημένο παιδί". Μελετούν τη γλώσσα και τη γλωσσική επάρκεια των παιδιών σε προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία και τη σχέση ανάμεσα στη γλώσσα του οικογενειακού περιβάλλοντος και τη σχολική επίδοση. Οι εμπειρικές αυτές μελέτες χρησιμοποιούν κυρίως γλωσσικές δοκιμασίες (τεστ) και το σημαντικότερο αποτέλεσμα στο οποίο οι περισσότερες συγκλίνουν είναι ότι τα παιδιά εμφανίζονται με καλύτερη ή χειρότερη βαθμολογία στις δοκιμασίες αυτές, ανάλογα με την κοινωνική τους προέλευση.

Από τον πολύ μεγάλο αριθμό αυτών των ερευνών, θα αναφέρουμε μέρος από εκείνες που σχετίζονται κυρίως με τη γλώσσα του σχολείου.

Μεγάλη έρευνα σε σχολικό πληθυσμό των ΗΠΑ, που έγινε με γλωσσικές δοκιμασίες, συμπεραίνει ότι οι μαθητές από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα έχουν χαμηλότερες δυνατότητες γλωσσικής

επικοινωνίας και εμφανίζουν λιγότερη διάθεση να εκφραστούν, σε σχέση με τους μαθητές από οικογένειες που ανήκουν στα μεσοστρώματα. Στα ίδια αποτελέσματα καταλήγει αγγλική έρευνα που δε χρησιμοποιεί γλωσσικές δοκιμασίες, αλλά μελετάει το μαγνητοφωνημένο λόγο παιδιών στα οποία οι εξεταστές ζητούν να διηγηθούν μια ιστορία κoiτάζοντας ένα βιβλίο με εικόνες.

Ένα από τα γλωσσικά χαρακτηριστικά που μελετήθηκαν ιδιαίτερα είναι ο πλούτος του λεξιλογίου. Τα αποτελέσματα συγκλίνουν και πάλι και οι περισσότερες έρευνες διαπιστώνουν ότι οι μαθητές από τα εργατικά στρώματα έχουν φτωχότερο λεξιλόγιο, ενώ οι μαθητές που οι γονείς τους ανήκουν στα ανώτερα στρώματα πλουσιότερο. Η διαφορά στο λεξιλόγιο αφορά τη χρήση των λέξεων (τον αριθμό των λέξεων γενικά, τον αριθμό των επιθέτων και επιρρημάτων που χρησιμοποιεί ο μαθητής, όσο και την κατανόηση των λέξεων, δηλαδή πόσες λέξεις χρησιμοποιεί αλλά και πόσων γνωρίζει τη σημασία αν τις συναντήσει).

Εκτός από τον πλούτο του λεξιλογίου ανάλογη διαφορά διαπιστώνεται στη συντακτική δομή του λόγου, όπου η απλούστερη συντακτική δομή χρησιμοποιείται κυρίως από τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, ενώ τα παιδιά των μεσοστρωμάτων χρησιμοποιούν σύνταξη πιο περίπλοκη, συντακτική δομή με υποτακτικό λόγο κλπ. Μια από τις έρευνες αυτές, ενδιαφέρουσα επειδή μακρόχρονη, που μελέτησε στις ΗΠΑ 338 παιδιά σε όλη τη διάρκεια της σχολικής τους ζωής από το νηπιαγωγείο ως τη 12 τάξη, καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα. Τα παιδιά των λαϊκών στρωμάτων κάνουν περισσότερα λάθη στα βοηθητικά ρήματα, χρησιμοποιούν συχνότερα τη διπλή άρνηση (που στην αγγλική γλώσσα είναι λάθος) κάνουν συχνότερα λάθη στις προσωπικές

αντωνυμίες, έχουν λεξιλόγιο πιο περιορισμένο και η συνακτική δομή του λόγου τους είναι απλούστερη. Στα παιδιά των μεσοστρωμάτων αντίθετα παρατηρείται ταχύτερος εμπλουτισμός του λεξιλογίου καθώς μεγαλώνουν ταχύτερη μείωση των λαθών και ανετότερη έκφραση. Η έρευνα κατέληξε στα ακόλουθα γενικά συμπεράσματα: α. Οτι η γλωσσική ικανότητα συνδέεται με την ικανότητα ανάπτυξης συλλογισμών. β. Οτι η διαφορά ανάμεσα στους μαθητές με την καλύτερη και εκείνους με τη χειρότερη γλωσσική επάρκεια μεγαλώνει καθώς περνούν τα χρόνια. γ. Οτι η ικανότητα γραφής εμφανίζεται να έχει πολύ στενή σχέση με την κοινωνική και οικονομική προέλευση του παιδιού.

Παρόμοιες έρευνες στηριγμένες σε γλωσσικές δοκιμασίες στη Γαλλία διαπιστώνουν την κοινωνική διαφορά στη γλωσσική επάρκεια και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά των μη προνομιούχων κοινωνικών τάξεων έχουν φτωχότερο και πιο τυποποιημένο λεξιλόγιο, χρησιμοποιούν λιγότερες αφηρημένες λέξεις, η σύνταξη του λόγου τους είναι πιο φτωχή και πιο απλή.

Τα συμπεράσματα αυτά προκάλεσα, όπως είναι φυσικό, αμφιβολίες για την ορθότητά τους και κυρίως για την ορθότητα των εργαλείων, δηλαδή των γλωσσικών δοκιμασιών που μετρούν τον πλούτο του λεξιλογίου και την εκφραστική επάρκεια των μαθητών. Ο έλεγχος αυτός οδήγησε σε αμφισβητήσεις διάφορες και κυρίως μεθοδολογικές. Πριν απ' όλα διαπιστώθηκε για άλλη μια φορά ότι οι ερευνητές δεν είναι αθώοι ούτε αντικειμενικοί, ότι πριν αρχίσουν την έρευνα έχουν προκατασκευασμένες αντιλήψεις για τη γλώσσα των διάφορων κοινωνικών κατηγοριών στις οποίες ανήκουν οι μαθητές". Άννα Φραγκουδάκη, "Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης", Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985, σελ. 131-133.

Όσον αφορά τη γεωγραφική προέλευση παρατηρούμε ότι η αναλογία σπουδαστών που προέρχονται από αγροτική περιοχή (χωριό) με σπουδαστές που προέρχονται από αστικά κέντρα (Κωμόπολη, Πόλη, Μεγαλόπολη) είναι περίπου αντίστοιχη της κατανομής του εθνικού πληθυσμού.

Ενας δεύτερος στόχος της έρευνάς μας ήταν η διερεύνηση των επιλογών των σπουδαστών για την επαγγελματική τους εκπαίδευση, τη δυνατότητα πραγματοποίησης των επιλογών αυτών, το επίπεδο ενημέρωσής τους για το επάγγελμα στο οποίο εκπαιδεύονται και τις πηγές αυτής της ενημέρωσης.

Εδώ βλέπουμε ότι μόνο ένα ποσοστό 30% είχε δηλώσει σαν πρώτο στη σειρά επιλογής το τμήμα που τώρα παρακολουθεί, ενώ το υπόλοιπο 70% είχε δηλώσει σαν προτίμηση κάποιο άλλο τμήμα ΑΕΙ ή ΤΕΙ.

Σχετικό είναι και το αποτέλεσμα της ερώτησης 9 στην οποία μόνο 8% των σπουδαστών χαρακτηρίζουν την ενημέρωσή τους για το γνωστικό αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας πλήρη. Ικανοποιητική χαρακτήρισε την ενημέρωση ένα ποσοστό 27%, ενώ ένα ποσοστό 22% τη χαρακτήρισε ως μέτριο. Το μεγαλύτερο ποσοστό, 32%, παρατήρησε ότι είχε ελάχιστη ενημέρωση, ενώ ένα 11% παρατήρησε ότι δεν είχε καμία ενημέρωση.

Τα παραπάνω ποσοστά μας κάνουν να υπογραμμίσουμε το αδιέξοδο που οδηγεί την πλειοψηφία των σπουδαστών, στο σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ, ΤΕΙ και η έλλειψη από τη μέση εκπαίδευση μαθημάτων επαγγελματικού προσανατολισμού. Βλέπουμε ότι ένα τεράστιο ποσοστό των σπουδαστών εκπαιδεύεται για ένα επάγγελμα το οποίο δεν ήταν πρώτο στην προτίμησή του και για το οποίο χαρακτηρίζει την ενημέρωσή του πριν από την εισαγωγή του στο

τμήμα από ανύπαρκτη έως μέτρια. Εδώ μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι πρώτη πηγή ενημέρωσης για το τμήμα που παρακολουθούν και το επάγγελμα στο οποίο οδηγούν είναι το "φιλικό περιβάλλον (10%), τα βιβλία (13%) και το σχολείο (10%).

Αρκετοί από τους σπουδαστές ενημερώθηκαν για το γνωστικό αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επαγγελματίες Κοινωνικούς Λειτουργούς. Είναι ανάγκη λοιπόν να γίνει πιο υπεύθυνα προσπάθεια από το Σχολείο ειδικά, για το σωστό επαγγελματικό προσανατολισμό και ενημέρωση των νέων.

Να δημιουργηθούν στατιστικές έρευνες, να γίνουν τα ΚΕΠΕ (Κέντρα Επαγγελματικού Προσανατολισμού) δημόσια, όπου μέσα από ψυχομετρικές που διαρκούν 8 ώρες, ο μαθητής μπορεί να δει ποιο επάγγελμα ταιριάζει στις γνώσεις, κλίσεις και προσόντα του.

Ως αναφορά τώρα το πώς αξιολογούν οι σπουδαστές την εμπειρία των σπουδών.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών (46%) θεωρεί κατά τη γνώμη του ότι οι γνώσεις που έχει πάρει από τα μαθήματα που έχει διδαχθεί μέχρι τώρα στο ΣΤ' εξαμήνο ανταποκρίνονται ελάχιστα στις προσδοκίες που είχε μετά την ενημέρωση που είχε πάρει από τη σχολή στο Α' εξαμήνο σπουδών.

Ενα όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό (35%) θεωρεί ότι οι κεκτημένες γνώσεις ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στις προσδοκίες τους από την έναρξη του Α' εξαμήνου. Ολοκληρωτικά ικανοποιημένο έμεινε ένα ελάχιστο ποσοστό (5%) ενώ ένα 14% των σπουδαστών συμπέραναν ότι η μέχρι τα τώρα πορεία τους ανά τα εξάμηνα δεν κάλυψε ούτε στο ελάχιστο τις προσδοκίες που είχαν σαν πρωτοετείς.

Ομοίως και στο ερώτημα που συνακολουθεί, το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών (68%), πιστεύει ότι οι γνώσεις που πήρε από τα μαθήματα που διδάχθηκε, δεν θα το βοηθήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του επαγγέλματος. Το ποσοστό που έμεινε ικανοποιημένο ανέρχεται στα 32%, σχεδόν το μισό απ' το προηγούμενο συντριπτικό ποσοστό.

Στο ερώτημα που αναφέρεται στα μαθήματα μη ειδικότητας, το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών (86%), τάσσονται υπέρ της άποψης να διδάσκονται απαραίτητως.

Μόνο ένα 22% είναι της άποψης να μη διδάσκονται καθόλου.

Γιατί όμως ένα τόσο μεγάλο ποσοστό να επιμένει να μη διδάσκονται καθόλου;

Εδώ η έρευνα του κ. Ανδρέα Ζωγράφου, μας απαντά: "Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας δείχνουν ότι η πλειοψηφία των σπουδαστών έχει συμβιβαστεί ή βολευτεί με την υπάρχουσα κατάσταση, καθότι το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στην απόκτηση ενός πτυχίου με την ελάχιστη δυνατή επένδυση σε κόπο και χρόνο.

Παρ' ότι δεν μπορούμε να το τεκμηριώσουμε επιστημονικά, από τη μακρόχρονη εμπειρία μας στο χώρο του ΤΕΙ και τη συνεχή επαφή και επικοινωνία με τους σπουδαστές μας, μπορούμε να σκιαγραφήσουμε τα χαρακτηριστικά που έχει το πρότυπο του σημερινού σπουδαστή της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας.

Έχει βρεθεί τυχαία στο ΤΕΙ, καθότι θα προτιμούσε να φοιτήσει σε ένα ΑΕΙ.

Παρακολουθεί σχεδόν αποκλειστικά μόνο τα εργαστηριακά μαθήματα που είναι υποχρεωτικά και δε συμμετέχει καθόλου στα θεωρητικά, στα οποία η συμμετοχή είναι προαιρετική.

Οχι μόνο δεν ενδιαφέρεται για τον κριτικό διάλογο, αλλά συνήθως ενοχλείται όταν καλείται να συμμετάσχει ενεργά στη διαδικασία μάθησης.

Ως αποτέλεσμα της αποστήθισης και της έλλειψης του κριτικού διαλόγου κατά τη φοίτησή του στο Λύκειο, δεν είναι σε θέση να συμμετάσχει σε διαλογική συζήτηση πάνω στο διδασκούμενο μάθημα ούτε και να διατυπώσει σωστά τις σκέψεις του. Πολύ συχνά χρησιμοποιεί φράσεις και ορολογία χωρίς να καταλαβαίνει το νόημά τους.

Στον ελεύθερο χρόνο δεν ασχολείται με τις σπουδές του. Διαβάζει συνήθως μόνο κατά την εξεταστική περίοδο".

(Από την έρευνα του Ανδρέα Ζωγράφου με τίτλο: "Οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών" (σελ. 73-74).

Από την ίδια έρευνα παρατηρούμε ότι:

"Ανάλογη φαίνεται να είναι και η εικόνα που παρουσιάζει το ΣΤ' εξαμήνο, όπου το 55,5% των ερωτηθέντων παρακολουθεί 1-5 ώρες θεωρία, το 25,9% τις μισές ώρες και μόνο το 18,5% συμπληρώνει ή ξεπερνά τις 10 ώρες θεωρητικής διδασκαλίας που προβλέπει το πρόγραμμα.

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ένα μεγάλο μέρος των σπουδαστών του ΣΤ' εξαμήνου δαπανά ένα σημαντικό ποσοστό των ωρών για την ανεύρεση βιβλιογραφίας για διάφορες εργασίες (σεμινάριο, πτυχιακές εργασίες κλπ.), τότε θα πρέπει το ποσοστό που δεν παρακολουθεί καμία ώρα θεωρητικής διδασκαλίας να ανέρχεται στο 81%, με αποτέλεσμα μερικά θεωρητικά μαθήματα να μη διδάσκονται καθόλου ελλείψει σπουδαστών και άλλα να διδάσκονται ευκαιριακά παρουσία 2-4 σπουδαστών.

Η γενική κατάσταση που παρουσιάζει η συμμετοχή των σπουδαστών στα θεωρητικά μαθήματα χειροτερεύει και από το γεγονός ότι συνήθως οι σπουδαστές, για να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός ωρών διδασκαλίας που προβλέπεται από το νόμο, ώστε να μη χαθεί το εξάμηνο, παρακολουθούν ευκαιριακά τα θεωρητικά μαθήματα, με αποτέλεσμα οι καθηγητές να βρίσκονται κάθε φορά μπροστά σε διαφορετικό ακροατήριο". (Σελ. 63-64 της παραπάνω εργασίας του Α. Ζωγράφου).

"- Ενας μεγάλος αριθμός σπουδαστών ενδιαφέρεται μόνο για την απόκτηση ενός πτυχίου, το οποίο θα τους βοηθήσει αργότερα να βρουν κάποια θέση στο δημόσιο.

Αυτοί οι σπουδαστές δεν φαίνεται να ενοχλούνται από την έλλειψη διαλόγου. Αντίθετα, στις περιπτώσεις που ο καθηγητής απαιτεί την ενεργό συμμετοχή των σπουδαστών στη διδασκαλία, οι σπουδαστές αυτοί επικαλούνται το "κεκτημένο" δικαίωμα της μόνιμης απουσίας και τη γραπτή εξέταση (πρόοδο) ως μοναδικό τρόπο αξιολόγησης. Οι σπουδαστές αυτοί συμμετέχουν μόνο στα υποχρεωτικά μαθήματα και κατά κανόνα απουσιάζουν από όλα τα θεωρητικά μαθήματα. Η ομάδα αυτή ασχολείται με το διάβασμα των μαθημάτων μόνο κατά τη διάρκεια της εξεταστικής περιόδου. Κατά τα άλλα, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν κάθε ευκαιρία για να μη γίνει μάθημα". (Σελ. 25 της ίδιας εργασίας του Α. Ζωγράφου).

Σχετικά με την ερώτηση που ρωτά το σπουδαστή πώς είδε τη χρησιμότητα των μαθημάτων ειδικότητας, στην εργαστηριακή πρακτική του άσκηση κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εξαμήνων σπουδών του.

Το μεγαλύτερο ποσοστό, το 73%, απάντησε μέτρια, το 19% μεγάλη και το 8% ελάχιστη.

Εδώ το πρόβλημα που προκύπτει είναι γιατί το μεγαλύτερο μέρος των σπουδαστών θεωρεί τη χρησιμότητα των μαθημάτων ειδικότητας μέτρια για την εργαστηριακή πρακτική του άσκηση κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εξαμήνων σπουδών του.

Εδώ σύμφωνα με την ίδια έρευνα του κ. Ανδρέα Ζωγράφου (σελ. 68) μαθαίνουμε ότι:

- Ανάλογη, αν και κάπως διαφοροποιημένη, είναι η γνώμη των ερωτηθέντων για την ποιότητα του μαθήματος, όπου, παρ' ότι οι απαντήσεις από "πολύ άσχημα" έως "άσχημα" κυμαίνονται σε χαμηλό σχετικά ποσοστό (35,6%), εντούτοις μόνο το 6,75% θεωρεί την ποιότητα του μαθήματος καλή.

- Εξ' ίσου αξιοσημείωτο είναι ότι το 61,8% των σπουδαστών δεν έχει τη δυνατότητα επιλογής βιβλιογραφίας, πράγμα που σημαίνει ότι σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιείται ένα διδακτικό βιβλίο ή σημειώσεις και οι καθηγητές δεν έχουν τη διάθεση ή την ικανότητα να ανανεώσουν τις γνώσεις τους, χρησιμοποιώντας σύγχρονη βιβλιογραφία.

Κατά τη διάρκεια της πολύωρης, υποχρεωτικής συνεργασίας του με καθηγητές, οι οποίοι στη μεγάλη τους πλειοψηφία δεν έχουν ούτε την ανάλογη εμπειρία ούτε τα αναγκαία προσόντα, οι σπουδαστές

διαπιστώνουν ότι τα όσα άκουγαν συνεχώς κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων εξαμήνων σχετικά με τις αξίες, τις αρχές και το κύρος της κοινωνικής εργασίας στην κοινωνία έχουν ελάχιστη σχέση με την πραγματικότητα. Ιδιαίτερα απογοητευτική πρέπει να είναι η διαπίστωση ότι πολλά από αυτά που άκουσαν στη θεωρία δεν είναι δυνατόν ή ακόμη και δεν επιτρέπεται να εφαρμοστούν στην πράξη. (Σελ. 29 της ίδιας εργασίας του Α. Ζωγράφου).

Το παραφορτωμένο πρόγραμμα σπουδών σε συνδυασμό με το γεγονός ότι, όπως και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κυριαρχεί ο σχολικός τρόπος διδασκαλίας, ο μονόλογος, η μάθηση της αποστήθισης του ενός βιβλίου και η κηδεμόνευση των σπουδαστών, καθιστούν αδύνατη τη διαδικασία μάθησης και οδηγούν ακόμη και στην απόρριψη των καθηγητών, η οποία εκφράζεται συχνά είτε με αδιαφορία είτε με επιθετικότητα, είτε με απουσία από το μάθημα.

Στην πράξη οι σπουδαστές βιώνουν ένα πρότυπο κοινωνικού λειτουργού, το οποίο έρχεται σε διαμετρική αντίθεση με τα όσα διδάσκεται.

Σε άλλο εδάφιο αναφέρεται ότι: (σελ. 2)

- Αν λάβουμε υπόψη ότι η σημερινή πραγματικότητα, όπου η εκπαίδευση περιορίζεται κυρίως στη θεωρητική ενημέρωση των σπουδαστών στην Κ.Ε. και σε μια πρακτική άσκηση που στοχεύει περισσότερο στην τυπική υλοποίηση των διαφόρων μεθόδων της Κ.Ε. με άτομα και όχι την απόδοση πραγματικού έργου Κ. Εργασίας κάτω από πραγματικές συνθήκες εργασίας, που ενισχύουν την κριτική σκέψη και την τάση των σπουδαστών για πειραματισμό ή ακόμη και δημιουργική σύγκρουση, τότε γεννάται το ερώτημα, αν η εκπαίδευση εκπληρώνει το βασικό της στόχο, ο οποίος είναι η κατάρτιση επαγγελματικών στελεχών.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, παρά το γεγονός ότι η εκπαίδευση στην Κ. Εργασία πρέπει να στοχύει στη μετάδοση εφαρμοσμένων γνώσεων σε μια διαδικασία εναλλαγής θεωρίας και πράξης, στην ουσία κυριαρχεί η από καθέδρας διδασκαλία που δεν ενισχύει τον κριτικό διάλογο και την αμφισβήτηση του περιεχόμενου των διδακτικών βιβλίων και των σημειώσεων αμερικάνικης κυρίως προέλευσης.

(σελ. 19) Ιδιαίτερα το βιβλίο τους Perlman (Κοινωνική Εργασία με άτομα, που εκδόθηκε στην Αμερική το 1957), χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα ως το μοναδικό διδακτικό βιβλίο για την εκπαίδευση των σπουδαστών στο μάθημα της κοινωνικής εργασίας με άτομα από το Γ' μέχρι το Ε' εξάμηνο. Το βιβλίο αυτό επανεκδίδεται χωρίς καμία τροποποίηση.

Στην ερώτηση που ζητά σε τι μέχρι τώρα έχουν βοηθήσει τους σπουδαστές οι εργασίες που ανέλαβαν από το 1ο εξάμηνο.

20 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 54%, απάντησαν το α σαν 1η προτίμηση, δηλ.

- "Για την καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας".

6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%, απάντησαν το β σαν 1η προτίμηση, δηλ.

- "Για την καλύτερη λειτουργικότητά σου στην πρακτική".

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν το γ σαν 1η προτίμηση, δηλ.

- "Για τη διερεύνηση των γνώσεών σου".

Το δ δεν το σημείωσε κανένας, ποσοστό 0%.

Βλέπουμε από τα παραπάνω ότι οι εργασίες που δίνονται στους σπουδαστές έχουν κυρίως διάσταση που απευθύνεται στην εμπέδωση της θεωρίας και τη διεύρυνση γνώσεων, ενώ δεν αφορούν ένα από τα κεντρικά προβλήματα της εκπαίδευσης των Κ.Λ. που είναι η σύνδεση θεωρίας και πρακτικής.

Στην ερώτηση που αναφέρεται αν στα πλαίσια της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης συνεργάζονται οι σπουδαστές με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων.

26 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 70%, απάντησαν θετικά (ΝΑΙ).

11 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 30%, απάντησαν αρνητικά (ΟΧΙ).

Στην αμέσως επόμενη ερώτηση, όσοι από τους σπουδαστές απάντησαν ότι συνεργάζονται στα πλαίσια της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων, καλούνται να επιλέξουν ποιά σημεία θα χαρακτήριζαν θετικά και ποιά αρνητικά γύρω από τη συνεργασία τους.

26 στους 37 σπουδαστές είχαν απαντήσει στην ερώτηση 17 "ΝΑΙ".

Όσον αφορά τα θετικά.

1. Το γ (ότι: "αν χρειαστεί τη βοήθειά τους είναι πρόθυμοι να του την προσφέρουν") συγκέντρωσε τις πιο πολλές προτιμήσεις. Συγκεκριμένα 15.

2. Το α (ότι: "τον ενθαρρύνουν να λάβει ενεργό μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο") συγκέντρωσε 11 προτιμήσεις.

Το δ (ότι: "ενισχύσουν τις πρωτοβουλίες του με το να τον αποδέχονται") συγκέντρωσε 11 προτιμήσεις.

3. Το β (ότι: "του αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχουν αναλάβει") συγκέντρωσε 6 προτιμήσεις.

Το στ (ότι: άλλα σημεία) συγκέντρωσε 6 προτιμήσεις. Συγκεκριμένα ανέφεραν:

α. Κοινωνικές επαφές.

β. Συνεργασία - ανταλλαγή απόψεων.

γ. Πλουραλισμός γνώσεων, διαφορετικές απόψεις.

δ. Επαφή με άλλες ειδικότητες.

ε. Γνώσεις περισσότερες. στ. Καλύτερο αποτέλεσμα.

4. Το ε (ότι: "διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς του")

συγκέντρωσε 4 προτιμήσεις.

Όσον αφορά τα αρνητικά τώρα.

1. Το ε (ότι: "Δεν διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς σου")

συγκέντρωσε τις περισσότερες προτιμήσεις. Συγκεκριμένα 11 προτιμήσεις.

2. Το α (ότι: "Δεν σε ενθαρρύνουν να λάβεις ενεργό μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο") συγκέντρωσε 4 προτιμήσεις.

Το στ (ότι: άλλα σημεία) συγκέντρωσε 4 προτιμήσεις. Αναλυτικά οι σπουδαστές ανέφεραν:

α. Δεν έχει πολύ χρόνο για συζητήσεις σχετικά με τις δυσκολίες του πλαισίου.

β. Περιορισμένος χρόνος και συχνά περιορισμένες γνώσεις επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών.

γ. Συχνά οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί εμφανίζονται αδιάφοροι.

δ. Δεν αποδέχονται όλοι τους Κοινωνικούς Λειτουργούς.

3. Το β (ότι: "Δεν σου αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχεις αναλάβει") συγκέντρωσε 3 προτιμήσεις.

Το γ (ότι: "Δεν αποδέχονται τις πρωτοβουλίες σου") συγκέντρωσε 3 προτιμήσεις.

Το δ (ότι: "αν χρειαστείς τη βοήθειά τους δεν είναι πρόθυμοι να σου την προσφέρουν") συγκέντρωσε 3 προτιμήσεις.

Θεωρώντας τη συνεργασία με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων μία από τις ιδιαίτερα σοβαρές εμπειρίες που προσφέρει η εργαστηριακή πρακτική άσκηση, θεωρούμε ενθαρρυντικό το ότι 70% των σπουδαστών απαντούν ότι συνεργάζονται με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων στα πλαίσια της πρακτικής τους άσκησης.

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα των ερωτήσεων που αφορούν τα θετικά και αρνητικά αυτής της συνεργασίας, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι δεν έχουμε μια κοινά αποδεκτή αίσθηση εκ μέρους των σπουδαστών, πράγμα που μας οδηγεί στη διαπίστωση ότι σε άλλα πλαίσια η συνεργασία αυτή καλλιεργείται και αποδίδει και σε άλλα είναι αρνητική. Αν θεωρήσουμε τη διεπιστημονική συνεργασία ως ένα από τα ουσιώδη ζητούμενα για την άσκηση του επαγγέλματος, βλέπουμε ότι πρέπει να υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης στον τομέα αυτό.

Στην ερώτηση που αναφέρεται σε ποιά κατά τη γνώμη σου είναι τα θετικά σημεία της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης.

1. Το β (ότι: "βοηθά να αναπτύξεις τις ικανότητες και τις δεξιότητές σου") το επέλεξαν σαν πρώτη προτίμησή τους 13 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 35%.

2. Το γ (ότι: "να γνωρίσεις από κοντά με τι ασχολούνται οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί") το επέλεξαν σαν πρώτη τους προτίμηση 12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%.

3. Το α (ότι: "βοηθάει στην καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας") το επέλεξαν σαν πρώτη τους προτίμηση 6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%.

4. Το δ (ότι: "να γνωρίσεις από κοντά το χώρο δουλειάς σου πριν πάρεις το πτυχίο σου") το επέλεξαν σαν πρώτη τους προτίμηση 6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%.

Η επόμενη ερώτηση έχει σαν θέμα της, ποιά κατά τη γνώμη του σπουδαστή είναι τα αρνητικά σημεία της εργαστηριακής άσκησης.

1. Το δ (ότι: "τα πλαίσια πρακτικής άσκησης δεν προσφέρονται για να καλύψουν τις ανάγκες του σπουδαστή") το επέλεξαν σαν πρώτη τους επιλογή 12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%.

2. Το α (ότι: "συμβάλλει στην υπερφόρτωση προγράμματος) το επέλεξαν σαν πρώτη τους επιλογή 10 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 27%.

3. Το ε (ότι: "κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης δεν υπάρχει ουσιαστική σύνδεση με τη θεωρία") το επέλεξαν σαν πρώτη τους επιλογή 8 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 22%.

4. Το γ (ότι: "η επιλογή του πλαισίου δεν ενδιαφέρει το σπουδαστή") το επέλεξαν σαν πρώτη τους επιλογή 6 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 16%.

5. Το β (ότι: "είναι αναγκαίο να ολοκληρωθεί η θεωρητική κατάρτιση και ν' ακολουθεί η πρακτική") το επέλεξαν σαν πρώτη τους επιλογή 1 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 3%.

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα των απαντήσεων στις ερωτήσεις για τα θετικά και αρνητικά σημεία της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης, διαπιστώνουμε και εδώ τη διαφοροποίηση μεταξύ των πλαισίων εκπαίδευσης.

Είναι περίπου μοιρασμένες οι ομάδες των σπουδαστών που αξιολογούν αντίθετα διάφορους παράγοντες της πρακτικής τους άσκησης. Κεντρικές παρατηρήσεις αναφέρονταν στη σύνδεση της πρακτικής με τη θεωρία και με το υπερφορτωμένο πρόγραμμα.

Το πρόβλημα της πρακτικής άσκησης είναι ίσως ένα από τα πιο σημαντικά στην εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών. Στη σχετική βιβλιογραφία αναφέρεται:

Από την έρευνα του Ανδρέα Ζωγράφου με τίτλο "Οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο Τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών" (σελ. 22-23, Πάτρα 1995).

Η Σ. Μουρούκα διαπιστώνει ότι η πρακτική άσκηση των σπουδαστών δεν συνδυάζεται με την έρευνα, με αποτέλεσμα οι σπουδαστές να μην έχουν τη δυνατότητα της θεωρίας στην πράξη. Κατά την εκπαίδευση η "πρακτική άσκηση δεν είναι δυνατή", διότι η κοινωνική εργασία "τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση προβλημάτων" είναι "ανύπαρκτη" (Μουρούκα 1983, σελ. 103). Το ίδιο ισχύει, κατά τη συγγραφέα, και στην Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα, όπου "δεν υπάρχουν δυνατότητες υλοποίησης της θεωρίας στην πράξη". (ό.π., σελ. 103).

Ο σημερινός σπουδαστής εισέρχεται στο χώρο της εργασίας με το μόνο εφόδιο μια πληθώρα θεωρητικών, κυρίως αποσπασματικών γνώσεων, τις οποίες δεν είχε τη δυνατότητα να υλοποιήσει στην πράξη, πράγμα που προκαλεί αισθήματα φόβου, ανασφάλειας και άκριτη αποδοχή των εκάστοτε απαιτήσεων των υπηρεσιών και έχει ως συνέπεια την ταύτιση με τις όποιες απαιτήσεις των υπηρεσιών αυτών. Δεν είναι τυχαίο που συχνά ακούγεται από τους επαγγελματίες ότι "δεν έχουμε επαγγελματική ταυτότητα".

Στην παραπάνω έρευνά της, η Σ. Μουρούκα διαπιστώνει αναφορικά με την πρακτική άσκηση στην Ελλάδα μεταξύ άλλων και τα εξής:

- Οι σπουδαστές δεν έχουν τη δυνατότητα πρακτικής άσκησης σε όλες τις μεθόδους και όλους τους τομείς της κοινωνικής εργασίας. Επί του προκειμένου λείπει τελείως ο τομέας της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα.

- Η κοινωνική έρευνα και ο κοινωνικός σχεδιασμός περιορίζονται μόνο στο θεωρητικό επίπεδο.

- Οι εμπειρίες που αποκτούν οι σπουδαστές δεν είναι κοινές, επειδή τα πλαίσια πρακτικής άσκησης δεν είναι ομοιόμορφα. Λείπουν πειραματικά πλαίσια, τα οποία θα δίνανε την ευκαιρία διαμεθοδικής προσέγγισης και διεπιστημονικής συνεργασίας κάτω από πραγματικές συνθήκες εργασίας, οι οποίες δεν θα περιορίζουν, αλλά θα ενισχύουν την κριτική σκέψη και την τάση για πειραματισμό εκ μέρους των σπουδαστών.

- Δεν υπάρχει κανένα ηθικό και υλικό κίνητρο για τα άτομα που είναι διοικητικά υπεύθυνα για την παρακολούθηση των ασκουμένων.

- Τα κέντρα πρακτικής άσκησης δεν έχουν εκπαιδευτικά προγράμματα.

- Οι σπουδαστές δεν έχουν τη δυνατότητα πειραματισμού σε νέες μεθόδους και προσεγγίσεις κοινωνικής εργασίας, πράγμα που ισχύει και για τους καθηγητές (Μουρούκα 1983, σελ. 103-105).

Επιπλέον:

- Γίνεται απλή αναφορά στους στόχους χωρίς να αναφέρονται τα περιεχόμενα, οι μέθοδοι και οι παιδαγωγικές προσεγγίσεις που είναι απαραίτητες για την επίτευξη των στόχων.

- Οι διαδικασίες μάθησης περιορίζονται μόνο στο νοητικό επίπεδο.

- Το γενικό περίγραμμα δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε πλαισίου πρακτικής άσκησης.

- Η ανάλογη επιμόρφωση, που είναι απαραίτητη σε κάθε χώρο εκπαίδευσης, είναι ανύπαρκτη.

Ενώ η συμμετοχή των σπουδαστών στα διάφορα όργανα του Τμήματος (ομάδες μαθημάτων, συμβούλιο Τμήματος) είναι θεσμοθετημένη, μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις κάνουν χρήση αυτού του δικαιώματος.

Συμπερασματικά μπορούμε να τονίσουμε ότι η ποιότητα διδασκαλίας δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της ικανότητας και του ενδιαφέροντος του διδάσκοντος, αλλά εξαρτάται αποφασιστικά από τις συνθήκες του πλαισίου, κάτω από τις οποίες καλείται να λειτουργήσει, όπως είναι το πρόγραμμα σπουδών, η ύπαρξη προγραμμάτων πιλότος, καταλλήλων πλαισίων πρακτικής άσκησης, υλικοτεχνική υποδομή, τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντα των σπουδαστών κλπ.

(Από την ίδια έρευνα του Ανδρέα Ζωγράφου, σελ. 26).

Στην επόμενη ερώτηση γίνεται λόγος για το αν είναι ενημερωμένοι οι σπουδαστές για τις ευκαιρίες που προσφέρουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα (ERASMUS, COMET, SOCRATES, κλπ.) στους σπουδαστές των ΤΕΙ.

25 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 68%, απάντησαν ΝΑΙ.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν ΟΧΙ.

Στην ερώτηση αυτή γίνεται λόγος αν ο σπουδαστής προτίθεται να κάνει χρήση των ευκαιριών αυτών (ERASMUS) για να κάνει την άσκηση στο επάγγελμα σε Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

12 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 32%, απάντησαν "ΝΑΙ".

25 στους 37 σπουδαστές, ποσοστό 68%, απάντησαν "ΟΧΙ".

Στην επόμενη ερώτηση εκτίθενται οι λόγοι για τους οποίους οι σπουδαστές δεν προτίθενται να κάνουν την άσκηση στο επάγγελμα σε εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του ERASMUS.

Απάντησαν 29 σπουδαστές.

1. Το ε (ότι: "δεν διαθέτουν τα χρήματα που είναι απαραίτητα") συγκέντρωσε τις περισσότερες (12) απαντήσεις, ποσοστό 41%.

2. Το β (ότι: "δεν έχουν έγκαιρη και σωστή ενημέρωση") συγκέντρωσε 6 απαντήσεις, ποσοστό 21%.

3. Το α (ότι: "δεν γνωρίζουν τη γλώσσα") συγκέντρωσε 5 απαντήσεις, ποσοστό 17%.

4. Το στ (ότι: άλλοι λόγοι) συγκέντρωσε 4 απαντήσεις, ποσοστό 14%.

Συγκεκριμένα ανέφεραν:

α. "Τα πλαίσια στον Ελλαδικό χώρο θεωρούνται καλύτερα για την εκπαίδευση του Κοινωνικού Λειτουργού".

β. "Θέλω να τελειώσω όσο γίνεται πιο γρήγορα και εύκολα".

γ. "Έχω οικογένεια και παιδί".

δ. "Θα προτιμούσα να βγω στο εξωτερικό μόνο για μεταπτυχιακά".

5. Το δ (ότι: "έχω επιλέξει πλαίσιο πρακτικής άσκησης στην Ελλάδα που με ενδιαφέρει ιδιαίτερα") συγκέντρωσε 3 απαντήσεις, ποσοστό 10%.

Η εφαρμογή των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων δίνει την ευκαιρία στους σπουδαστές του τμήματος να πραγματοποιήσουν την άσκηση στο επάγγελμα σε εκπαιδευτικό ίδρυμα και πλαίσιο κάποιας άλλης ευρωπαϊκής χώρας. Κάτι που καταρχήν θεωρείται θετικό τόσο ως προς την απόκτηση νέων εμπειριών και γνώσεων στον τομέα της Κοινωνικής Εργασίας όσο και γενικότερα.

Αξιολογώντας τις απαντήσεις των σπουδαστών, διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (68%) δεν προτίθεται να κάνει χρήση των προγραμμάτων αυτών. Οι λόγοι που προβάλλουν είναι κυρίως:

- α. Οικονομικοί.
- β. Ελειψη ενημέρωσης.
- γ. Αγνοια γλώσσας.

Οι 3 αυτοί λόγοι αντιπροσωπεύουν το 80% της αιτιολόγησης των προθέσεων μη συμμετοχής. Στην πράξη το ποσοστό των προθέσεων μη συμμετοχής στα προγράμματα αυτά είναι ακόμα πιο μικρό δεδομένου ότι κάθε εξάμηνο συμμετέχουν στα προγράμματα ανταλλαγών 2-3 σπουδαστές του τμήματος.

Μένει προς διερεύνηση το τι οφελείται το τμήμα πέραν των προγραμμάτων ανταλλαγής σπουδαστών από τη συμμετοχή τους στα ευρωπαϊκά προγράμματα.

Γ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Στον τελευταίο κύκλο ερωτήσεων μια πρώτη παρατήρηση είναι ότι το 40% των σπουδαστών είναι αναποφάσιστο αν θα ψάξει αμέσως για δουλειά στο αντικείμενο που διδάχθηκε. Ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό, συγκεκριμένα το 38%, απάντησε καταφατικά, ενώ ένα 22% των σπουδαστών απάντησε ότι δεν θα ψάξει αμέσως για δουλειά πάνω στο αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας.

Στην επόμενη ερώτηση που αναφέρεται στο τι σκοπεύουν να κάνουν οι σπουδαστές μετά τη λήψη του πτυχίου, οι οποίοι δεν σκοπεύουν να ψάξουν αμέσως για δουλειά πάνω στο αντικείμενο της σχολής τους. Έτσι τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών (9 σπουδαστές) δεν έχει αποφασίσει ακριβώς τι σκοπεύει να κάνει.

5 σπουδαστές σκοπεύουν να κάνουν μεταπτυχιακές σπουδές. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κανένας σπουδαστής δεν επέλεξε να δουλέψει στην εργασία της μητέρας ή του πατέρα του.

Οι υπόλοιποι σπουδαστές μοιράστηκαν στην επιλογή μιας από τις υπόλοιπες 3 προτάσεις.

Αναλυτικά, 3 σπουδαστές θα συνεχίσουν τις σπουδές τους σε κάποια διαφορετική σχολή, 3 σπουδαστές σκοπεύουν να εργασθούν σε κάποιο τομέα εκτός από το αντικείμενο που διδάχθηκαν.

Ένας σπουδαστής σκέπτεται να ασχοληθεί με το ραδιόφωνο. Ένας σκέπτεται να πάρει κάποια ειδικότητα (εκτός του εξωτερικού) και ένας ακόμα ενδιαφέρεται να σπουδάσει παιδαγωγική για να συνεχίσει εν συνεχεία Κοινωνική-Σχολική εργασία.

Εδώ οι στάσεις των σπουδαστών δεν νομίζουμε ότι είναι άσχετες με αυτά που πρωτίτερα σχολιάσαμε σε σχέση με τον τρόπο εισαγωγής και την ενημέρωση για το επάγγελμα.

Ως αναφορά τη γνώμη των σπουδαστών τώρα για το αν υπάρχει ανεργία ή όχι στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

Συντριπτικό ήταν το ποσοστό των σπουδαστών που απάντησαν πως κατά τη γνώμη τους υπάρχει ανάγκη στο επάγγελμα του Κ.Λ. (86% συγκεκριμένα) απέναντι στο μικρό ποσοστό του 14% των σπουδαστών που απάντησαν ότι δεν υπάρχει ανεργία.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι σπουδαστές Κοινωνικής Εργασίας εκτιμούν ότι υπάρχει ανεργία στο μελλοντικό τους επάγγελμα και εκτιμούν ότι θα είναι δύσκολο να βρουν δουλειά μετά τη λήψη του πτυχίου.

Παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα της ερώτησης αν κατά τη γνώμη του σπουδαστή ελπίζει ότι θα βρει εύκολα δουλειά μετά τη λήψη του πτυχίου του.

Το 81% των σπουδαστών απάντησε αρνητικά ενώ μόνο το 19% απάντησε θετικά.

Απ' αυτό διαπιστώνουμε πόσο ο σπουδαστής είναι ενημερωμένος και φιλοσοφημένος πάνω στην ελληνική πραγματικότητα και στις δυσκολίες επαγγελματικής αποκατάστασης.

Δυστυχώς τόσο από την πλευρά της πολιτείας (ΕΣΥΕ, Υπουργείο Εργασίας, κλπ.), όσο και από την πλευρά των άμεσα ενδιαφερομένων (ΣΚΛΕ, ΤΕΙ κλπ.) δεν υπάρχουν μέχρι τώρα στατιστικά στοιχεία που να αφορούν την απορρόφηση των αποφοίτων των τριών τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας που υπάρχουν στα ΤΕΙ της χώρας μας.

Προσωπικές εκτιμήσεις, που έχουν εκφραστεί κατά καιρούς από μέλη του ΣΚΛΕ και εκπαιδευτικούς, εμφανίζουν ένα μεγάλο ποσοστό ανέργων μεταξύ των πτυχιούχων Κοινωνικών Λειτουργών, το οποίο βαίνει συνεχώς αυξανόμενο. Επίσης, υπάρχουν πολλές παρόμοιες αναφορές για μεγάλο ποσοστό ετεροαπασχολούμενων. Οι αναφορές

αυτές σχετίζονται με την παύση των διορισμών στο δημόσιο τομέα τα τελευταία χρόνια, παίρνοντας υπόψη ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των Κοινωνικών Λειτουργών βρίσκει απασχόληση σε υπηρεσίες του Δημοσίου. Δεν πρέπει οπωσδήποτε να παραβλέψουμε τις συνέπειες που δημιουργεί στην ψυχολογία των σπουδαστών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους το φάσμα της μελλοντικής ανεργίας και ετεροαπασχόλησης.

Στην επόμενη ερώτηση, οι σπουδαστές που σκοπεύουν να εργασθούν οπουδήποτε τους προσφερθεί δουλειά είναι 17, ποσοστό 46%, ενώ αυτοί που σκοπεύουν να εργασθούν σε πλαίσιο που τους ενδιαφέρει είναι 20, ποσοστό 54%. Απ' αυτό συνάγουμε το συμπέρασμα ότι παρά την εκτίμηση και παραδοχή του μεγάλου και άλυτου προβλήματος της ανεργίας, οι σπουδαστές - οι περισσότεροι τουλάχιστον - θεωρούν ιδανικό για τη μέχρι στιγμή κτήση συγκεκριμένων και εξειδικευμένων γνώσεων και δεξιοτήτων, και την επαγγελματική τους κατάρτιση εν γένει, την επιλογή ενός πλαισίου που θα τους ενδιέφερε περισσότερο και που θα ήταν ανάλογο των ενδιαφερόντων και προσόντων τους.

Βλέπουμε λοιπόν ένα σημαντικό αριθμό σπουδαστών που έχουν εκτιμήσει και πάρει στα σοβαρά το επάγγελμά τους και που πιθανότατα θα γίνουν οι αυριανοί ευσυνείδητοι και συνειδητοποιημένοι επαγγελματίες. Δεν μπορούμε όμως να παραλείψουμε και εκείνο τον αριθμό των σπουδαστών που επαπειλούμενοι απ' το φόβο της ανεργίας, σπεύδουν να εργασθούν οπουδήποτε τους προσφερθεί δουλειά, γεγονός που δεν αποδεικνύει ότι δεν έχουν κατεργασθεί μέσα τους τα ιδιαίτερα προσόντα και προτεραιότητες, ώστε να καταστούν σε θέση να επιλέξουν ένα πλαίσιο ανάλογο των ενδιαφερόντων και κλίσεών τους. Ούτε πάλι αποκλείουμε την πιθανότητα ένας αριθμός σπουδαστών να ζητά επιγόντως δουλειά μόνο και μόνο σαν βιοποριστικό μέσο, συνθηκολογώντας με την επιλογή ενός επαγγέλματος που διάλεξε αντ' αυτών ένα απαρχαιωμένο και μη ρεαλιστικό εκπαιδευτικό σύστημα χωρίς ούτε καν να τους ρωτήσει. Δεν είναι λίγοι οι σπουδαστές που ακολουθούν με κατήφεια, απογοήτευση και έλλειψη ενδιαφέροντος μια σχολή που κατ' ανάγκη επέλεξαν. Αυτή η

παραδοχή θα πρέπει να μας θέσει πολλά ερωτηματικά ως αναφορά το εκπαιδευτικό σύστημα και την αποτελεσματικότητά του στους μελλοντικούς εργαζόμενους κάθε επαγγέλματος.

Όπως αναφέρει ο Κ. Ζωγράφος στην έρευνά του "Οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών" (σελ. 73-74, Πάτρα 1992:

"Τα αποτελέσματα της έρευνας μας δείχνουν ότι η πλειοψηφία των σπουδαστών έχει συμβιβαστεί ή βολευτεί με την υπάρχουσα κατάσταση, καθότι το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στην απόκτηση ενός πτυχίου με την ελάχιστη δυνατή επένδυση σε κόπο και χρόνο".

Στην επόμενη ερώτηση το 86% των σπουδαστών απάντησε ότι θα συμφωνούσε με την εξειδίκευση σε ορισμένους χώρους δουλειάς πριν ή μετά τη λήψη του πτυχίου (π.χ. προσθήκη κύκλου μαθημάτων εξειδίκευσης σε επιπλέον εξάμηνο), ενώ μόνο ένα 14% απάντησε αρνητικά.

Αυτό επιβεβαιώνει ρητά τα προηγούμενα συμπεράσματα που πήραμε από τα αποτελέσματα της προηγούμενης ερώτησης που καταδειχνει σπουδαστές με ζήλο, αυταπάρνηση και κατανόηση ότι η Κοινωνική Εργασία είναι επάγγελμα που απαιτεί πολλές γενικές και ειδικές γνώσεις και ικανότητες, αλλά και σε μεγάλο βαθμό αυτογνωσία.

Το γεγονός όμως ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών απάντησε ότι θα επιθυμούσε την εξειδίκευση σε ορισμένους χώρους δουλειάς πριν ή μετά τη λήψη πτυχίου, υποδηλώνει γνωστικά κενά, έλλειψη αναγκαίων γνώσεων, άλλες ελλείψεις, ανάγκη εξειδίκευσης. Αρα η μέχρι τώρα επαγγελματική εκπαίδευση δεν έχει καλύψει όλα τα κενά μέσα σε 6 μόνο εξάμηνα σ' ένα τόσο λεπτό και ιδιάζον επάγγελμα σαν του Κοινωνικού Λειτουργού, που χρειάζεται κόπο και χρόνο για να καταστεί ικανός να δουλέψει σε "δύσκολα πλαίσια".

Πολλά είναι τα ερωτηματικά που τίθενται:

1. Είναι βραχυχρόνος ο χρόνος εκπαίδευσης; Δεν επαρκούν τα 6 εξάμηνα;
2. Υπάρχουν ελλείψεις γνώσεων; Είναι απαραίτητη ή όχι η προσθήκη κύκλου άλλων μαθημάτων;
3. Μπορεί ένας μελλοντικός επαγγελματίας να εργασθεί εποικοδομητικά και αποτελεσματικά σ' ένα από τα αποκαλούμενα "δύσκολα πλαίσια" με τις ήδη αποκτηθείσες γνώσεις, χωρίς να

χρηιασθεί μεταπτυχιακές σπουδές ή ανάλογη εξειδίκευση στον αντίστοιχο τομέα;

4. Τα ήδη υπάρχοντα μαθήματα είναι επαρκή και τροποποιημένα βάσει της εποχής που διανύουμε, ή πρέπει να αντικατασταθούν, αλλάξουν ριζικά, σ' ορισμένα σημεία, επανεξεταστούν και επαυξηθούν και εμπλουτιστούν με καινοτομίες, νέες γνώσεις και εμπειρίες;

Σ' αυτά τα ερωτήματα θα πρέπει να σταθούμε και προβληματιστούμε εμπειριστατωμένα. Ούτως ή άλλως είναι σκοπός της έρευνάς μας.

Στην ερώτηση όπου ζητάμε να εκτιμήσουν οι σπουδαστές το κατά πόσο πιστεύουν ότι είναι έτοιμοι να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του επαγγέλματος. Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, 86%, πιστεύουν ότι η αρχική χρονική περίοδος της επαγγελματικής τους απασχόλησης θα είναι συγχρόνως και μια περίοδος, κατά την οποία θα καλύψουν γνωστικά κενά, που δεν έχουν καλυφθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Ισως επάνω εδώ να σκεφτούμε για μια ακόμη φορά κατά πόσο στη χάραξη του προγράμματος και του περιεχομένου των μαθημάτων του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, ευθύνεται το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι σπουδαστές στην πλειοψηφία τους νιώθουν ελλείψεις και ακάλυπτοι, ενώ διανύουν την τελευταία φάση της εκπαίδευσής τους και έρχονται και αντιμέτωποι με το πρόβλημα της ανεργίας. (Σαράντος Ι. Καργάκος, εκδόσεις Gutenberg). Το 1ο δεδομένο είναι ότι υπάρχει απουσία σύνδεσης με κοινωνία - οικονομία.

"Η χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής πρέπει απαραίτητως να παίρνει υπόψη τις ανάγκες της οικονομίας. Γιατί η οικονομία είναι η βάση κάθε πολιτικής. Δεν είναι το πρώτο αγαθό, αλλά είναι το κατάλληλο έδαφος για να βλαστήσουν όλα τ' αγαθά, που ονομάζονται ευημερία, εθνική ανεξαρτησία, πολιτισμική δημιουργία, κοινωνική πρόνοια. Μια παιδεία, που δεν παραγνωρίζει τις ανάγκες της οικονομίας, θα δώσει τα κατάλληλα στελέχη που θ' αξιοποιήσουν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές μιας χώρας, θα την απαγκιστρώσουν από την οικονομική εξάρτηση, θα της προσφέρουν πολιτική αξιοπρέπεια, που είναι συνάρτηση της οικονομικής ολκής, και τέλος θα αξιοποιήσουν ορθολογικά το έμψυχο και τ' άψυχο δυναμικό τους.

Κυρίως, όμως, μια εκσυγχρονισμένη και προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες παιδεία θα επιτρέψει την κυοφορία νέων ιδεών οικονομικής - πολιτισμικής - υγειονομικής ανάπτυξης. Είναι αναγκαίος, λοιπόν, ο επαναπροσδιορισμός της εκπαιδευτικής μας πολιτικής σ' όλα τα επίπεδα. Στα πλαίσια της σύνδεσης εκπαίδευσης - οικονομίας δεν πρέπει να παραβλεφθεί η σχέση παιδεία - εκπαίδευση.

Οι εκπαιδευτικές ανάγκες δεν πρέπει ν' αντιμετωπίζονται σαν απλά τεχνικο-οικονομικά προβλήματα. Μια τέτοια "εκπαιδευτική φιλοσοφία" οδηγεί σε αδιέξοδα με την υπερενίσχυση μιας εκπαιδευτικής βαθμίδας - συγκεκριμένα της τεχνικο-οικονομικής - σε βάρος των άλλων.

Εξάλλου ένα τέτοιο εκπαιδευτικό μοντέλο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες της οικονομίας, εκφυλίζει το ρόλο της παιδείας και την αποπροσανατολίζει από το στόχο της, που είναι να διαμορφώνει ανθρώπους κι όχι να καταρτίζει στελέχη της παραγωγής. Μια παραγωγική παιδεία κάνει το παιδί "παραγωγίμο προϊόν". Πλάσμα αποκομμένο από τις αξίες του ανώτερου πολιτισμού, αριθμό που συναθροίζεται στη μάζα. Κι αυτό γιατί σε μια τεχνοκρατούμενη παιδεία μαθαίνει να λειτουργεί με σκέψη "προκάτ", χωρίς αυτόνομες αντιδράσεις και προσωπικές τάσεις. Είναι ένα χειραγωγούμενο δημιούργημα των τεχνοκρατών. Ετσι αντιμετωπίζεται σαν οικονομικό και όχι σαν ηθικό μέγεθος.

Μέσα στα πλαίσια μιας παιδείας, που αποσκοπεί αποκλειστικά στη διεύρυνση της οικονομίας, χάνεται η μοναδικότητα του έλλογου όντος. Η προσωπικότητα μαζικοποιείται, συνθλίβεται, αλλοτριώνεται και λειτουργεί με την ψυχολογία της μάζας. Όταν κύρια επιδίωξη γίνεται η οικονομία, τότε και τα άτομα ανάγουν το χρήμα σε πρώτη

αξία της ζωής, οπότε πια το ποιοτικό στοιχείο εκτοπίζεται από το ποσοτικό. Ο άνθρωπος, αντί να είναι "μέτρον πάντων χρημάτων", γίνεται απλό "χρήμα", δηλ. μια απλή οικονομική μονάδα.

Μια τέτοια παιδεία επίσης θα μπορούσε να οδηγήσει και σε διάφορες μορφές πνευματικού ολοκληρωτισμού".

Με μια αναδιάρθρωση της εκπαιδευτικής πολιτικής και ένα επαναπροσδιορισμό του τρόπου εισαγωγής των νέων στα ΑΕΙ, ΤΕΙ σε σχολές που αντιστοιχούν στα ενδιαφέροντα και προσόντα τους και όχι στην κατ' ανάγκην τοποθέτηση όπου τους ρίξει το μηχανογραφικό, θα δώσει παραγωγικούς, υπεύθυνους και ικανοποιημένους εργαζόμενους. Πρέπει λοιπόν να γίνουν ριζικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε να αποφύγουμε να δουλεύουν λάθος άνθρωποι σε λάθος επαγγέλματα. Τέτοιο σύστημα οδηγεί σε στασιμότητα, δυσκαμψία, υπανάπτυξη, αντιπαραγωγικότητα για το ίδιο το κράτος γενικά και αδιαφορία, οκνηρία και απογοήτευση για τον ίδιο τον εργαζόμενο ειδικά. Γιατί ο εργαζόμενος πρέπει να συνδυάζει το επάγγελμά του με ηθική ικανοποίηση μέσα απ' αυτό. "Συν Αθηνά και χείρα κίνει". Οι οικονομικές απολαβές μαζί με την ηθική ικανοποίηση από το επάγγελμα που εξασκεί οδηγούν τον εργαζόμενο σε ολοκλήρωση και πληρότητα και έτσι γίνεται παραγωγικότερος και αποδοτικότερος.

Αλλά ερχόμενοι στο θέμα μας πρέπει να εξετάσουμε πώς από τη Σχολή της Κοινωνικής Εργασίας θα βγουν όσο το δυνατόν πιο καταρτισμένοι ευσυνείδητοι και ικανοί κοινωνικοί λειτουργοί. Πρέπει λοιπόν οι αλλαγές να πραγματοποιηθούν στον εσωτερικό κόσμο της Σχολής και να αφορούν ουσιαστικές δομικές αλλαγές, που θα προσδίδουν ένα συνδυασμό ποιοτικής και αποτελεσματικής λειτουργίας σαν προϊόν.

Παραθέτω εδώ ένα άρθρο του Ευστάθιου Γ. Καμαράτου, Καθηγητή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που δημοσιεύτηκε στην Καθημερινή στις 25 Φεβρουαρίου 1995 για την "Αναβάθμιση ΑΕΙ και ΤΕΙ".

Το παρόν κείμενο είναι δανεισμένο από την έρευνα του κ. Ανδρέα Ζωγράφου, καθηγητή στα ΤΕΙ Πάτρας, με τίτλο: "Οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο Τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών". Την παρουσιάζουμε ως πρόταση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Είναι καιρός πλέον να υπάρξει και η αναβάθμιση της Παιδείας με την αναβάθμιση των ΤΕΙ και των ΑΕΙ, ώστε να απολαμβάνουν πραγματικά Ανώτατη Παιδεία όσο το δυνατόν περισσότεροι Έλληνες, που θέλουν και μπορούν στην Ελλάδα, χωρίς να υποχρεώνονται να προσφεύγουν στο εξωτερικό: (με δαπάνη συναλλάγματος) με επακόλουθο να επέλθει και η αναβάθμιση και άλλων τομέων, καθώς και της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα με αλήθεια, αξιοκρατία και δικαιοσύνη.

Εάν επικρατούσε το ήθος και η απλή λογική, η αναβάθμιση της ανώτατης παιδείας θα ήταν απλή υπόθεση. Δυστυχώς όμως ο "βυζαντινισμός, ο δημοσιουπάλληλισμός και η ηθική κατάπτωση στα ΑΕΙ, που κατήγγειλε εντυπωσιακά (ακόμη) και ο εν ενεργεία υπουργός ΥΠΕΠΘ κ. Γ.Α. Παπανδρέου, καθιστούν πολύ δύσκολη την αναβάθμισή της μέσω της αναβάθμισης των ΤΕΙ και των ΑΕΙ όχι όμως και αδύνατη. Παρά ταύτα όμως είναι επιτακτική ανάγκη η πολιτεία επιτέλους να τολμήσει διά των υπουργών ΥΠΕΠΘ και έρευνας και τεχνολογίας να λάβει κατάλληλα μέτρα μεταξύ των οποίων είναι και η προτεινόμενη εδώ μετακίνηση ΔΕΠ (όπως π.χ. προ 10ετίας εξήλθε μέρος των καθηγητών πρωτοβαθμίου ΔΕΠ - ΑΕΙ), έτσι ώστε να αναχαιτιστεί ηθική κατάπτωση, η οποία μέχρι και σήμερα αντιμετωπίζεται σε θεωρητικό μόνο επίπεδο, χωρίς τη λήψη ουσιαστικών μέτρων που θα οδηγούσε αφενός σε μια ηθική ανύψωση και αφετέρου σ' ένα περισσότερο αποτελεσματικό και αποδεκτό (από όλους τους φορείς της πανεπιστημιακής κοινότητας καθηγητές, φοιτητές κλπ.) εκπαιδευτικό σύστημα.

Σε διαφορετική περίπτωση η διατήρηση και διαιώνιση αυτής της κατάστασης, μακροπρόθεσμα θα επηρεάσει αρνητικά και την

προπτυχιακή εκπαίδευση, και την έρευνα και έτσι θα αποστερήσει από την Πανεπιστημιακή Κοινότητα δύο βασικά εργαλεία, που μπορούν να συντελέσουν τα μέγιστα στην προοπτική ενός σύγχρονου και ευέλικτου Πανεπιστημίου, προσαρμοσμένου ποιοτικά στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις μιας κοινωνίας που βαδίζει στο 2000.

Παίρνοντας παράδειγμα τις ενσωματώσεις των ανεξάρτητων σχολών στα πανεπιστήμια στη Λατινική Αμερική και σταδιακά στην Ευρώπη προτείνουμε να αποκτήσει το επάγγελμα ισοτιμία μ' άλλα κοινωνικά επαγγέλματα, ώστε να αποκτήσει η Κοινωνική Εργασία γερή θεωρητική βάση για να ενισχυθεί το κύρος της. "Γι' αυτό ζητάμε την ένταξη της Κοινωνικής Εργασίας στο Πανεπιστήμιο, επειδή οι σπουδές δεν έχουν τη δυνατότητα να αναβθμιστούν για τους εξής λόγους:

- α. θα υπάρχει διάλογος και ανταλλαγή γνώσεων με άλλες πειθαρχίες,
- β. θα υπάρχει η δυνατότητα παρακολούθησης διδασκαλίας σε άλλες σχολές κοινωνικών επιστημών - μεγαλύτερη ευκαιρία επιλογών για τους σπουδαστές,
- γ. θα ενισχυθεί σημαντικά η πραγματοποίηση ερευνητικού έργου,
- δ. τα διδακτικά μέσα θα είναι πιο πλούσια,
- ε. θα είναι προσιτές καλύτερες βιβλιοθήκες,
- στ. θα μπορεί ν' αναπτυχθεί διεπιστημονική διδασκαλία ορισμένων θεμάτων".

("Εκλογή", Απρίλιος 1985, σελ. 23).

Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας ξεπηδούν διάφορες προτάσεις που θα προάγουν την Κοινωνική Εργασία και θα

προσφέρουν ικανοποιητικές εκπαιδευτικές γνώσεις και ευκαιρίες στους σπουδαστές.

Ετσι δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι οι εκπαιδευτικοί κοινωνικοί λειτουργοί επιβαρύνουν το ήδη παραφορτωμένο πρόγραμμα με νέα θέματα που δεν αλληλοσυνδέονται λειτουργικά, με αποτέλεσμα να μην κατανοούν επαρκώς οι σπουδαστές τη νέα ύλη, να την αμφισβητούν και να αντιμετωπίζουν ένα ογκώδες πρόγραμμα που τους αποδυναμώνει, ώστε να περνάν στα γρήγορα χωρίς εμβάθυνση και κριτικό πνεύμα τα ουσιώδη για την Κοινωνική Εργασία μόνο και μόνο για να καλύψουν τυπικά την ύλη, και να περάσουν το μάθημα.

Γι' αυτό προτείνουμε να χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς με ιδιαίτερη προσοχή τα ήδη διδασκόμενα μαθήματα δίνοντας έμφαση στο περιεχόμενο που θα μπορέσει να χρησιμοποιηθεί στα καινούρια μοντέλα επαγγελματικής πρακτικής.

Μια άλλη πρόταση είναι να μετατραπούν οι διάφορες εφήμερες ιδεολογίες για την κοινωνία που έρχονται συχνά πυκνά στο προσκήνιο σε θεωρίες της δράσης γιατί οι ιδεολογίες σε κατάσταση ακατέργαστη είναι απρόσφορες στην κοινωνική παρέμβαση και συχνά προκαλούν σύγχυση. Πολλές απ' αυτές πρέπει να παραλειφθούν είτε γιατί είναι ακατάλληλες και ξεπερασμένες είτε γιατί είναι ουτοπικές είτε γιατί δεν είναι εφαρμόσιμες στην πράξη. Επομένως όσοι εισάγουν νέες ιδεολογίες στο πρόγραμμα πρέπει να κάνουν μια πιο ρεαλιστική εκτίμηση των όσων προτείνουν.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι αποφάσεις που σχετίζονται με τις κοινωνικοπρονοιακές παροχές, επηρεάζονται από τους πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που έχουν στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Γι' αυτό θα 'πρεπε να βρεθεί ένα σύστημα που να επιτρέπει μεγαλύτερη συμμετοχή όλων των

ενδιαφερομένων στις αποφάσεις αλλά και να ενθαρρύνει την αλληλοβοήθεια.

Παίρνοντας υπόψη ότι εκτός από την οικονομική κρίση που υπάρχει στη χώρα μας υπάρχει και ιδεολογική και πολιτιστική, παρατηρούμε σαν αποτέλεσμα όχι μόνο τη στέρηση υλικών αγαθών από τους πολίτες, αλλά τους βλέπουμε σαστισμένους και απογυμνωμένους, ανήμπορους να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις της κοινωνικής συμβίωσης. Η αλλοίωση της κλίμακας των αξιών, η εγκατάλειψη των παραδόσεων, η εξασθένηση του ρόλου ορισμένων θεσμών, όπως η οικογένεια, αποτελούν παράγοντες αποδιοργάνωσης για τα άτομα όπως και για την κοινωνία. Γι' αυτό προτείνουμε οι Κ.Λ. να παίρνουν μέρος στη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής γιατί μπορούν να ευαισθητοποιήσουν αυτούς που παίρνουν τις αποφάσεις για την ανθρώπινη διάσταση των επιπτώσεων αυτών των παραγόντων (πολιτικοί, οικονομικοί, πολιτιστικοί). Οι Κ.Λ. είναι οι πρώτοι που διαπιστώνουν την έκταση του προβλήματος. Έχουν καθημερινά την ευκαιρία να μετράνε την απομόνωση του γέρου, την ανία του άνεργου νέου, την εξαθλίωση των πιο στερημένων στρωμάτων της κοινωνίας. (Εκλογή 1985-86, σελ. 21, Marguerite Matheu).

Μια άλλη πρόταση είναι να γίνει επισταμένη προσπάθεια να μην επηρεάζονται αποκλειστικά από τις συνθήκες εργασίας τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, γιατί τότε οι πιθανότητες για ανανέωση και αλλαγή εκμηδενίζονται.

Μια άλλη πρόταση είναι να γίνει προσπάθεια από μέρους της Κοινωνικής Εργασίας και των Διεθνών Οργανισμών να διαπιστώσουν και διατυπώσουν τα σημεία που εφάπτονται, όπως κοινή κληρονομιά, κοινό σύστημα αξιών. Αμέσως μετά τη διαπίστωση κοινών σημείων, πρέπει να τα μετατρέψουν σε δράση και σε πράξη, προσφέροντας

κίνητρα για έρευνα, πειραματισμό, ανάλυση και ευρεία μετάδοση των εμπειριών σε διάφορες χώρες.

Μια άλλη πρόταση είναι να δημιουργηθεί στενότερη επαφή ανάμεσα στους επαγγελματίες και στους εκπαιδευτικούς. Μαζί πρέπει να αναγνωρίσουν, ν' αποτυπώσουν το χώρο δράσης του επαγγέλματος. Μαζί θα πρέπει να διατυπώσουν τους προσφορότερους τρόπους παρέμβασης του επαγγέλματος στα κοινωνικά δεδομένα. Μαζί θα πρέπει να αξιολογήσουν την αποδοτικότητα των επαγγελματιών.

Μια πρόταση είναι να γίνουν προσπάθειες για αρμονική συνεργασία του κρατικού με τον ιδιωτικό φορέα.

Προτείνουμε να ενεργοποιηθούν οι βασικές αξίες που μπορούν να οδηγήσουν την επαγγελματική πρακτική, όποιος και αν είναι ο κοινωνικός, πολιτικός και οικονομικός χώρος μέσα στον οποίο ασκείται.

Πρέπει να γίνει κανόνας η αποτελεσματική και εναρμονισμένη συνεργασία με τα επαγγέλματα που έχουν συναφείς (όμοιους) στόχους. Χρειάζεται η Κοινωνική Εργασία να κατοχυρωθεί σαν επάγγελμα ισάξιο και ισότιμο με τα άλλα κοινωνικά επαγγέλματα (όπως ψυχολόγους, ψυχιάτρους, εκπαιδευτικούς, ιατρικό ή διοικητικό προσωπικό κλπ.) και να μην υποβιβάζεται, παραποιείται ή αγνοείται η λογικό, το θεωρητικό υπόβαθρό της και η υλοποίησή τους μέσω της πρακτικής εφαρμογής.

Γι' αυτό και η πολιτεία και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί ή εκπαιδευόμενοι Κοινωνικοί Λειτουργοί πρέπει να γνωστοποιήσουν τους σκοπούς και στόχους του επαγγέλματός τους μέσα από τα επιτεύγματα που έχουν κατορθώσει στον ελληνικό αλλά και ξένο

χώρο, ώστε οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να αναγνωρίζονται σαν λειτουργικοί και υπεύθυνοι επαγγελματίες.

Πρέπει να γίνει ευρέως γνωστό ότι η Κοινωνική Εργασία είναι μια αναγκαιότητα για την ζυγοστάθμιση των ανισοτήτων μέσα στο εκάστοτε κοινωνικό σύστημα. Πρέπει να γίνουν οργανωμένες προσπάθειες ώστε να δραστηριοποιηθούν τα πιστεύω της Κοινωνικής Εργασίας και οι πιθανοί τρόποι πραγμάτωσής τους, ώστε να αναγνωριστεί από το κοινό και τις οργανώσεις και να καθιερωθεί σαν αναγκαίο και προσοδοφόρο επάγγελμα.

Όπως διαπιστώσαμε μέσα από την έρευνα, έγινε κατανοητό ότι χρειάζεται ένας επιπλέον κύκλος μαθημάτων εξειδίκευσης, δηλαδή ένα επιπρόσθετο εξάμηνο, ώστε να καλύψει ο σπουδαστής γνωστικά και εμπειρικά κενά ούτως ώστε να προετοιμαστεί θεωρητικά και ψυχολογικά στη μετέπειτα επαγγελματική του καριέρα στον τομέα που αντιστοιχεί στα ενδιαφέροντα και προσόντα του.

Μια πρόταση που θ' άξιζε την προσοχή μας είναι να ακολουθηθεί η πρακτική άσκηση, τη θεωρητική κατάρτιση στην ΚΕΑ, ΚΕΟ, ΚΕΚ ή να συμβαδίζουν τουλάχιστον, ώστε ο σπουδαστής να νιώθει επισφαλής και θεωρητικά καταρτισμένος στις παρεμβάσεις του και να αποφύγει την αβεβαιότητα, σύγχυση και απορία που τον διακατέχουν όταν αναλαμβάνει εργασίες που ξεπερνούν το θεωρητικό του υπόβαθρο.

Οι προτάσεις οι σχετικές με τις αλλαγές του εκπαιδευτικού συστήματος έχουν αναλυθεί και αναπτυχθεί διεξοδικά κατά την ανάπτυξη των τελευταίων 4 ερωτήσεων του ερωτηματολογίου.

Όπως συμπεράναμε από τα αποτελέσματα της έρευνας, οι περισσότεροι σπουδαστές καταλήγουν στη διαπίστωση ότι το επάγγελμα μαστίζεται από μεγάλη ανεργία. Ενώ γνωρίζουμε καλά ότι οι περισσότερες οργανώσεις, ιδρύματα ανοικτής ή κλειστής

περίθαλψης (π.χ. ΚΑΠΗ, νοσοκομεία, ιδιωτικές ή δημόσιες ψυχιατρικές κλινικές, ορφανοτροφεία, κέντρα υγείας κλπ.) έχουν άμεση ανάγκη από έναν ή περισσότερους Κ. Λειτουργούς δεν απορροφούν άλλους επαγγελματίες.

Βέβαια το πρόβλημα της ανεργίας είναι γενικό σε όλα τα επαγγέλματα και γι' αυτό πρέπει να μεριμνήσει ο κρατικός φορέας. Οι προσπάθειες να απορροφηθούν οι επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων πρέπει να γίνουν συστηματικές, οργανωμένες και σε συνεργασία. Οι μέχρι σήμερα προσπάθειες διορισμών απαντούν ένα κράτος αδιάλλαχτο και οι διορισμοί που γίνονται είναι ελάχιστοι μπροστά στο πλήθος των ανέργων πτυχιούχων νέων που αναγκάζονται να εργαστούν σε υποδεέστερα επαγγέλματα προκειμένου να εξασφαλίσουν τα προς το ζειν.

Γνωρίζοντας ότι οι εκπαιδευόμενοι Κοινωνικοί Λειτουργοί κάνουν πρακτική εξάσκηση σε νηπιαγωγεία, βρεφοκομεία, σχολεία και παιδικούς σταθμούς, διορίζονται ελάχιστοι, ενώ πάλι στα σχολεία δεν γίνεται κανένας διορισμός. Οπότε προκύπτει το ερώτημα γιατί οι Κ.Λ. εκπαιδεύονται σε πλαίσια που δεν πρόκειται να εργασθούν τουλάχιστον αυτή την πενταετία; Δεν είναι αυτό ατελέσφορο; Δεν πρέπει η ΣΚΛΕ να κάνει προσπάθειες να ανοίξουν θέσεις σ' αυτά τα πλαίσια; Ίσως οι εκπαιδευόμενοι Κ.Λ. μένουν ανικανοποίητοι απ' τα πλαίσια πρακτικής εξάσκησης, και μένουν αναποφάσιστοι σε ποιον τομέα θα ψάξουν για εργασία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

"Καθώς λοιπόν ψάχνουμε για την ταυτότητά μας πρέπει να είμαστε μαχητικοί για να τη διαμορφώσουμε και να τη διαφυλάξουμε.

Υπάρχουν πειρασμοί εκεί έξω για μας να γίνουμε χαμαιλέοντες και υπάρχουν διάφορες απειλές να υποβιβαστούμε, που μπορεί μόνο τότε να πετύχουν, αν εμείς το επιτρέψουμε. Νομίζω ότι η επαγγελματική μας ταυτότητα μπορεί να είναι ένα βάρος αλλά και μια ευλογία. Ελπίζω ότι θα βρείτε ότι αξίζει τον κόπο, όπως πολλοί από εμάς πιστεύουμε, να παλέψουμε να τη διατηρήσουμε"

(Marquerite Matheu Εκλογή).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. MARGERITE MATHEU: ΕΚΛΟΓΗ θεμάτων κοινωνικής πρόνοιας (1985-1986). "Η επιβίωση του επαγγέλματος. Με ποιες προϋποθέσεις;".

2. CAROL MEYER: ΕΚΛΟΓΗ. "Τι μας κάνει Κοινωνικούς Λειτουργούς".

3. ΜΑΡΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.
Οργάνωση Σεμιναρίου.
Ιδρυμα αναπτύξεως Κοινωνικής Εργασίας
και
Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκων.
"Η θέση της Κοινωνικής Εργασίας στο σημερινό κόσμο. Τι μπορεί να προσφέρει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εποχής μας".
Εκδόσεις ΕΚΚΕ.

4. ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ:
"Ο διπλός ρόλος της κοινωνικής εργασίας στο πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων".
Πάτρα 1992.

5. ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ:
"Έρευνα: Οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο Τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών".

Πάτρα 1995.

6. ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ:

"Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα. Θεωρία, πράξη, προβληματισμοί".

Πάτρα 1992.

7. ΛΑΜΠΙΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ ΙΩΑΝΝΑ: "Προς μίαν ελληνικήν κοινωνιολογίαν της παιδείας" (Τόμος 2).

Εκδόσεις ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974.

8. ΛΑΜΠΙΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ ΙΩΑΝΝΑ: "Η ελληνική κοινωνία στη φοιτητική συνείδηση", Εκδόσεις Οδυσσέας, 1983.

9. ANDERSON R. LYNN: "Προσωπικότητα και στάσεις των φοιτητών των ελληνικών ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων", Εκδόσεις ΕΚΚΕ, Αθήνα 1980.

10. ΘΕΟΔΟΣΙΑ ΚΑΤΣΑΟΥΛΗ, ΥΠΑΤΙΑ ΠΟΤΑΜΙΤΗ: "Κοινωνική προέλευση και εκπαιδευτικοί προσανατολισμοί σπουδαστών ΤΕΙ Πάτρας". Πτυχιακή εργασία, Πάτρα, Δεκέμβριος 1990, (σελ. 120-126).

11. ΚΑΖΑΜΙΑΣ Μ. ΑΝΔΡΕΑΣ, ΨΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ: "Παιδεία και ανάπτυξη στην Ελλάδα: Κοινωνική και οικονομική μελέτη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης", Εκδόσεις ΕΚΚΕ, Αθήνα 1985.

12. ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ ANNA: "Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης", Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985, (σελ. 41-42, 43, 131-133, 186).

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΣΕΥΠ

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΠΤΥΧΙΟ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΣΑΓΙΑ

**ΕΡΓΑΣΙΑ: "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ"**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός του Ερωτηματολογίου είναι η συλλογή πληροφοριών για την Κοινωνική Προέλευση και τους εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς των τελειόφοιτων σπουδαστών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας των σπουδαστών ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ.

Η έρευνα αυτή θα αποτελέσει τμήμα της πτυχιακής μου εργασίας. Παρακαλώ αφού μελετήσετε προσεκτικά την κάθε ερώτηση απαντήστε με ειλικρίνεια. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις.

Το Ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο.

Ευχαριστώ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΣΑΓΙΑ

4. Ποια ήταν η βασική εργασία της μητέρας σου;

(Παρακαλούμε να απαντήσετε με κάθε λεπτομέρεια, όπως π.χ. νοικοκυρά, εργάτρια σε βιοτεχνία, πωλήτρια καταστήματος κλπ. και όχι δημόσιος υπάλληλος αλλά π.χ. διοικητικός υπάλληλος στον ΟΤΕ).

.....

.....

5. Τα περισσότερα χρόνια της ζωής σου τα έζησες σε:

- α. Χωριό (μέχρι 2.000 κατοίκους)
- β. Κωμόπολο (από 2.001-10.000 κατοίκους)
- γ. Πόλη (από 10.001-100.000 κατοίκους)
- δ. Μεγαλούπολη (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ηράκλειο).

6. Οι γονείς σου πέρασαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους σε:

- α. Χωριό (μέχρι 2.000 κατοίκους)
- β. Κωμόπολη (από 2.001-10.000 κατοίκους)
- γ. Πόλη (από 10.001-100.000 κατοίκους)
- δ. Μεγαλούπολη (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ηράκλειο).

**Β1 ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΕ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΠΟΥ
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΣ**

7. Το τμήμα ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ήταν το πρώτο σε σειρά επιλογής στο μηχανογραφικό που συμπλήρωσες πριν περάσεις στο τμήμα που είσαι τώρα;

ΝΑΙ ΟΧΙ

8. Αν στην ερώτηση (7) απάντησες ΟΧΙ ποια ήταν η πρώτη σου επιλογή;

(Ανάφερε ονομαστικά τη σχολή ή το τμήμα της πρώτης σου επιλογής).

.....
.....

9. Πριν περάσεις στο τμήμα που είσαι τώρα είχε κάποια ενημέρωση για το γνωστικό αντικείμενο της ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ;

- α. Καμιά ενημέρωση
- β. Ελάχιστη ενημέρωση
- γ. Μέτρια ενημέρωση
- δ. Ικανοποιητική ενημέρωση
- ε. Πλήρη ενημέρωση

10. Πώς κρίνεις την ενημέρωση που είχες, πριν περάσεις στο τμήμα ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ για τους χώρους που εργάζονται οι Κοινωνικοί Λειτουργοί (δηλαδή για το πού δουλεύουν).

- α. Καμιά ενημέρωση
- β. Ελάχιστη ενημέρωση
- γ. Μέτρια ενημέρωση
- δ. Ικανοποιητική ενημέρωση
- ε. Πλήρη ενημέρωση

11. Αν είχες κάποια ενημέρωση ποιες ήταν οι πηγές της;

(Σε περίπτωση που ήταν περισσότερες από μια οι πηγές μπορείς να τις σημειώσεις).

- α. Από την οικογένεια
  - β. Από το σχολείο
  - γ. Από τα βιβλία
  - δ. Από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης
  - ε. Από το φιλικό περιβάλλον
  - στ. Από επαγγελματία Κοινωνικό Λειτουργό
  - ζ. Από κάπου αλλού
- Διασάφησε από πού
- .....
- .....

B2 ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

12. Οι γνώσεις που έχεις πάρει από τα μαθήματα που είχες διδαχθεί μέχρι τώρα κατά τη γνώμη σου ανταποκρίνονται στις προσδοκίες που είχες κατά την ενημέρωση που είχες πάρει από τη σχολή στο Α' εξάμηνο σπουδών.

- α. Καθόλου
- β. Ελάχιστα
- γ. Ικανοποιητικά
- δ. Ολοκληρωτικά

13. Οι γνώσεις που πήρες μέσα από τα μαθήματα που διδάχθηκες πιστεύεις ότι θα βοηθήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό να ανταπεξέλθεις στις απαιτήσεις του επαγγέλματος;

14. Τα μαθήματα που διδάχθηκες μπορεί να χωριστούν σε μαθήματα γενικής παιδείας (μη ειδικότητας) όπως: Στοιχεία Δικαίου, Οικονομική κλπ. και σε μαθήματα ειδικότητας όπως: Κοινωνική Εργασία με Ατομα, Κοινωνική Εργασία σε Ομάδες κλπ.

Τα μαθήματα μη ειδικότητας νομίζεις ότι ήταν απαραίτητο να διδαχθούν;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

15. Πώς είδες τη χρησιμότητα των μαθημάτων ειδικότητας, στην εργαστηριακή πρακτική σου άσκηση κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εξαμήνων σπουδών σου;

- α. Ελάχιστη
- β. Μέτρια

γ. Μεγάλη

16. Οι εργασίες που είχες ασχοληθεί από το πρώτο εξάμηνο σπουδών σου μέχρι τώρα σε έχουν βοηθήσει;

(Ιεράρχησε και τους 3 τομείς αρχίζοντας από το (1) με βαθμό σπουδαιότητας. Αν δεν σε ενδιαφέρει κανένας από τους 3 τομείς συμπλήρωσε τον τέταρτο τομέα).

- α. Για την καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας
- β. Για την καλύτερη λειτουργικότητά σου στην πρακτική
- γ. Για τη διεύρυνση των γνώσεών σου
- δ. Σε τίποτα από τα παραπάνω

17. Στα πλαίσια της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης συνεργάζεσαι με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

18. Αν απάντησες ΝΑΙ στη 17 ερώτηση ποια σημεία θα χαρακτήριζες θετικά και ποια αρνητικά γύρω από τη συνεργασία σου με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων στην πρακτική;

(Σε περίπτωση που θέλεις να σημειώσεις περισσότερα από ένα μπορείς να τα σημειώσεις).

α. ΘΕΤΙΚΑ

- α. Σε ενθαρρύνουν να λάβεις μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο.
- β. Σου αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχουν αναλάβει
- γ. Αν χρειαστείς τη βοήθειά τους είναι πρόθυμοι να σου την προσφέρουν

- δ. Ενισχύουν τις πρωτοβουλίες σου με το να τις αποδέχονται
  - ε. Διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς σου
  - στ. Κάτι άλλο
- Διασάφησε τι
- .....
- .....

β. ΑΡΝΗΤΙΚΑ

- α. Δεν σε ενθαρρύνουν να λάβεις ενεργό μέρος στις λειτουργίες που επιτελεί το πλαίσιο.
  - β. Δεν σου αφήνουν πρωτοβουλίες στους τομείς εργασίας που έχεις αναλάβει.
  - γ. Δεν αποδέχονται τις πρωτοβουλίες σου.
  - δ. Αν χρειαστείς τη βοήθειά τους δεν είναι πρόθυμοι να σου την προσφέρουν.
  - ε. Δεν διευρύνουν τους τομείς δραστηριότητάς σου.
  - στ. Κάτι άλλο
- Διασάφησε τι
- .....
- .....

19. Ποια κατά τη γνώμη σου είναι θετικά σημεία της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης;

(Ιεράρχησε και τους 4 τομείς αρχίζοντας από το (1) με βαθμό σπουδαιότητας).

- α. Βοηθάει στην καλύτερη εμπέδωση της θεωρίας.
- β. Βοηθάει να αναπτύξεις τις ικανότητές σου και δεξιότητές σου.

γ. Να γνωρίσεις από κοντά με τι ασχολούνται οι επαγγελματίες ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ.

δ. Να γνωρίσεις από κοντά το χώρο δουλειάς σου πριν πάρεις το πτυχίο σου.

ε. Κάτι άλλο.

Διασάφησε τι

.....
 .....

20. Ποια κατά τη γνώμη σου είναι τα αρνητικά σημεία της εργαστηριακής πρακτικής άσκησης;

(Ιεράρχησε και τους 4 τομείς με βαθμό σπουδαιότητας αρχίζοντας από το (1)).

α. Συμβάλλει στην υπερφόρτωση προγράμματος.

β. Είναι αναγκαίο να ολοκληρωθεί η θεωρητική κατάρτιση και μετά να ακολουθεί η πρακτική.

γ. Η επιλογή του πλαισίου δεν ενδιαφέρει το σπουδαστή.

δ. Τα πλαίσια πρακτικής άσκησης δεν προσφέρονται για να καλύψουν τις ανάγκες εκπαίδευσης του σπουδαστή.

ε. Κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης δεν υπάρχει ουσιαστική σύνδεση με τη θεωρία.

στ. Κάτι άλλο.

Διασάφησε τι

.....
 .....

21. Είσαι ενημερωμένος για τις ευκαιρίες που προσφέρουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα στους σπουδαστές του ΤΕΙ (ERASMUS, COMET, SOCRATES κλπ.).

ΝΑΙ   ΟΧΙ

22. Προτίθεται να κάνει χρήση των ευκαιριών αυτών (ERASMUS) για να κάνει την άσκηση στο επάγγελμα σε Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Ιδρυμα.

ΝΑΙ   ΟΧΙ

23. Αν δεν προτίθεται να κάνει την άσκηση στο επάγγελμα σε Εκπαιδευτικό Ιδρυμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του ERASMUS.

Γιατί;

- α. Δεν γνωρίζω τη γλώσσα.
- β. Δεν είχα έγκαιρη και σωστή ενημέρωση.
- γ. Διστάζω να μπω σε μια τέτοια περιπέτεια.
- δ. Εχω επιλέξει πλαίσιο πρακτικής στην Ελλάδα που ενδιαφέρει

ιδιαίτερα.

ε. Δεν διαθέτω τα χρήματα που είναι απαραίτητα.

στ. Κάτι άλλο.

Διασάφησε τι

.....
.....

Γ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

24. Όταν θα πάρεις το πτυχίο σου θα ψάξεις αμέσως για δουλειά στο αντικείμενο που διδάχθηκες;

(Αν είσαι αγόρι όταν θα τελειώσεις τις στρατιωτικές σου υποχρεώσεις).

ΝΑΙ   ΟΧΙ   ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ

25. Αν δεν ψάξεις αμέσως για δουλειά στο αντικείμενο που διδάχθηκες τι σκοπεύεις να κάνεις;

α. Μεταπτυχιακές σπουδές.

β. Να εργαστείς στη δουλειά του πατέρα σου ή της μητέρας σου.

γ. Να συνεχίσεις τις σπουδές σου σε κάποια διαφορετική σχολή.

δ. Να εργαστείς σε κάποιο τομέα εκτός από το αντικείμενο που διδάχθηκες.

ε. Ακόμα δεν έχω αποφασίσει.

στ. Κάτι άλλο.

Διασάφησε τι .....

.....

26. Κατά τη γνώμη σου υπάρχει ανεργία στο επάγγελμα του ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

27. Ελπίζεις ότι θα βρεις εύκολα δουλειά μετά τη λήψη του πτυχίου σου;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

28. Αναζητώντας δουλειά θα περιοριστείς στην αναζήτηση σε ορισμένα πλαίσια που σε ενδιαφέρουν, π.χ. ΚΑΠΗ, Κοινωνική Πρόνοια κλπ. ή θα δουλέψεις οπουδήποτε σου προσφερθεί δουλειά;

ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΜΕ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ

ΟΠΟΥΔΗΠΟΤΕ ΠΡΟΣΦΕΡΘΕΙ ΔΟΥΛΕΙΑ

29. Θα συμφωνούσες με την εξειδίκευση σε ορισμένους χώρους δουλειάς πριν ή μετά τη λήψη του πτυχίου (π.χ. προσθήκη κύκλου μαθημάτων εξειδίκευσης σε επιπλέον εξάμηνο);

ΝΑΙ   ΟΧΙ

30. Με τις γνώσεις που ήδη έχεις αποκτήσει, νιώθεις έτοιμος να ανταποκριθείς στις απαιτήσεις του επαγγέλματος στο χώρο που πιθανόν θα ασχοληθείς ή πιστεύεις ότι η αρχική περίοδος της επαγγελματικής απασχόλησης θα είναι συγχρόνως και μια περίοδος κατά την οποία θα καλύψεις γνωστικά κενά που δεν έχουν καλυφθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών σου;

α. Πιστεύω ότι είμαι έτοιμος να ανταποκριθώ στις απαιτήσεις του επαγγέλματος.

β. Πιστεύω ότι θα χρειαστεί μια χρονική περίοδος κάλυψης γνωστικών κενών.